

tv-15naš TOVARIS

Št. 6

16. februarja 1984

Leto XXII

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Štiridesetletnica SNOS

Osemnajstega februarja bo v črnomaljski kino-dvorani slovesno zasedanje vseh zborov črnomaljske občinske skupščine (z delegati družbenopolitičnih organizacij in organov občine, republike ter nekdanjimi udeleženci, člani Snosa); dva dni kasneje pa bodo v Ljubljani zasedali na slavnostnem zasedanju vsi zbori slovenske skupščine. Tako bodo delovno počastili spomin na prvo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, na katerem so bili potrjeni sklepi Avnoja in je bila ponovno jasno izražena volja naroda po graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti v federativnem, jugoslovanskem okviru.

Ob dnevu kraigherjevcev

Ta teden mineva 70 let od rojstva narodnega heroja Borisa Kraigherja, predsednika Izvršnega sveta SR Slovenije, podpredsednika Zveznega izvršnega sveta ter rezervnega generalpodpolkovnika JLA. Enota JLA, ki je bila z ukazom poveljnika oboroženih sil SFRJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita poimenovana po narodnem heroju Borisu Kraigherju (slovesnost poimenovanja je bila 25. aprila leta 1980 v kranjskem domu JLA), nadaljuje in neguje izročila II. grupe odredov, Gorenjskega odreda in Jožeta Gregorčiča.

Boris Kraigher je bil eden izmed najsposobnejših in najpomembnejših osebnosti v novejši slovenski zgodovini, vplival pa je tudi na usmeritev jugoslovanskega gospodarstva. Za velike zasluge je dosegel visoka priznanja in najvišja odlikovanja. Petega septembra 1953. leta je bil razglašen za narodnega heroja. Ves čas po osvoboditvi je bil republiški in zvezni poslanec. Do odhoda v Beograd 1962. leta je bil član IK CK ZKS, član predsedstva SZDL in glavnega odbora ZZB NOV Slovenije. Od 1960. leta je bil član ZO SZDL Jugoslavije in od 1958. član CK ZKJ. Bil je rezervni generalpodpolkovnik JLA. Umrl je v prometni nesreči 4. januarja 1967.

Enoto, ki upravičeno nosi ime »enota kraigherjevcev«, sestavljajo rezervni sestav, starešine in vojniki vseh naordov in narodnosti SFRJ. Od teh je 97 odstotkov delavcev, kar kaže, da je delavska enota. V enoti imajo v povprečju 13,3 odstotka članov ZKJ, v vrstah starešinskega kadra pa 66,6 odstotka komunistov. Veliko število pripadnikov te enote opravlja odgovorne funkcije v ozdih, DPO in DPS, kamor prenašajo svoje izkušnje v krepitev naše zasnove SLO in DSZ ter samoupravljanja.

V počastitev 70-letnice rojstva Borisa Kraigherja je bila minuli petek v Domu JLA v Kranju slovesnost, ki so se jo poleg vojakov in starešin te enote, udeležili tudi številni družbenopolitični delavci, med njimi: Martin Košir, Branko Jerkič, Boris Bavdek, Štefan Nemec, Ivan Cvar in Tone Bole, ki je imel tudi priložnostni govor. Slovesnost od dnevu kraigherjevcev so sklenili s kulturnim programom gojencev šole za rezervne oficirje in tovariškim srečanjem.

Jože Čurin

Prenovljena Vodnikova domačija sprejela nove obiskovalce

»Dogodek, ki smo mu zadovoljne priče, je že sam tako redek in lep, da mu res ni treba lepih besed okrasja; enkrat so spet dejstva sama tako zveneča in glasna, da nas silijo v redko hvalnico dejanj. In ta dogodek, ta na novo oživljena hiša Na Jami v Ljubljani ob Vodnikovi cesti, z domačim imenom Pri kamniti mizi, v slavo Vodnika in našega vodnika je zato v raznoraznem našem dogajanju resnično dejanje, v vesplošnem in vsemogočnem agitiranju akcija, ki vendarle izpričuje dostikrat pozabljeno resnico, da naj besede postanejo dejanje. Tako se je prenovila in prerodila ta stara dobra kmečka hiša prednikov Vodnikov, kraj njegovega rojstva in priča nekdanjih uspešnežev z ljubljanskega polja, da bi nam, dedičem starega slovenskega izročila preroditeljev govorila o zgodovinskem spominu in o dolžnostih današnjih dni«, so izzvenele uvodne besede pesnika Toneta Pavčka ob otvoritvi prenovljene Vodnikove domačije minuli teden.

In kaj lahko vidijo obiskovalci? Ob vhodu desno je bila nekoč gostilniška soba in za njo soba za »boljše goste«. Tu bo poslej delo-

val pionirski in mladinski oddelek Knjižnice Šiška. V pritličju naravnost nekdanja kuhinja in levo prostor za gospodarski dovoz z obokanim vhodom in dvorišča zdaj: tu bodo prostori za delovanje Zveze kulturnih organizacij Šiška, kjer se bodo sestajali poklicni in amaterski kulturni delavci Šiške in širše Ljubljane. V nadstropju desno je »hiša«, v ka-

teri se je 3. februarja 1758 rodil Valentin Vodnik in bo poslej njegova spominska soba.

Po kulturnem sporedu, ki so ga pripravili in izvedli umetniki, pevski zbori, recitatorji, pevski zbor ter učenci OŠ Riharda Jakopiča, je predsednica skupščine mesta Ljubljane Tina Tomljetovala predstavila razstavljalce likovnih del.

Jože Čurin

V četrtek, 9. februarja, je bila v Škofji Loki spominska slovesnost ob 40-letnici ustrelitve petdesetih talcev. Tudi letos so se občani in sorodniki žrtv iz drugih občin zbrali na glavnem mestnem trgu, od koder je ob pol štirih popoldne krenil sprevod s praporščaki na čelu proti deset minut oddaljenemu Kamnitniku. Prek sto starejših, ki težko hodijo v sprevodu, pa je že tam čakalo spominsko slovesnost.

V programu so sodelovali: Pihalni orkester Škofja Loka, Mešani pevski zbor Lubnik, recitatorji, vojniki škofjeloške garnizije pa so izstrelili častno salvo.

Predsednik OK ZKS Škofja Loka dr. Branko Berčič je v govoru obudil spomin na žrtve, na tiste žalostne dni ter hkrati omenil vrsto okupatorjevih zločinov od začetka okupacije do konca vojne. Jože Vidic

Da bi le bilo v korist miru

Človeško je, obetati si boljše čase, boljše politične tokove in vedrejšje novice o stikih med vzhodom in zahodom. Kajti vse, kar bi bilo še slabše, kot je bilo v lanskem letu, bi bilo zares že čisto črno. Vsak odhod, vsaka smrt predsednika države prekine neko nit in takrat pač vsak s svojega zornega kota in po svojih hotenjih merjeno pričakuje poteze novega človeka, nove politične osebnosti na vrhu.

V ponedeljek je centralni komite sovjetske partije na predlog ministrskega predsednika in člana politbiroja CK KP SZ Nikolaja Tihonova izbral Konstantina Ustinoviča Černenka za novega generalnega sekretarja CK KP SZ. Za poznavalce razmer to imenovanje ni novost ali presenečenje. Njegovo ime je bilo že nekaj dni po Andropovi smrti v ospredju pozornosti. Ugibanje, kdo bo stopil na čelo države, ki je ena vodilnih po velikosti in moči in po vplivnosti v svetu, je tembolj razumljivo, če upoštevamo, da gre za izredno težaven politični čas, ko so nenehna prizadevanja za mir brez zastojev še bolj nujna kot kdajkoli prej.

Sele pred dobrim letom je na mestu Tihonova na izredni seji CK KP SZ stal Černenko, ko je ob Brežnjevi smrti predlagal Andropova na položaj generalnega partijskega sekretarja. Vsi, ki so pohiteli analizirati tako imenovano Andropovo obdobje, še niso rekli zadnje besede, ko že novi analitiki iščejo posebnosti v osebnosti Konstantina Černenka. Najbrž je res, da osebni podatki nasitijo novic lačnega bralca in nekako človeško uokvirijo novo osebnost v svetovni politiki. Toda slejkoprej se moramo najbrž zavedati bistva stvari: politike ne dela predsednik, je ne oblikuje posameznik, ne na vzhodu in ne na zahodu. Če imenujejo novega voditelja sovjetske partije, ustvarjalca sovjetske notranje politike, ki je zrasel »iz aparata«, medtem ko je na mednarodnem prizorišču trden zagovornik programa miru, je to najbrž presplošno. Če ga povezujejo z osebnostjo Leonida Brežnjeva, je podatek že bolj konkreten. V samem bistvu pa to niti ni tako pomembno, kajti vsi ljudje in politiki pri tem niso izvezeti, pokažejo svoje prave sposobnosti pri reševanju konkretnih vprašanj. Konstantin Černenko bo imel ničkoliko priložnosti za to. Moral bo trdno zastaviti svoje delo v korist svetovnemu miru, in ravno to zadnje pričakuje svetovna javnost od novega voditelja.

B. Ž. J.

»Koristna« dvoličnost

Zamrznjene cene, izgube, posojila, inflacija... Polna usta težav, ki jih lahko premagamo le z glavo in rokami. Pa čas nam lahko pomaga. Ta je namreč zmeraj bolj denar.

Slovensko gospodarstvo se je razsrdilo na zvezni izvršni svet. Upravičeno, čeprav so lahko tudi izračunane številke izgub zaradi zamrznitve navzven bolj rdeče, kot je sredica. Hkrati pa trdijo, da je ledeni cenovni oklep popolna nezaupnica glavi in rokam gospodarstva. Ignoranca, ki ji je moč spodrežati noge s prav preprostim seštevanjem in odštevanjem.

Gospodarstvo – in to enotno v vsej državi – se je že ob tretji odjugi, tako imenovani septembrski »pametni« odločitvi, ki naj bi odplesala zadnje korake na administrativno vižo, dogovorilo, da sme cene narekovati predvsem trg. Z državo naj bi si pomagali le pri cenah prometa, elektrike, premoga, stanovanj in še nekaterih, ki zelo močno vplivajo na cene v proizvodnji in s tem seveda v vsem življenju.

In? ZIS je s četrto zamrznitvijo, najbolj vsiljeno in nestrokovno do sedaj, kljub vsem ocenam, da poprejšnje niso bile prav nič uspešne, če ne celo škodljive, ponovno povedal, da mora sam krojiti usodo države. Zato je poseg razvnel tak žar protesta, ki govori celo o odgovornosti ZIS za vse – žal ne samo denarne posledice.

Te so daljnosežne: Cene koruze, ki jih priznava odlok (17.70 din v prodaji), na trgu že dolgo niso več poznane. Kupci lahko koruzo prej prepoznajo po ceni tudi do 30 dinarjev za kilogram. Če jo dobijo seveda. Z uvozom, za katerega je Narodna

banka Jugoslavije že odštela milijone dolarjev, ni še nič. Živnorejci so glasni, ker preprosto ne vedo, kako nakrmiti govedo, prašiče. Kršitelji odloka ne želijo biti – naj mar koljejo? Naj sedaj, zavoljo odloka, za leta vnaprej škodijo sami sebi in vsem, ki želimo na krožniku tudi meso? Škoda je neocenljiva, stiska velika, četudi se istim proizvajalcem očita, da se jeseni (imeli smo rekordno koruzno letino) niso dohodkovno povežali.

Pa tisti, ki so se? Tudi njih tepe po glavah in prstih isti odlok. Če je cena surovine, ki jo z dražjo energijo delavci pridobivajo že dalj časa, našla razumevanje pri poslovnem partnerju, če jo je torej ta priznal, sprejel tveganje – ali lahko odlok tako spoznanje preprosto razglaša za nezakonito? Ali je dejanje, ki neposredno ovira nadaljnjo proizvodnjo – pa četudi v večini primerov ta glava o rokah upravičeno sumi, da bodo delale le za višjo ceno – odgovorno?

Retorično vprašanje. Seveda, saj nas izkušnje učijo, da bo odgovornost sicer velika, junaška beseda, tokrat namenjena ZISu izgube pa bodo ostale med nami.

Cene torej krojijo naše ustvarjanje. Narekujejo, kaj bomo delali in česa na policah in tržišču preprosto ne bo. Dohodek je namreč še vedno gibal našega dela in to priznava tudi glava. In vendar ista glava razmišlja, kako zagotoviti dovolj mesa, kako doseči cilje, ki smo jih zapisali v letošnji resoluciji, kako narediti več, za več denarja, in tako vsaj nos pomoliti iz vode dolgovi, ki govtajo in vlečejo vse bolj k dnu. Omejevanje porabe – še zmeraj (brez cene, ki jo moramo odšteti zaradi dolgovi) trošimo 7 do 10 odstotkov več, kot naredimo – je

potrebno in sprejemljivo, pomanjkanje ne. Zato se slovensko gospodarstvo upravičeno poteguje za čim hitrejšo odpravljanje premalo premišljenih odločitev. Cene naj bi torej odpravila vsaj pomlad, če jih že zima ne more, vendar tako, da ne bo za teptanje pošasti inflacije potrebna še peta zamrznitev.

Glas iz gospodarstva trdi, da bo sodeloval pri načrtovanju najboljše poti, kot je tudi upošteval odlok, pa čeprav pod to pretesno obleko le težko diha ali pa je včasih kar ob sapo.

In kaj z izgubami, nastalimi z odlokom?! Zanje nosi odgovornost ZIS, v isti sapi pa se slovensko gospodarstvo seveda pogovarja o solidarnostnem pokrivanju rdečih števil, ki so iz kakršnih koli razlogov – vseh državi že ne moremo naprtiti – nastale v minulem letu. Popolnoma normalno se torej istim delavcem zdi v isti sapi govoriti o ekonomskih zakonitostih, ki naj določajo cene in tako dajo končno vrednost njihovega izdelka, in o rdečih številkah. Ekonomija – pa četudi politična – se ne bi smela kar samoumevno sklicevati na solidarnost. Če naj bi večino izdelkov delali po cenah, ki jih trg prizna, bi moral isti trg opraviti tudi s tistimi, ki jim niti tržna cena na dajo dovolj za življenje.

Naj torej govorimo o cenah, o gospodarjenju z denarjem, o delu in o izgubah – zmeraj bi morali upoštevati enaka merila. Ne pa da terjamo trg in se jezimo, da so skladi skupnih rezerv premajhni. In ne da stresamo jezo na »sumljivo« pravilne odločitve glave in hkrati z vsemi petimi računamo na cene, ki nas bodo ob odjugi le popeljale v obljubljeno deželo črnih števil!

Jelka Zupanič

Sovjetska zveza po Andropovu

Ko je pred poldrugim letom Jurij Andropov stopil po smrti Brežnjeva na najvišjo stopnico vodstva sovjetske partije in države, je v svetu zavladalo občutno zanimanje za smer sovjetske notranje in zunanje politike, ki bi jo utegnil ubrati novi voditelj.

To zanimanje za politično strategijo Sovjetske zveze pod novim voditeljem je bilo več kot razumljivo. Zadnja leta oblasti Brežnjeva so označevala občuten zastoj tako v razvoju notranje kot mednarodne politike Sovjetske zveze. Predvsem so prišli do zelo kritične točke odnosov med velesilama, ko je popuščanje na svetu zdrknilo – skoraj bi lahko rekli – na najnižjo točko po letu 1945. V sami Sovjetski zvezi so se prav tako vedno bolj očitno kazali znaki negativnih posledic zastoja gospodarskega razvoja, najsi je šlo za industrijsko proizvodnjo, za zastoj produktivnosti ali pa za nezadostno proizvodnjo v kmetijstvu, ki je zahtevala vsako leto večje nakupe žita v inozemstvu.

V življenju Brežnjevega naslednika Jurija Andropova je moč zaznati dokajšnjo mero tragičnosti. Očitno je bilo, da si je postavil visoke načrte sprememb tako v notranji pa tudi zunanji politiki pa sta najprej bolezen in nazadnje smrt povzročili, da je od vseh njegovih načrtov ostalo nedokončano delo. Odsotnost Andropova na lanski proslavi oktobrske revolucije, 7. novembra, je pravzaprav pomenila tudi že dejanski njegov umik iz političnega življenja, se pravi z vodstva partije in države.

Četudi je Jurij Andropov kaj kratek čas opravljal funk-

cijo voditelja sovjetske partije in države, pa utegne ostati za njim le določena sled. Od njegovega naslednika Konstantina Černenka, oziroma smeri, ki jo bo ubrala sovjetska politika pod novim vodstvom, bo odvisno, ali bo Andropov sled že čez čas zabrisana, ali pa jo bodo poglabljali in razvijali naprej.

Ni moč reči, da je Andropov nasledil rožnat položaj bodisi v zunanji ali notranji politiki, nasprotno, ta položaj je bil zelo težaven in zlasti zapleten. V zunanji politiki štejejo vse tisto, kar je Andropov opravil ali nameraval opraviti za neke vrste »diplomatske ofenzive«. Kljub robatosti Reaganove politike do Sovjetske zveze, še posebej njegove usmeritve k novi oboroževalni tekmi, je Andropov od vsega začetka ponujal razne predloge za ustavitev oboroževalne tekme. Tako je zagotavljal pripravljenost Sovjetske zveze ne le umakniti, marveč celo uničiti del že postavljenih raket SS 20, do te mere, da bi izenačilo vrsto oborožitve z močjo, ki jo imata Francija in Velika Britanija z njuno raketno oborožitvijo. Po drugi strani so sovjetske ponudbe nasprotniku vsebovale predloge sporazumov, s katerimi bi se velesili odpovedali uporabi sile in sporazuma o miru med obema vojnima blokoma. Andropov si je prizadeval doseči tudi normalizacijo odnosov z azijsko sosedo Kitajsko. Ne tako ob robu prizadevanj so bile tudi razne sovjetske pobude, da bi se v okviru svetovne organizacije in z njenim sodelovanjem lotili reševanja afganistanskega vprašanja.

Zelo obsežni so bili Andropovi posegi v notranjepoli-

tične razmere v Sovjetski zvezi. Prizadeval si je odpravljati vzroke, ki so pripeljali do zastoja v gospodarskem razvoju. Lotil se je boja za dvig produktivnosti, povečanje odgovornosti, za racionalizacijo in modernizacijo proizvodnje, za ukrepe, ki naj zagotovijo dvig življenjske ravni prebivalstva. Pod njegovim vodstvom so začeli hud boj proti razširjenim pojavom korupcije, špekulacij in podobnih negativnih pojavov v gospodarskem življenju države.

Morda najbolj zanimivo in pomembno v notranji politiki Andropova pa je prevlada spoznanja, da po starem sistemu ni več mogoče upravljati gospodarskega in družbenega življenja države. »Konkretna oblika upravljanja in planiranja morajo ustrezati realnim pogojem vsake etape socialističnega razvoja države,« je dejal Andropov na zasedanju partijskega vodstva 26. decembra lani. Vendar je bil Andropov daleč od tega, da bi v svojih pobudah predvideval spremembo sedanjega političnega sistema. Tisto, kar sta bila njegova prizadevanje in cilj, je izpovedal na omenjenem zasedanju partijskega vodstva z besedami: Zdaj se je pojavilo vprašanje izdelave programa za celotno spopolnitev vsega mehanizma upravljanja, ki mora popolnoma ustrezati gospodarstvu razvitega socializma in naravi nalog, ki se z njimi soočamo. »Potemtakem daleč od kakršnekoli spremembe političnega sistema, pač pa vsestranska spopolnitev sedanjega sistema, v tem je bistvo politike, ki jo je začel, nikakor pa ne dokončal Jurij Andropov.

Drago Košmrlj

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

»Najnovejši dogodki v Libanonu znova potrjujejo pravilnost stališč, ki jih zagovarjajo Jugoslavija in številne druge neuvrščene države, ko se zavzemajo za pravično in trajno rešitev Bližnjevzhodnega zapleta.« To je izjavil predstavnik zveznega sekretariata za zunanje zadeve ob ponovnem zapletu v Libanonu, ki ogroža sam obstoj te države. ■ Med Kitajsko in Vietnamom se je začela neke vrste poluradna oblika pogajanj za ureditev odnosov med državama. Po izjavi predsednika kitajske vlade pa bodo prava pogajanja možna šele takrat, ko bo vietnamska vojska zapustila Kampučijo. ■ Iransko topništvo je izvedlo vrsto silovitih napadov na nekatera iranska obmejna mesta. Po drugi strani pa je iraška vlada sporočila, da je Irak pripravljen takoj ustaviti ogenj in skleniti z Iranom sporazum o prenehanju bombnih napadov na civilna naselja. Še prej je Irak zagrozil, da bo z bombami zasul enajst iranskih mest, če sovražnik ne bo nehal napadati iraških mest. ■ Nedavni obisk italijanskega zunanjega ministra Giulia Andreottija v Jugoslaviji je bil priložnost, da sta obe strani vnovič potrdili visoko stopnjo medsebojnega sodelovanja in prijateljskih odnosov. Pogovori, ki jih je imel Andreotti z Lazarjem Mojsovim in drugimi jugoslovanskimi državniki, so zadevali tako vprašanja medsebojnih odnosov – vključno z vprašanjem celostne zaščite slovenske manjšine v Italiji – kakor tudi oceno mednarodnega položaja.

Umrli Jurij Andropov

Razsežnosti izgube Jurija Andropova, umrl je pred tednom dni, ta čas še niso povsem razvidne, vsekakor pa drži, da je generalni sekretar CK KP SZ in predsednik prezidija vrhovnega sovjeta skušal dati sovjetski po-

litiki svoj pečat, gospodarstvu pa nove spodbude. Tudi v medblokovskih odnosih ni ostal povsem pri usta-

ljenih vzorcih. Vendar je imel Jurij Andropov vse premalo časa krmilo države v rokah, da bi lahko dosledno izvedel previdno začete spremembe v političnem in gospodarskem življenju dežele. Uspelo mu je uvrstiti kolektivno delo centralnega komiteja in najvišjih partijskih organov, s politbirojem CK KP SZ vred. Na čelu kolektivnosti dela naploh je posvečal precejšnjo pozornost.

V svojih zadnjih nastopih je zahteval več odgovornosti, reda in discipline, zlasti v ocenah gospodarskega položaja. Le tako bo dežela našla izhod iz težav, v katere je zabredla v sedemdesetih pa tudi osemdesetih letih, je poudarjal.

Kljub nekaterim dokaj ostrim stališčem v zunanji politiki se je pokojni gene-

ralni sekretar CK KP SZ zavzemal za dialog v odnosih med velesilama, četudi je nerad popuščal.

Zaradi kratkosti vladanja Jurija Andropova je razumljivo, da so bili tudi odmevi ob smrti prvega moža SZ karseda zmerni in previdni. Predvsem, so poudarjali komentatorji, je bil Jurij Andropov na oblasti samo petnajst mesecev, pa še v tem obdobju je dejansko manjkal več kot pol leta. To pa je zagotovo vse premalo časa, da bi bilo mogoče bistveneje ovrednotiti vlogo in pomen človeka, ki je bil za Sovjetsko zvezo brez dvoma »pomemben voditelj in dosleden borec za ideale komunizma in mir«, kot je ob smrti zapisala uradna sovjetska agencija.

Ob smrti Jurija Andropova je predsedstvo SFRJ po-

slalo sožalno brzojavko prezidiju vrhovnega sovjeta ZSSR, v kateri je rečeno, da je smrt Jurija Andropova huda izguba za prijateljske narode SZ in da je predsedstvo SFRJ izredno cenilo njegov delež v razvoju sodelovanja in prijateljstva med našima državama.

Sožalno brzojavko je poslalo tudi predsedstvo CK ZKJ. Predsednik skupščine SFRJ Vojo Srzentić je poslal ob smrti Jurija Andropova sožalno brzojavko predsedniku zbornice vrhovnega sovjeta SZ, predsednica ZIS Milka Planinc predsedniku ministrskega sveta SZ Tihonovu, zvezni sekretar za zunanje zadeve Lazar Mojsov pa prvemu namestniku predsednika sovjetske vlade in ministru za zunanje zadeve SZ Andreju Gromiku.

V torek je bil po vsej Jugoslaviji dan žalovanja.

M. S.

Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

Malezijski boj za oblast

Na prvi dan februarja je za srčno kapjo umrl sultan malezijske zvezne države Perak. Sultan Idris Šah je bil eden najresnejših kandidatov na volitvah za novega malezijskega kralja, ki so ga ustoličili devetega februarja. Novi kralj je postal suveren zvezne države Džohore sultan Mohamad Iskandar Ismail. Po tamkajšnjih zakonih imenuje tudi predsednika vlade, ta pa nato vlado, ki je odgovorna dvodomnemu parlamentu. V preteklosti izvolitev novega kralja s petletnim mandatom ni bila nobena posebnost, letošnje volitve pa so bile zaradi smrti perškega sultana in zaradi nedavnih sprememb v najvišjem vojaškem vrhu do zadnjega v negotovosti. Malezijski sistem monarhije, ki v svetu skoraj nima primere, namreč določa, da sultani devetih zveznih držav vsakih pet let iz svojih vrst izvolijo novega kralja.

Neuvrščeno Malezijo-državo z dobrimi 14. milijoni prebivalcev, ki se razprostira na otočju Pacifika oziroma Južnokitajskega morja, poznamo zlasti po tem, da pokriva 50 odstotkov svetovnih potreb po kavčuku, 40 odstotkov pridelave palmovega olja in 37 odstotkov kositra, poleg tega pa na leto v državi načrpajo tudi 13 milijonov ton nafte, ki jo lahko tudi izvažajo. Malezijska naravna bogastva prinašajo dohodke, ki po azijskih merilih zadostajo za dosego visokega standarda, tako da je država ena redkih, ki je v minulih letih imela osem odstotno povprečno letno rast družbenega proizvoda in presežek v blagovni menjavi.

Seveda pa padec cen surovinam na svetovnem trgu kot številnim drugim državam ni prizanesel niti Maleziji, tako da so morali pred dvema letoma prvič v zgodovini priznati primanjkljaj v blagovni menjavi. Vendar to ni omajalo na široko in ambiciozno zastavljenih programov malezijskega gospodarstva, kljub temu da se hkrati še vedno otepa z britansko kolonialno dediščino in problemi, ki jih prinaša večnacionalna skupnost. Poleg gospodarskega razvoja si vlada prizadeva zagotoviti tudi pomiritev med staroselci in do neodvisnosti zapostavljenimi Kitajci, ki so jih britanski

kolonialisti ob koncu 19. stoletja in v tridesetih letih tega stoletja naselili iz nekaterih kitajskih pokrajin. S politiko favoriziranja Malezijcev v šolstvu, javnem in političnem življenju poskušajo staroselce, ki predstavljajo 55 odstotkov prebivalstva, po znanju in gospodarski moči nekako izenačiti s kitajskim življenjem, ki je številčno druga največja etnična skupina na otočju, saj šteje približno pet milijonov. Osem odstotkov prebivalcev otoške in polotoške Malezije sestavljajo Indijci in Pakistanci, nekaj pa je tudi Evroazijscev in Evropejcev.

Malezijo, ki je leta 1970 postala članica družine neuvrščenih držav, med drugim poznamo tudi kot predsedujočo in zelo vplivno v skupnosti držav ASEAN (držav jugovzhodne Azije), ki imajo v sedanjih zaostrenih razmerah v jugovzhodni Aziji nemajhno vlogo pri reševanju številnih zapletenih vprašanj s tega območja. Ta vloga je še posebej očitna, ko gre za vprašanja Demokratične Kampučije, oziroma za njeno vietnamsko zasedbo. Malezija se v tem primeru zavzema za dovolj jasno in očitno izraženo zahtevo vse napredne javnosti, namreč za takojšen vietnamski umik z zasedenega ozemlja. Vlada premiera Mahatirja je prepričana, da tudi za nesrečno

kampučijsko prebivalstvo obstaja rešitev, da bo vietnamski režim spoznal svojo zmoto, hkrati pa uvidel dejstvo, da dandanes nobena, pa naj bo še tako velika država, ne more dalj časa na tujih

Mohamed Iskandar Ismail – novi kralj; Yang di-Pertuan Agong (v prevodu – ta, ki je prvi med odličnimi)

tleh imeti na desettisoče svojih vojakov in najmodernejšega orožja. Po besedah premierja Mahatirja mora tudi Vietnam, čeprav ima za seboj odkrito sovjetsko podporo, slej ko prej privoliti v dogovor s sosedi in na politično rešitev, za katero se zavzemajo države članice ASEAN.

Kot zanimivost velja med drugim še zapisati, da je bil npr. ameriški predsednik Reagan, ki je januarja letos v Beli hiši sprejel tudi malezijskega premiera Mohameda Mahatirja, naravnost navdušen nad dinamičnim razvo-

jem malezijskega gospodarstva, hkrati pa je tudi obljubil bolj odprto sodelovanje, tako na političnem kot gospodarskem področju.

Omenili smo že, da volitve novega kralja v novejši malezijski zgodovini niso pomenile nobene posebnosti. Ze vnaprej se je namreč vedelo, kdo bo prevzel oblast, tako da je bila izvolitev kralja samo posledica ustaljenega sistema rotacije med devetimi sultani, in potemtakem le formalnost. Letošnja izvolitev pa je bila glede na prejšnje deležna posebne pozornosti še zlasti zaradi šestmesečne ustavne krize, ki jo je povzročil bivši kralj-Pahaški sultan, ko ni hotel dati so-

ustavne krize, ki je trajala dobrih šest mesecev, je na nek način potrdila politično usmeritev, sicer izredno treznega in med ljudstvom priljubljenega predsednika vlade doktorja Mohameda Mahatirja, ki ima v parlamentu zadostno število glasov, da se lahko »izogne možnemu »vetu« s strani kralja.

Smrt perškega sultana, ki je bil, kot že rečeno, prvi kandidat za novega kralja in je umrl le nekaj dni pred volitvami, je položaj dodatno zapletla tudi zato, ker je bil 59-letni možakar med drugim znan tudi po svoji odločnosti in dokaj nenavadnih akcijah, pa po tesnih vezeh z malezijskim vojaškim vrhom. Zadeva je bila toliko pomembnejša, kajti Idris Šah je odigral pomembno vlogo v omenjeni ustavni krizi. Opazovalci so njegovo ravnanje presojali tudi skozi spremembe v vojaškem vrhu. Te so nastale sredi decembra. Predčasno so namreč upokojili (zamenjali) kar dvajset najvišjih oficirjev in častnikov, med njimi celo generala Zaina, ki naj bi četrtega februarja postal obrambni minister, in namestnika vojaškega poveljstva generala ONNA. Čeprav so vse dosedanje spremembe v vojaškem vrhu slovesno proslavili z razkošnimi paradami in slavljem, so najnovejšo komajda naznanili, kaj šele pojasnili. Sam general Zain je v neki izjavi dejal, da je pač po treh letih poveljevanja armadi začutil, da mora svoje mesto odstopiti mlajšim kolegom in da pač ni govora o kakršnihkoli nespoštovanjih in sporih v vojaških krogih.

V tujem tisku smo lahko naleteli na namigovanja, češ da sta bila oba generala izrazita privrženca kraljevine, in da je bil to zadosten razlog za njun odhod. Po drugi strani

sta bila prisiljena odstopiti zaradi vpletenosti v podkupovalno afero, podobno tisti pred desetimi leti. Takrat je moralo zaradi podkupnim odstopiti več visokih oficirjev, vendar sama afero ni bila nikoli pojasnjena.

V vojaških krogih so menda pred časom izbruhnili celo oboroženi obračuni, kopico častnikov pa so, da bi dvignili ugled vojske, celo povišali. Malezijska javnost zaradi novjših dogodkov dvomi o nekoč pridobljenem ugledu armade, samo ponavljanje razkošnih slavljev, ki so bila ob zamenjavah in spremembah v vojaškem vrhu nepogrešljiva, pa dvome samo še stopnjuje.

Bivši kralj Idris Šah je torej zaradi srčne kapi umrl, kralj je postal džoharski sultan Mohamad Iskandar, ki pa tudi nima »čiste« preteklosti. Leta 1977 je bil namreč osumljen uboja, vendar ga je samo kraljevska kri rešila sicer zaslužene kazni. Med malajsko javnostjo je po njegovi izvolitvi vršalo, češ da ne bo upošteval protokola, najbolj zlobni pa so celo pripominjali, da sultan Iskandar nima občutka za diplomacijo. Kljub takšnim ali drugačnim ocenam je res, da sedanji premier Mahatir o Mohamadu Iskandarju nekoč zapisal, da je eden tistih, ki bo znal ohraniti malezijsko naravo in ostal zvest svojemu ljudstvu. Tisti del ljudstva, oziroma malezijskega prebivalstva, ki kljub modernizaciji ostaja zvest tradiciji, pa kralja in njegovo oblast še vedno cenil in ima njegove besede mladane za svete. Generacija srednjih let kralja še vedno spoštuje, medtem ko mladina, kot je dejal ugledni univerzitetni profesor v Kuala Lumpurju kraljevskih privilegijev ne priznava več.

Miha Lamprecht

Pred 40. leti v Beneški Sloveniji

Te dni poteka natanko štiri desetletja od pohoda 30. divizije v Brda in Beneško Slovenijo, na skrajne zahodne meje slovenskega narodnega ozemlja. Prav je, da se tega jubileja vsaj na kratko spomnimo, pri čemer pa se ni mogoče izogniti vtisu, da je bil ta podvig primorskih partizanov dosedaj premalo poudarjen, kaj šele pravilno ovrednoten. Pri tem se tudi ne bi smeli izogibati vsaj treh primerjav, n. pr. s pohodom 14. divizije na Štajersko, ali pa 18. v Gorskikotar, upoštevajoč seveda različne okoliščine pri tem. Pohod sicer ni doživel kakih posebnih odmevov v jugoslovanskih ali celo slovenskih okvirih, toda štab 9. korpusa ga je ocenil za eno svojih najpomembnejših in tudi najuspešnejših operacij.

Beneška Slovenija, boleča točka slovenske politike že od 2. polovice 19. stoletja, je bila vedno v mislih tako političnemu kot tudi vojaškemu vodstvu narodnoosvobodilnega gibanja. Vodstvo se je namreč zavedalo posebno težkega položaja v Benečiji, za katerega so bile značilne narodnostna neprebujenost, poudarjeno fašistično zatiranje in gospodarska pasivnost. NOG, ki si je zastavilo za cilj združitve celotnega slovenskega naroda, je moralo zato v Beneški Sloveniji zastaviti prav posebne politične in vojaške napore. V tem okviru so posebej pomembni prvi pohod dveh primorskih brigad v Beneško Slovenijo spomladi 1943 ter dogodki po kapitulaciji Italije. Splošna ljudska vstaja je segla tudi na samo beneško ozemlje, veliki dogodki, kot Kobariška republika, postavitev ljudske oblasti, formiranje številnih bataljonov, »soških« brigad ipd., vse to je v celoti ali vsaj deloma zajelo tudi Beneško Slovenijo. Potem je nastopila vsesplošna oseka, vsaj ponekod, povzročena z jesensko ofenzivo novega, nemškega okupatorja, ki je z velikimi silami skušal uničiti NOG, kajti zavedal se je navarnosti, ki je grozila pomembnim komunikacijam, ki so vodile od severa na jug proti italijanski fronti in Trstu. To ozemlje je postalo tako rekoč zaledje fronte, okupator je moral ozemlje na desnem bregu Soče absolutno obvladati. Ofenziva je tako zadala nekaterim brigadam in odredom težke

udarce, v političnem pogledu pa so bile posledice še bolj nevarne. V beneških ljudeh sta se ponovno naselila strah in nezaupanje v moč in perspektivo slovenskega NOG.

Po drugi strani pa vodstvo NOG ni hotelo popustiti v boju za ta del slovenskega ozemlja. To je jasno dokazoval že sklep vrhovnega plenuma OF o priključitvi celotnega Slovenskega primorja Združenji Sloveniji septembra 1943 in nato potrditev tega sklepa pri predsedstvu AVNOJ 29. novembra 1943 v Jajcu. Glavni štab Slovenije, pokrajinsko politično vodstvo itd. so stalno opozarjali na problem Beneške Slovenije. Tako je štab 9. korpusa potem, ko so se razmere na Primorskem relativno ustalile in so se partizanske enote spet okrepile, pripravil načrt za prodor večje enote v Beneško Slovenijo in Brda.

Za akcijo je določilo 30. divizijo, ki se je do začetka pohoda imenovala sicer še 32. Ta je bila za takratne razmere močna enota, saj je štela okrog 2300 borcev in bork. Sestavljena je bila iz štaba in prištavnih enot, podoficirske šole ter treh brigad. To so bile zopet za boje sposobna Gregorčičeva brigada, v hudih bojih preizkušena Bazoviška brigada in končno Kosovelova brigada, najmočnejša po številu, ki pa se je prvič pojavila na tem ozemlju. Veliko pozornost je štab divizije, ki je pripravil za pohod nadrobnejši načrt, namenil politični pripravi kadrov in sploh borcev, saj so se morali vsi zavedati, da prihajajo na politično in vojaško izredno občutljivo območje. Pri tem se je vojaško vodstvo zavedalo, da gre pri tem predvsem za velik operativni problem, ki ga predstavlja prodor na ozko območje na desnem bregu Soče. Šlo je za problem prehoda Soče, in to večkrat (19. brigada je npr. kar štirikrat prebredla ledenomrzlo in enkrat še naraslo reko), za nevarnost obkolitve, za problem vrnitve ter končno problem operacij tako velike enote na razmeroma majhnem, pri tem pa silno težavnem, a za sovražnikove sile hitro dostopnem terenu. Po izjavi tedanjega komandanta 9. korpusa, Lada Ambrožiča, je bila to zavestno zelo težka operacija, pri čemer se pa vendar ni

misllilo, da bi lahko spodletela ter je vodstvo pričakovalo uspeh.

Konkretna naloga divizije so bile tele: v 20 do 30 dneh naj bi s svojimi enotami prekrizirala celotno Benečijo in Brda, pri tem z nenadnimi udarci sovražniku skušala zadati čim večje izgube in se nato z naglimi premiki izogibala sovražnim protiidarom. Ob tem je imela nalogo razviti intenzivno politično in propagandno dejavnost med prebivalstvom, kar naj bi s pričakovanimi vojaškimi uspehi in s samim pojavom velike partizanske enote na tem območju zopet dvignilo moralo Beneških Slovencev in jih pridobilo za NOG. Skratka, šlo je za odstranitev vseh negativnih posledic novembrske ofenzive in postavitev temeljev, političnih kot vojaških, za nadaljnji razvoj NOG ter enakopravnejšo vključitev Benečanov v skupen boj. Poleg tega si je štab divizije zastavil za cilj tudi mobilizacijo razhajkanih in novih borcev za svoje enote oziroma za Briško-beneški odred.

Lahko rečemo, in take ocene so prevladovale že neposredno po pohodu, da je divizija zadane naloge več kot zadovoljivo izpolnila, z delno izjemo mobilizacije. Pri slednji so igrale vlogo objektivne okoliščine, saj se je vodstvo odločilo, da zaradi posebnih razmer v Benečiji ne bo mobiliziralo s silo. Tu seveda ne moremo niti naštetih vseh večjih ali manjših uspešnih akcij enot divizije na tem pohodu, ki se je začel v noči med 30. in 31. januarjem 1944, končal pa natanko čez tri tedne. Omenimo naj samo značilne faze premikov in najodmevnejše akcije. Po mirnem prehodu Soče se je divizija razmestila na grebenu v vaseh Debenje-Lig-Kambresko, kjer je ostala nekaj dni in takoj začela s političnim delom, miting in postavitev terenskih organizacij. Imela pa je takoj tudi hude boje, saj jo je sovražnik napadel z več kolonami iz doline Soče. Brigade so si vzajemno pomagale in popolnoma porazile Nemce. Ti pa so seveda zvedeli za položaj in naravo nove enote na tem območju, in so takoj začeli z zgoščevanjem vojaštva in zasledovanjem divizije, sprva le iz Soške doline, nato pa tudi z SS enotami iz garnizij na furlanski strani. Divizija se je v drugi fazi

po poprejšnjem premiku na teren okrog Matajurja in uničenju postojanke pri Sv. Kvirinu razdelila na dva dela. Sedemnajsta in 18. brigada sta prekoračili Nadižo in prodrli v zahodno Benečijo do zgornje doline Tera, medtem ko je 19. brigada odšla na levi breg Soče pod Krn, tako ločila pozornost sovražnika in tudi njegove sile ter nato uničevala komunikacije med Bovcem in Kobaridom. Sledil je uspešen napad na Fojdo, na najzahodnejšo postojanko, ki so jo jugoslovanski partizani napadli med vojno. Po uspešnem političnem delu se je glavnina divizije spet morala hitro premakniti nazaj, saj jo je sovražnik vedno bolj uporno iskal in pri tem skušal zastrašiti tudi z bombardiranjem, vendar je bil zmeraj prepozen. Devetnajsta brigada je suvereno operirala pod Krnom, ostali dve pa sta se premaknili globlje v Benečijo, v neposredno zaledje Cedada, 17. brigada pa nato še v severna Brda. Ob tem pa je okupator zbral velike sile in skoraj uspel s popolno obkolitvijo divizije. Štab je pred umikom čez Sočo sklenil sprejeti boj ter je zaokazal koncentracijo brigad na prostoru med Gornjim Tarbiljem, Srednjim in Klobučarji. Dne 19. februarja, zadnji dan bivanja na desnem bregu Soče, je bil hkrati tudi dan najhujših bojov celotne divizije in tudi dan največjih izgub. Toda v celoti gledano je divizija tudi te boje bila zmagovito, kar posebej velja za prepričljiv poraz sovražnikov pri Klobučarjih, za neuspehe Nemcev v Srednjem v bojih z 19. brigado, ki se je vrnila z levega brega, in končno tudi sedemnajsta brigada se je pri Debenju in Sv. Jakobu s hudimi in izoliranimi boji izognila popolnemu porazu. V noči na 20. februar so vse tri brigade prekoračile Sočo, se izmuznile – odlepile od sovražnika in tako končale pohod v Brda in Beneško Slovenijo. Divizija je seveda zaradi hudih bojov imela tudi precejšnje izgube, posebno zadnji dan, toda sovražniku je zadala veliko močnejše udarce. Pravi uspeh, pri tem mislimo predvsem na splošno pozitivno NOG v Benečiji, pa se je pokazal povsem jasno šele v naslednjih mesecih. Pri tem pa ni manjkala tudi vojaška krepitev gibanja – Briško-beneški odred se je izredno okrepil, nastale so nove enote, kot npr. Rezijski bataljon, ponovno pa so vzniknile italijanske garibaldinske enote.

Boris Mlakar

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

Usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice Tudi na tem področju administriranje

Široka družbena akcija za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice je že dala prve sadove. V nekaterih okoljih se je število kandidatov povečalo v primerjavi z minulimi leti, v drugih pa so zajezili padanje števila kandidatov za to vrsto poklicev. Kljub temu še ne moremo biti zadovoljni s potekom akcije same in njenimi rezultati. Delo je še vse preveč na ramenih posameznikov, in ne vseh zainteresiranih. Dogaja se celo, da se družbenopolitične organizacije ne zmenijo dovolj za to problematiko. Eden od glavnih nosilcev te akcije bi moral biti Zavod za šolstvo, vendar pa se v marsikateri občini temu enostavno izogiba.

Posebno poglavje na tem področju pa so poklicni usmerjevalci. Pogosto se zgodi, da usmerjevalec pokliče delavca, ki je v upravnih organih odgovoren za to področje, ga vpraša, koliko je kandidatov za vojaške šole in mu nato pisno sporoči tisto, kar mu je delavec povedal po telefonu. Dogaja se tudi, da je občinski komite ZK vprašal koordinacijski odbor za usmerjanje mladih v te poklice, kaj so naredili na tem področju. Odbor dobi pisno poročilo z istimi podatki, ki so jih dali partiji. To sta dva značilna primera administriranja na tem področju. Jasno nam mora biti, da rezultatov ne bo, če se vsak v

svojem okolju ne bo vključil v delo.

Na nedavnem posvetu, ki sta ga pripravila Republiški sekretariat za ljudsko obrambo in Koordinacijska komisija za usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice pri predsedstvu RK SZDL, pa so delavci upravnih organov izpostavili predvsem problem propagandnega gradiva. Pri svojem delu pogrešajo predvsem sodobnejše filme in diapozitive. Predstavniki JLA so jim odgovorili, da Zastava film dela takšne projekte, vendar pa je vprašanje, kdaj bodo končali snemanja. Udeleženci posveta so opozorili na zelo poučen film o miličniškem poklicu in se vprašali, zakaj

ne posnamemo podobnega o vojaških pri nas v Sloveniji.

Posveta so se udeležili tudi predstavniki zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, ki pa niso povedali nič novega s tega področja. Naštevili so številke in odstotke, ki jih poznamo že vrsto let. Precej več pozornosti pa je bil deležen predstavnik poveljstva Ljubljanskega armadnega območja, ki je govoril o spremembah zakona o službovanju aktivnih starešin. Te spremembe bodo prinesle precej novega in bodo prav gotovo pozitivno vplivale na odziv mladih iz Slovenije za vojaške in obrambne poklice.

Bojan Kuntarič

Ljudje ob meji v SLO in DS

Medobčinska Gospodarska zbornica za Podravje je sklicala v Mariboru posvetovanje, na katerem so razpravljali o razvoju manj razvitih obmejnih območij v okviru skupnosti obmejnih KS. Pri tem so posvetili posebno skrb razvijanju življenja ob meji, ki mora ostati živa in mora prispevati svoj delež pri uresničevanju zasnove SLO in DS. Meja pa bo tem bolj varna, čim bolj bodo zadovoljni ljudje, ki ob tej meji živijo in delajo. Prav zaradi tega je predsednik mestne konference ZRVS Maribor generalmajor Jože Berce kot dober poznavalec razmer na naši meji poudaril izreden pomen nadaljnjega razvoja obmejnih krajev. Tukaj bo treba čimprej zgraditi ceste, sedanje posodobiti, poskrbeti za PTT in električno omrežje in ustvariti lepše življenjske in delovne razmere. Okrepiti bo treba tudi kmetijsko proizvodnjo in zlasti razvoj živinoreje. Samo tako bodo ljudje ostali ob meji. Več kot doslej bo treba storiti tudi za nadaljnji razvoj telefonije. Tudi kmečki turizem ima vse možnosti za razvoj na obmejnem območju. V uresničevanje vseh teh nalog se mora poleg ljudi in krajevnih skupnosti vključiti tudi širša družbenopolitična skupnost.

Samo v krajevni skupnosti Svečina se je v zadnjih 5 letih odselila tretjina prebivalcev. V Jakobu se zavzemajo, da bi v tem kraju zgradila obrat kakšna delovna organizacija iz Maribora ali od drugod. V posameznih krajih v Slovenskih goricah in zlasti ob meji opozarjajo na težave zaradi pomanjkanja pitne vode. Urediti bodo morali še nekatere ceste, mostove in druge komunalne objekte. Splošna družbena korist je, da bi čim več ljudi ostalo na meji in bi razvili tukaj gospodarsko in družbenopolitično dejavnost.

M. K.

Slovenci na vojaških akademijah

Ob polletnih počitnicah smo se na Ptuj pogovarjali z Bogdanom Hovnikom, gojencem vojaške akademije, doma iz Vidma. Vprašali smo ga o vojaškem študiju in drugem.

Zakaj si se odločil za študij na vojaški šoli?

»Že v osnovni šoli sem rad gledal vojake, njihovo orožje. Nekoč smo si fantje lahko ogledali tudi nekaj orožja. Rad sem tudi gledal filme z vojaško vsebino. Še posebej si je želel moj oče, ki je bil aktivni udeleženec NOB, da bi jaz postal vojaški starešina. Še ko sem obiskoval šolo, sem se prijavil na razpis. Bil sem sprejet.«

Kakšni so tvoji vtisi v vojaški šoli?

»Samo in internat sem si ogledal že ob mojem prvem obisku v Ljubljani. Kar nisem mogel verjeti, da bom naslednja štiri leta živel in se učil v tako lepi šoli. Kmalu sem si v šoli

našel prijatelje, kljub temu pa sem ob koncu tedna rad odhajal domov. V šoli sem se tudi kmalu vključil v

Bogdan Hovnik

športne aktivnosti, zlasti judo in tenis. Prva naloga pa mi je seveda bilo učenje. Zame je bilo tudi posebno doživetje, ko smo odšli na

taborjenje na Pokljuko in na Velike Bloke. Tedaj smo že imeli orožje. Srečal sem se s pravim vojaškim življenjem, o katerem sem sanjal že v šolskih klopih.«

Sedaj si že na vojaški akademiji. Kako se počutiš?

»Priznam, da so štiri leta v Ljubljani kar hitro minila. Tu sem si že pridobil mnogo vojaškega znanja pa tudi nasploh znanja, ki je danes potrebno vsakemu človeku. Oktobra lani sem odšel na vojaško akademijo v Beograd. Vsi smo si že prej ogledali nekaj vojaških šol, da smo se tako malo že seznanili s šolanjem na vojaških akademijah.

V Beogradu sem bil najprej v eni izmed vojaških enot vojak. Kopal sem jake, bil na straži in šele po tej »obuki« sem se ponovno vrnil v internat, oziroma na akademijo, kjer pa sem potem že dobil vojaško

uniformo, orožje. Zdi se mi, da sem sedaj postal pravi vojak, vojak slavne Titove armade. Vztrajal bom, da bom študij čim uspešneje končal. Sedaj sem na splošni akademiji, po dveh letih pa se bom šele odločil za ožjo usmeritev, verjetno bo to artilerija, kamor spada tudi raketno orožje.«

Kaj meniš glede vpisa mladih v vojaške šole?

»Znano je, da se premalo Slovencev odloča za vojaške poklice. Zase vem, da mi ni žal, da sem se odločil za poklic vojaškega starešine. Tudi ni odveč pripomniti, da imajo vsi, ki se odločijo za šolanje na vojaških šolah, razne ugodnosti, in da je biti častnik JLA za vsakega državljanca čast in ponos. Mnogi se bojijo, da bi morali po šoli kam daleč na jug naše domovine. Toda v JLA se zavedajo, da mnogi po šolanju želijo delati v bližini svojega doma in gotovo bom služboval nekje v Sloveniji...«

STAŠKO

Obiskali smo Dom JLA v Ajdovščini

Široko odprta vrata

Dom JLA Ajdovščina je najprej kulturno-izobraževalna ustanova za svoje članke. Ti pa so tako starešine in civilne osebe v službi v JLA kot njihovi družinski člani pa tudi upokojeni in rezervni

amaterizem«. Delo teh skupin poteka po različnih sekcijah, tako na primer v likovni sekciji, folklorni, ki je v Vipavi zelo aktivna in priljubljena, in fotoamaterski. Ponosni smo tudi na sekcijo za družbeno aktivnost žensk v okviru katere delujejo ženske, ki so zaposlene v JLA, in žene naših starešin ter uslužbencev... Pogosto se v našem domu srečujejo borci raznih partizanskih enot pa vojaki in mladina, rezervni vojaški starešine, starešine JLA in predstavniki delovnih organizacij, družbenopolitičnih organizacij, družbenih organizacij, društev in drugih. Tudi s tem dom sodeluje in odpira svoje dejavnosti drugim.

Anka Gorjanc

starešine JLA. Anko Gorjanc smo vprašali, kaj daje Dom JLA Ajdovščina svojim članom.

»Dejavnost doma sestavlja nekaj osnovnih področij. Najprej so to izobraževalne oblike: organizacija predavanj, seminarjev in druge oblike izobraževanja. Lani je bilo dvaindeset predavanj, seminarjev in odprtih razprav.

Nato imamo tečaje tujih jezikov, tečaje krojenja, šivanja, strojepisja in druge. Te organizira dom po želji in potrebi svojih članov. Predavatelje dobimo pri delavski univerzi, zato so vsi tečaji tudi ustrezno priznani, je povedala načelnica Doma JLA Ajdovščina. Ajdovski dom ponuja in organizira za svoje člane zelo pester izbor prireditve in predstav, predvsem kulturnih. Skupaj z občinsko kulturno skupnostjo v Ajdovščini organizirajo ogled prireditev za starešine in njihove družinske člane ter občane. Lani je dom organiziral 65 raznih prireditev.

»Prizadevamo si razviti tako imenovani »umetniški

Rezervni vojaški starešine so pravzaprav naši, in naša ter njihova dolžnost je, da smo čim bolj povezani. Zato so RVS neredko gostje našega doma. V Domu JLA je zelo dobro utečena športna in rekreativna dejavnost. Tej dajejo v zadnjem času prek najrazličnejših oblik velik poudarek. Člani se ukvarjajo z različnimi športnimi in rekreativnimi dejavnostmi v osmih sekcijah. Ena najštevilnejših je šahovska, potem karate, ki je med najaktivnejšimi in ima največ mladih privrženecov. Člani se ukvarjajo še s plavanjem, streljanjem in kegljanjem. Nekaj sekcij je tudi tekmovalnih, kot so na primer nogometna, odbojarska in košarkarska.

Naša dejavnost pa sega tudi v kraje zunaj Ajdovščine. Vsako leto damo več kot 250 fotografij iz vojaškega življenja različnim šolam in delovnim organizacijam in jim tako omogočamo prirejanje raznih rastav, s tem pa pomagamo tudi pri obrambni vzgoji naših najmlajših.

Zavedamo se, da vsa ta naša dejavnost služi enemu cilju, čim boljši bojni pripravljenosti nas vseh, starešin in občanov. In za dobro pripravljenost potrebujejo starešine in mi vsi tudi to, kar dajemo s svojimi dejavnostmi«, je sklenila načelnica doma Anka Gorjanc.

Mile Gojković

Mariborski poklicni gasilci so vedno pripravljeni

Mariborski poklicni gasilci so organizirani in povezani v Zavodu za gasilsko in reševalno službo Maribor, ki je specializiran za gašenje požarov in reševanje življenj in premoženja ob prometnih, naravnih in drugih nesrečah. Šestinsdeset poklicnih gasilcev je vedno pripravljenih za akcijo.

Namestnik poveljnika Zavoda za gasilsko in reševalno službo Alojz Duh je poudaril, da se je lani zmanjšalo število požarov, pa tudi škoda je manjša kot leta 1982. Razlogi za izboljšanje so v večji preventivni dejavnosti med ljudmi kakor tudi v učinkovitejšem in sistematičnem izobraževanju gasilcev. Gasilci imajo vedno težave z obnovo vozil in opreme. V zadnjih letih je Zavod za gasilsko in reševalno službo posodobil opremo za pomoč pri razlitju nevarnih snovi. Koristen je bil tudi seminar, ki so ga na pobudo zveze SIS in varstvo pred požarom or-

ganizirali v Poljčah. Lani je bilo v osmih mesecih 109 požarov, predlanskim pa v istem obdobju 188.

Alojz Duh je opozoril tudi na tesno sodelovanje s prostovoljnimi gasilskimi društvi, ki priskočijo na pomoč za gasilce in vozili ter tehnično opremo. Mariborski poklicni gasilci se ukvarjajo tudi z nekaterimi drugimi dejavnostmi. Po potrebi črpajo vodo, odpirajo zaklenjena stanovanja, dovažajo vodo v sušnih obdobjih, odkrivajo in uničujejo ostanke bomb in drugih eksplozivnih sredstev iz druge svetovne vojne. Ta dejavnost poteka pod pokroviteljstvom mestnega štaba Civilne zaštite, ki kaže izredno razumevanje za delo mariborskih poklicnih gasilcev in gasilstva nasploh. V Zavodu imajo tudi potapljače, ki rešujejo avtomobile in ljudi. Za kondicijske treninge potapljačev bi morali zagotoviti več denarja. Pri tem delu sodelujejo s potaplja-

skim klubom Maribor. Seminar iz Poljč bodo ponovili tudi v Mariboru v Izobraževalnem centru za SLO in DS in na njem zajeli gasilce iz Podravja. Letos nameravajo vključiti tudi operaterje za delo z ultrakratkimi gasilskimi radijskimi zvezami. Ena od nalog je tudi stalno sodelovanje voznikov čolnov. Zavod za gasilsko in reševalno službo Maribor si s servišom za gasilske aparate in z drugo postransko dejavnostjo ustvari na leto okoli 4 milijone dinarjev.

V prihodnjem letu načrtujejo dopolnitev opreme za reševanje ljudi in premoženja. Tudi mestni štab Civilne zaštite Maribor precej prispeva pri nakupu opreme. Mariborski poklicni gasilci tesno sodelujejo s poklicnimi gasilci v Sloveniji. Prizadevajo si za večje poenotenje dela poklicnih gasilcev v Sloveniji, za iskanje enotnih meril za opravljanje te službe, za enoten pravilnik o uniformi in

za enoten sistem nagrajevanja poklicnih gasilcev. Sedaj so namreč pri nagrajevanju med poklicnimi gasilci precejšnje razlike. Zavod za gasilsko in reševalno službo tesno sodeluje tudi z družbenopolitičnimi organizacijami in se vključuje tudi v razne akcije, ki jih na področju požarnega varstva pripravljajo v Mariboru.

M. K.

110
sladkogorska
1873-1983
paloma

Ivan Bratko – sedemdesetletnik

Ivan Bratko, slovenski novinar, publicist, književnik in založnik, se je rodil pred sedemdesetimi leti (15. februarja 1914) v Celju, mestu ob Savinji. Kot napreden dijak je že zgodaj našel pot h komunistični partiji, gimnazijo je končal na Ptuj, kjer so se zbirali vsi tisti slovenski dijaki, ki so imeli težave zaradi napačnega političnega delovanja. Ivan Bratko je bil že v rani mladosti komunist in ilegalni delavec, večkrat zaradi tega zaprt. Že kot študent je v naprednih revijah objavljaj socialno-gospodarske razprave. V Ljubljani je naredil pravno fakulteto.

Pot revolucionarne mladosti, pot, ki ni poznala omahovanja, ga je ob razpadu Jugoslavije pripeljala v narodnoosvobodilno gibanje, ki se mu je pridružil od vsega začetka, od leta 1941. Še isto leto ga je italijanski okupator interniral v Gonars, odkoder pa je leta 1942 senzacionalno pobegnil (ta pobeg je kasneje opisal v romanu Teleskop / v partizane. V partizanih je prevzemal različne naloge: nekaj časa je vodil partijsko šolo v Cerknem. Leta 1944 so ga poslali v osvobodjeni Beograd, kjer je bil do leta 1945 predavatelj. Tudi po osvoboditvi mu je družba naložila več funkcij: najprej je bil od leta 1949 do 1952 direktor ljubljanskega radia, nato je do upokojitve 1981. leta vodil Državno založbo Slovenije. Ob službenih nalogah je opravljal tudi vrsto družbenih funkcij, med drugim je bil predsednik

zdrženja založnikov Jugoslavije. Ob vseh teh številnih službenih in družbenih zadolžitvah pa je vedno našel dovolj časa za novinarsko, publicistično in literarno pisanje. Izredne zasluge ima Ivan Bratko pri organizaciji in razvoju slovenskega in jugoslovenskega založništva. Po vojni je mnogo pisal o kulturni politiki, založništvu, bil je tudi recenzent politične publicistike. Krona vsega njegovega plodnega ustvarjanja pa so književna dela, ki bodo ostala v zakladnici slovenske književnosti kot dela izvirnega in svojevrstnega avtorja.

Kot publicist je napisal tri knjige: Čas knjige (1972), Okrogla miza (1977) in Kitajska, zibelka knjige (1981).

Literarni opus: S poti po evropskem zapadu (Potopis, 1950), Teleskop (Roman 1954 - je doživel 25 izdaj), Pomlad v februarju (Roman, 1957), Veliki surovi čas (Knjiga je izšla v Beogradu pod naslovom Veliko surovo vreme, 1961), Vroči asfalt Evrope (Potopis, 1962), Rakete in sekvoje (Potopis, 1969-več izdaj).

Literarna kritika o Ivanu Bratku. Dokumentarnost prozega pisanja Ivana Bratka izhaja iz dveh pobud: iz poznavanja neke zgodovinske izpričane akcije, v kateri osebna udeležba ni pomembna, avtorjev oblikovalni princip si prizadeva čim uspešneje, s postopno rastjo napetosti logično izpeljati dramatični konflikt v dogajanju. Takšen pristop

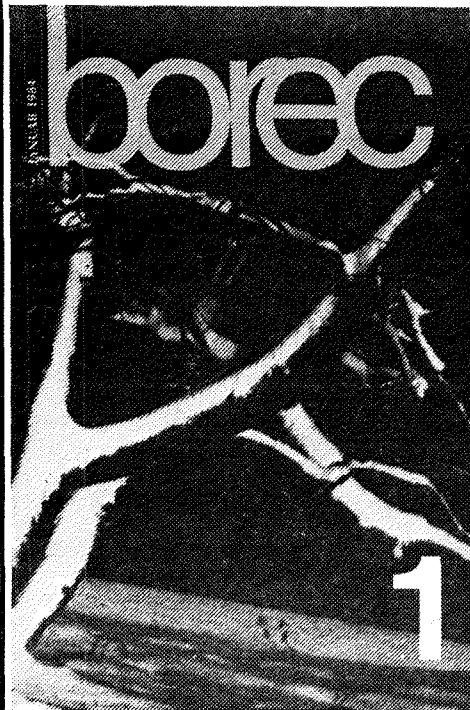
kažeta povesti Teleskop in Pomlad v februarju. Prva knjiga pripoveduje o pripravah in dolgotrajnih psihičnih in delovnih naporih zapornikov pri kopanju rova pod taboriščno ogrado ter o končni uresničitvi bega v svobodo. Čeprav je težišče pripovedi v akciji sami, pisatelju uspe portretirati še vrsto uspešnih taboriščnih likov. Tema povesti Pomlad v februarju je likvidacija visokega političnega delavca v okupirani Ljubljani. Tudi za to povest je značilna izrazita akcijska zgradba, individualne usode mladih ilegalcev so izrisane le do tolikšne mere, da pisatelj akcijsko napetost še poveča z rahlo podčrtano tragiko žrtvovane mladosti, ki je po zgodovinski nujnosti zajeta v igro s smrtjo in v odpoved osebnemu življenju.

Druga pobuda za Bratkovo pisateljevanje je osebno spominske narave (Vroči asfalt Evrope). Opisovanje objektivnega sveta združuje z elementi čisto osebno izpovednega iskanja in usmerjanja v razkrajajočem se duhovnem in političnem svetu predvojne Evrope. (Helga Glušič, Matjaž Krncelj). Največjo priljubljenost pri bralcih je dosegel Bratko z romanom Teleskop. Kot potopisec pa je vnesel v to na Slovenskem dotlej nerazvito knjižno vrsto mnogo svežine, nove tematike in izvirnega sloga. Njegova knjižna dela so doživela velik odmev tudi v svetu: Teleskop, Pomlad v februarju in S poti po evropskem zapadu so prevedene v srbohrvatski jezik, makedonščino, ruščino in češčino.

Sedaj pa Ivan Bratko pripravlja obširno knjigo o Kardelju, iz katere odlomek je bil objavljen v Delu.

Dušan Mevlja

Prva letošnja številka Borca

Naj za začetek ugotovimo, da je Borčeva preobleka od novega leta sem nekoliko drugačna kot prej. Prispevkom k zgodovini in drugim proznim besedilom še vedno ohranja za protitež revolucionarno poezijo upora, prav tako umetniško fotografijo; vendar je vse skupaj bolj strnjeno na straneh.

Nova številka nam prinaša prispevek Milice Strgar o tisku slovenskih beguncev v taboriščih po Avstriji in Italiji med leti 1945 in 1948, se pravi o tistem tisku, ki so ga v sicer skromnih oblikah, a vendarle, spravljali v svet ubežniki, iz nanovo nastajajoče Jugoslavije.

V kotičku spominske proze je Mira Mihelečeva prispevala črtico Mesečina, medtem ko je pesmi namenjeni prostor zapolnila palestinska poezija.

V rubriki »Spremljamo« piše Ciril Ribič sestavek za objektivno ocenjevanje prvega povojnega obdobja, natisnjena pa je tudi beseda za mir nekdanjih borcev v deželah »Alp in Jadrana«; na naslov uredništva so prispele (in so objavljene) pripombe Ivana Jana, prispevek k pregledu poimenovanja Kamniško-savinjskega ter Kamniško-zasavskega odreda. V rubriki »Spremljamo« piše Janez Bitenc o monografiji o skladatelju Marjanu Kozini, ki jo je napisal Ciril Cvetko. Rapa Šukljeta pod

naslovom »Mračnost stobovske kronike« piše o svojevrstni kroniki vojnih in povojnih dni izpod peresa Brede Smolnikarjeve (s psevdonimom Gospa). Knjiga je izšla v samozaložbi. Viktor Konjar piše pod naslovom »Se en poskus izčiščenja« o knjigi Ivana Krefta »Spori in spopadi« (št. 2). In končno je pisateljica Nada Gabrovičeva zapisala recenzijo o pesniški zbirki Pavle Rovanove »Pozabljeni listi«, ki je izšla pri mariborski založbi Obzorja. Pozabljeni listi so pisateljičin pesniški prvenec in tematsko zajemajo čas od otroštva do današnjih dni. Avtor spremne fotografije je Miško Kranjec, novo grafično podoba pa je reviji prispevala Cveta Stepančič.

B. Ž. J

Mahmud Derviš

Pesnitev Bejrut

Jabolko za morje. Narcisa iz marmorja. Kamniti metulj. Podoba duše v ogledalu. Vonj po oblakih in opis prve ženske. Bejrut je iz utrujenosti in zlata, tudi Andaluzija in Šam. Prasketanje zvezde med mojo drago in mano. Bejrut. Prej nisem slišal svoje krvi, da bi izgovarjala ime ljubice, ki na moji krvi spi, spi... Z dežjem na morju smo odkrili ime okusa po jeseni in pomarančah popotnik z juga, kakor da smo sami svoji predniki, ki potujejo v Bejrut, da bi prispeili v Bejrut. Z dežjem smo zgradili votlino, veter ne piha, mi se ne gibljemo, kakor da je veter, žebelj v peščeni glini nam koplje zaklonišče, da bomo spali kot v mravljišču mravlje. Kakor da bi kradoma peli:

Bejrut je naš šotor, Bejrut je naša zvezda

Eno okno gleda na svinec morja. Vsi nas kradajo, ulica in pesem. Bejrut je oblika sence, lepši od svoje pesnitve, lahkotnejši od človeške govornice. Mami nas s tisočletnimi odprtimi mesti in novimi abecedami

Bejrut je naš edini šotor Bejrut je naša edina zvezda

Prišli smo iz domovine brez domovine. Prišli smo iz roke arabskega jezika in muke...

(To je odlomek daljše pesnitve Bejrut, ki je bila v Borce natisnjena skupaj s še dvanajstimi prevedenimi pesmimi, ki jim je spremlni esej napisal Hajdruhin Somun. Pesmi in esej pa je prevedel Andrej Arko.)

Natečaj za nagrado »4. jul«

Svet sklada zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije razpisuje vsejugoslovanski natečaj za dodelitev nagrade »Četrti jul« za leto 1984, ki poteka ob dnevu borca.

Nagrado podeljujejo za znanstvena dela in umetniške stvaritve s tematiko narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije na področju književnosti (s čimer razumemo tudi mladinsko in otroško literaturo), publicistike, zgodovine in drugih družbenih ved, likovne ustvarjalnosti, glasbe, scenografije, filma, radia in televizije. Na natečaj lahko priglasi delo, ki so bila objavljena ali ustvarjena v letu 1983.

Denarne nagrade podeljujejo posameznikom ali skupini avtorjev, posebna priznanja pa znanstvenim ali strokovnim organizacijam, družbenopolitičnim ali družbenim organizacijam, organizacijam združenega dela, združenjem ali društvom.

Predloge za podelitev nagrad lahko dajo občani, organizacije združenega dela, znanstvene ustanove in druge institucije, družbenopolitične in družbene organizacije, ter združenja.

Predloge za nagrade je treba dostaviti z obrazložitvami. Dela s področja književnosti, publicistike in zgodovinskih ved je treba poslati v najmanj treh izvodih.

Predloge sprejemajo do 1. marca 1984.

Predloge pošljite na naslov: Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije za Svet sklada »Četrti jul«, Beograd, Bulevar Lenjina 6.

Književniki, padli med NOB

Ana Gale

Ob 40. obletnici smrti

Slovenski književnici Ani Galetovi ni bilo usojeno živeti več kot nedopolnjenih petintrideset let. Rojena je bila v Ljubljani 27. aprila 1909. leta. V letih 1924 do 1928 je obiskovala ljubljansko učiteljsko in se že dijakinja začela uveljavljati s prvimi literarnimi stvaritvami. Ohranjen je zapis njene profesorice Dore Vodnikove o gojenki Ani Galetovi: »Močno je iskala, iskala... ves svet je hotela sprejeti vase. Hotela je v sebi razviti notranjega človeka. Dr. Iva Šegula pa je zapisala o svoji sošolki Ani Galetovi: »V letniku najbistrejši človek, vesel, duhovit, skoz in skoz proletarec, na njej ni bilo niti ene poteze malomeščanstva. Velik humorist, a zdaj bridkost. Briljantan človek po razumevanju družbenih problemov med nami, vsestransko nadarjen. Politično osveščena, prva se je začela učiti ruščine. Risala je izvrstne karikature.«

Njeni pesniški prvenci so datirani s letnicami 1923 in 1924, torej še pred prihodom na učiteljsko. Dijaški list Zora v drugem letniku učiteljskega je skoraj sama izpolnila s svojim prispevki. Kasneje je zbrala svoje pesmi v zvezku in jim dala naslov Prvenčki ali Slepše miške. Leta 1927 so nastali njeni Trubadurski spevi. Ob njih je zapisala v dnevnik: »Kakor okamenel trubadur sem zastala in divje trnje raste čezme.«

Po končanem učiteljskem letu 1928 se ni mogla odločiti, ali naj gre študirat slikarstvo v Prago ali naj gre na dramsko šolanje na Dunaj ali naj se posveti baletu, glasbi ali književnosti. »Tudi male stvari so lahko popolne«, je zapisala v svoj dnevnik in se prepustila učiteljskemu poklicu. Službovala je v Sentjurju, v Leskovcu pri Krškem, odkoder se je pred Nemci umaknila k očetu v

Grosuplje (1941). Ker ni imela učiteljskega mesta, se je zaposlila kot delavka v tovarni Motvoz in platno. Tovarna je bila najpomembnejši organizacijski temelj osvobodilnega gibanja v grosupljskem okraju. Postala je predsednica Antifašistične fronte žena. Ob kapitulaciji Italije so ji podelili učiteljski dekret narodnoosvobodilnega odbora. Kot sekretarka okrajnega in okrožnega odbora grosupljskega predela se je kot delegatka udeležila zborovanja AFŽ v Dobrniču. Brat Jože, ki je bil igralec in režiser, je prišel iz ljubljanskih političnih zaporov in je brž odšel v partizane. Domobranci so zasliševali svojce, delali preiskave in grozili. Tudi Ana bi rada šla v partizane, toda zadrževal jo je strah, da se domobranci ne bi maščevali nad očetom. Novembra 1943 so jo aretirali in odpeljali. Bila je določena za

transport v Nemčijo, a so jo začasno rešili ljubljanski tovariši. V ječi ni klonila. Njeni verz iz tistih časov to potrjujejo:

Zdaj so zadrignili mojo prostost v temo brezračno, a prav nič drugačno ne najdejo me, ko jih mine norost.

Domobranci so jo zasliševali, ji grozili in spet vabili v svoj tabor. Četrtega januarja 1944 so jo ponovno aretirali. Zasliševali so jo na gradu Lisiče in na Škofljici, odkoder so jo odpeljali v Zalog. Osmega januarja zvečer so ji dovolili, da se je

Ana Gale

ogrela na kmečki peči. Ob 23. uri so pridrveli ponjo in jo nasilno odvedli. Še prej se je poslovala od domačih, Kastelčevih. Gospodinja je stisnila v roko žepno beležnico, nalivno pero in medaljon s prošnjo naj te reči izroči njenim dragim. V beležnici je napisala: »Ko se bo

barbarka razcevala, naj spozna, da sem človek, ki dobro ljubi, zlo zavrača, pa naj bo iz rok kogarkoli... V okencu, ne okencu: v lini ni šip in imam svež zrak in mirno vest, pa je tudi v ječi znosno. Tudi Klančar in kovač s Peščenika sta mirna. Trije kralji smo – okronani bogato, bogato.«

Ani Galetovi so s puškinih kopiti razbili glavo in jo pustili nepokopano za kozolcem ob gozdu. Tako so se pomagali okupatorja znesli nad človekom, čigar duha niso mogli zlomiti. Po več dneh jo je pokopal domačin. Dne 15. januarja so svoji njeno truplo odkopali in ga prepeljali v Grosuplje. Na skrivnem in tihem pogrebu se je zbralo veliko ljudi, ki so gomilo prekrili z rdečimi vrtnicami.

Svoje kratko življenje je razdajala pedagogiki in književnosti. V času, ko je bila tkalka v grosupljski tovarni, si je z zasebnim študijem pridobila kvalifikacijo za poučevanje duševno prizadetih otrok. Izpitni komisiji je predložila temo »Psihopatološke značilnosti, gledane z vzgojnega in praktičnega stališča« in dosegla z njo odličen uspeh. Leta 1939 je bila iz Leskovca premeščena v Sevnico, kjer je prevzela oddelke za duševno prizadete otroke. Upraviteljica Kristina Radeževa se je spominja: »Iz vsake njene besede, iz vsake kretnje je izžarevala bogata vsebina njene notranjosti in potrjevala resničnost njene pedagoške umetnosti. Bila je pravi pedagoški eros.«

Iz navdušene pedagoginje jo je čas pregnel v odločno družbenopolitično bojovnico in njeno delo je prekoračilo šolske okvire.

Kot književnica je začela so-

delovati leta 1931 v reviji Zenski svet in reviji Mladika, ki jo je urejeval Fran S. Finžgar. Leta 1933 je postala stalna sodelavka ženskega lista Vigred, revijo je zapustila, ko se je uredništvo začelo leta 1941 udinjati okupatorju. V tej reviji je izšlo okrog 60 njenih pesmi, 20

Ana Gale

Poletna noč 1942

Mesec skozi zrele trave tipa, težko in medeno sope lipa v noč.

Mesto drobne, sladke prepelice, poje strojnica izza bodeče žice v žitu.

Sova v vejah se nič več ne laže, smrt je že v korakih straže slišati.

In kako je človek stokrat truden, in kako naš svet je stokrat čuden, ko na vse molči.

Tiho je, ko tujci tla teptajo, tiho, ko se deklam smehljajo črne oči.

Če v solzah se zbira, se razlije, če se v kletvi vse razbije in zdivia.

Enkrat bodo sami maki cveli, kamni bodo po slovensko peli kakor jaz.

črtic in nekaj risb. Motiv ljubezni je oblikovala v šestih pravljicah, ki so izhajale v letih od 1935 do 1940. Njene črtice se odlikujejo s premišljeno gradnjo in s klenim izvirnim literarnim jezikom. Pravljice izžarevajo skladnost, prefinjen umetniški okus in so zanimivo variirane.

Napisala je tudi niz sproščeni, šaljivih in zbadljivih pesmi. Tik pred tragičnim koncem je urejala svoj literarni opus, zbrala je svoje predvojne pesmi, sestavila zbirke pesmi, ki jih je napisala v času vojne: Risa, Šopek, Predica. Pisala je daljše besedilo, verjetno bi se razvil v avtobiografski roman, ko bi ga dokončala. V njeni zapuščini je ohranjen prvi načrt poglavij in važnejših motivnih krogov tega dela. Kaže, da bi bil to roman Nana, roman o učiteljici, prikaz časa in ljudi. Milan Dolgan je v svoji raziskavi njene literarne zapuščine zapisal: »Anin pesniški venec je bil doslej širši javnosti malo znan, vendar diši in vabi. In bo dišal in vabil. Naj slovenska kultura sprejme mnogostransko in globoko osebnost, ki presega čas.«

Ime Ane Galetove je vklesano v spominsko ploščo padlih slovenskih književnikov med NOB, vrezano na plošči med imeni padlih delavcev tovarne Motvoz in platno v Grosuplju. Njena fotografija s podatki je na Urhu pri Ljubljani. Na kraju uboja stoji spomenik, v Sevnici so po njej poimenovali osnovno šolo.

Ponosni smo lahko na Ano Galetovo, ki je s svojim življenjem in delom živela in padla za lepši svobodnejši svet. Obžalujemo, da je morala umreti tako mlada, saj bi napisala še veliko živih, izvirnih literarnih del. O tem priča njena literarna zapuščina, ki si je priborila svoje mesto v slovenski književnosti.

(Zahvaljujem se Jožetu Galetu za dragocene podatke o življenju in delu Ane Galetove D. M.)

Dušan Mevlja

Štirideset let zasedanja SNOS

Zborovali so, kot je slikovito dejal Josip Vidmar, dobesedno s puškami med kolena. Vojne še celo leto ni bilo konec. Toda treba je bilo pripraviti vse, da ne bi svoboda prišla nepričakovano, da ne bi potem, ko se sovražnik končno vda, šele skup spravljali države. Avnoj je bil že mimo in sklepi so zavezovali Slovence prav tako kot ostale. Kako pa se velja v podrobnostih organizirati, na katerih področjih razviti delovanje slovenske državnosti, je opredelil Snos.

In ko je Josip Vidmar, predsedujoči, spregovoril o varovanju priborjenega s pogledom v prihodnost, je med drugim dejal: »Ne bomo pa odložili volje znova prijeti za puške, če bodo uspehi naše osvobodilne borbe od znotraj ali od zunaj ali od kogarkoli ogroženi...« Bodočnost, je dejal takrat Josip Vidmar, nam prinaša še preskušnje, tudi hude. A zavest, da imamo voljo, je najpomembnejša...

Svoj govor pa je začel z besedami:

»Nedvomno se vsi zavedate zgodovinskega pomena tega našega prvega zborovanja. Vsi se nedvomno zavedate, da polagamo danes temelje nove slovenske državnosti v okviru federativne in enakopravne Jugoslavije. Naša naloga je zgodovinska!...« Ob navzočnosti častne čete so na odru razvili novo slovensko in jugoslovansko zastavo s

partizansko zvezdo na sredi. Vsi zbrani so ob tem dejanju vstali... Naprej zastave slave, naprej junaška kri, je zadonelo po dvorani...

Boris Kidrič, ki je bil eden od referentov, je dejal: »Ni nikak slučaj, da se je 1. zasedanje SNOS vršilo po zgodovinskem II. zasedanju Avnoja. Če je Kočevski zbor skupno s podobnimi zbori pri drugih narodih Jugoslavije sodil med temeljne pogoje za drugo zasedanje Avnoja, pa je drugo zasedanje AVNOJ nujna osnova za sistematično graditev resnične narodne oblasti tako pri slovenskem kakor tudi pri ostalih jugoslovanskih narodih.«

Tako je Snos potrdil delo slovenske avnojske delegacije, razpravljal o graditvi narodne oblasti in državnosti v federativnih okvirih ter o graditvi ljudske demokracije, o gospodarskih prosvetnih in kulturnih ter političnih vprašanjih. SNOS je sprejel deklaracijo o pravicah in dolžnostih slovenskega ljudstva, odlok o razpisu volitev v narodno-osvobodilne odbore ter vrsto odlokov, ki so konkretno narekovali nadaljnjo akcijo (na primer odloke o: izdaji plačilnega bona, o narodnem davku, o obvezni obdelavi plodne zemlje, o zaščiti gozdov na slovenskem ozemlju...). Na osnovi teh odlokov je začela delovati vrsta institutov, komisij sekretariatov, od inštituta za narodnostna vprašanja pa do društva novinarjev, SNG, radia, plenuma kulturnih delavcev, javnega tožilstva...

Pavle Žaucer je bil delegat na zasedanju SNOS v Črnomlju

Zasedanje SNOS je potrdilo vero v cilje OF

Poiskali smo ga, Pavleta Žaucerja, da bi nam pripovedoval o svojih vtisih pred štiridesetimi leti, ko se je kot delegat s Koroške udeležil zasedanja Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta 19. in 20. februarja v Črnomlju, da bi zapisali njegovo doživetje začetkov slovenske državnosti. Pa je Pavle menil, da bi bilo preozko, če bi govorili le o njem samem in njegovih vtisih. Zato je njegova pripoved segla nazaj, tja do kočevskega zbora od 1. do 3. oktobra 1943. Na Štajerskem so namreč zanj izvedeli pozno, potem ko se je bataljon Šlandrove brigade, v kateri so tudi štajerski in koroški borci sodelovali v bojih za osvoboditev Dolenjske, spet vrnil v domače okolje. Kočevski zbor je v imenu Štajercev in Korošcev pozdravil Peter Štante.

Medtem ko so na zboru izvolili Pavleta Žaucerja v plenum OF, je bil ta v Mežiški dolini, kjer je potekala konferenca aktivistov OF Mežiškega in Mislinjsko-Sa-

stvo, v katerega naj bi bili imenovani tudi delegati, ki smo tedaj delali na vzho-dnem Koroškem. Zato sem po sklepu PK odšel novembra 1943 v Kozjansko okrož-

hovne človekove sreče.

Vsekakor je to kratko bivanje v Črnomlju zarezalo globoke vtise v mladega človeka in vzbudilo v njem še večjo vero in zaupanje v dosedajših ciljev OF, zaradi katerih se je odločil za boj in se zanje tudi od vsega začetka bojeval.

Po zasedanju so Pavleta Žaucerja poslali na partijski tečaj v Rog, potem pa se je vrnil na Koroško. V tem času pa je bila izvršena reorganizacija. Pokrajinske komiteje so namreč preimenovali v oblastne komiteje. Centralni komite je Pavleta poslal na Koroško kot sekretarja oblastnega komiteja. »Dobil sem tudi pismeno pooblastilo IO OF Slovenije, ki je postavil pokrajinski odbor OF

Iz spomina Vide Tomšičeve na Črnomelj pred štiridesetimi leti

Že v decembru enainštiridesetega so jo obenem s Tonetom Tomšičem, Miho Marinkom in Pepco Kardelj aretirali agenti Ovre in gestapa in izrgali iz zagnanega ilegalnega dela v partijskih organizacijah Ljubljane. To je bilo tisto partijsko delo, ki je dajalo trdno oporo celotnemu protifašističnemu osvobodilnemu gibanju, ki je omogočalo, da je najboljši del slovenskega naroda v času svoje smrtne obsodbe sprejel in izpeljal odločilen boj. Raslo je iz prepričanja, ki je prevevalo udeležence 5. državne konference KPJ oktobra 1940. leta v Zagrebu, ki se je je Vida udeležila kot članica CK KP Slovenije, bila tam izvoljena v CK KPJ in doživela, kaj sta takrat in za ves čas narodnoosvobodilnega boja pomenili jasna zavezanost in odločnost komunistov, da stopijo pri vseh narodih Jugoslavije v prve vrste splošne ljudske vstaje in skujejo novo povezanost enakopravnih narodov in delovnih ljudi. Kdor je po mučenjih in smrtnih obsodbah ostal živ, ga tudi dosojeni zapor in vsakovrstna nagajanja, ki so jetnike spremljala skozi desetine ječ in taborišč v Italiji in Nemčiji, ni omajal v globokem prepričanju o uresničljivosti vizije skupnega boja in končne zmage. Ječe in taborišča niso bili kraji malodušja ali pasivnosti. Življenje in delo sta bila v strogi tajnosti, odlično organizirana, po zvezah so prihajale vesti o bojih in zmagah. Toda ko so se po kapitulaciji Italije zbrali jetniki in taboriščniki in ko je v Carbonaro prišla »Vidina« grupa iz ženske kaznilnice v Tranju, je bila v nekaj dneh organizirana dvatisoččlanska brigada Titove vojske. Na organizacijo teh prekomorskih partizanskih formacij sta odločilno vplivala taboriščni komite KPJ in taboriščni NOO. Poskus begunske vlade, da bi pridobila za svojo kraljevo vojsko primorske fante iz bivše Italije, je bil plebiscitarno razbit. Bil je to svojevrsten prispevek v boju za priznanje nove Jugoslavije in pripravljajočih se avnojskih odločitev. Tiste odločilne dni novembra 1943 je pritisk na prekomorci narasčal in prav v takem času je bila toliko pomembnejša odločna politična akcija, ki jo je vodil taboriščni partijski komite, v katerem je Vida imela pomembno vlogo.

Vrnitev v domovino je bila vrhunec vseh v taboriščih zbranih pričakovanj. Srečanje s Titovo vojsko na Visu je bilo veliko doživetje in hkrati duh zamujenih let partizanskih izkušenj. Vsa pot po Dalmaciji, skozi vasi in zaselke, prek zvez, tja do bosanskega Jajca je bila ena sama velika potrditev zmagovitosti splošne ljudske vstaje, stekane trdne povezanosti vojske in ljudstva. Ni bilo v vsem tem nič nepričakovane – saj je to bilo tisto, zaradi česar smo se z vsem mladostnim žarom oklenili partije in boja za spremembo – toda po dveh letih v ječi se ji je zdelo, kot da je stopila z zamudo v novo epoko... In zamuda jo je še kar spremljala.

V Jajce je prispela dan po tem, ko je slovenska delegacija že odrinila na pot proti Sloveniji. Tako je pač to. Avnoja ni doživela dobesedno. Zato pa je v tistem mesecu v Jajcu povsod čutila spremembe, ki so jih izražali avnojski sklepi, posebej se sklepa o Primorski in Istri, od koder je bila večina prekomorcev. Enolično vztrajanje v ječi je zamenjalo vrvenje, organizirane vojske, oblasti, političnega dela, povelja, odloki, naloge, posveti, premiki... Bila je seveda velika stvar, da je mogla maršala Tita neposredno obvestiti o formiranju prekomorskih enot, o trenjih z anglo-ameriški zavezniki okrog četniških poskusov... Bivanje v Jajcu in neposredni stiki z nosilci avnojskih odločitev

so seveda bili »kratki kurz« o dosežkih narodnoosvobodilnega boja – in so večali željo, da se zopet vključi v matico gibanja – ne le kot opazovalka doseženega.

Vida Tomšičeva je prispela v Slovenijo sredi januarja 1944 in prav prvo zasedanje SNOS je bil dogodek, ki jo je zopet vso zavel v stvarnost novega, na ilegalnem boju, trpljenju, žrtvah zgrajenega in nenehne dejavnosti terjajočega...

Na črnomaljskem prvem zasedanju SNOS sta bila Vida Tomšičeva in Jože Srebrnič predlagana in soglasno izvoljena za člana SNOS, Tomšičeva kot predstavnica Ljubljanskega okrožja, Srebrnič pa kot predstavnik Goriskega okrožja. To sta bili namreč tisti dve mesti, za kateri je Zbor odposlancev slovenskega naroda odločil, da bosta zasedeni kasneje. Ostale članke SNOS, kot vemo, so izvolili že v Kočevju.

Vida Tomšičeva, še vsa pod vtisi vseh čudovitih dogajanj, je bila ob izvolitvi kratkih besed: »Tovariši, zahvaljujem se za izvolitev in upam, da bom z vami vred storila vse, za kar smo dali toliko dragocene krvi in življenj«. Kakor da je s tem zbranim povedala vse o preteklosti in vse o nalogah prihodnosti in odgovoriti tisočim prekomorcem, ki so se daleč od domovine pripravljali, da se vržejo v boj za narodne in delavske pravice.

Tudi tam niso pozabili na Prešerna

»... Mesec februar je posvečen proslavi Prešerna, pravzaprav prvi stoletnici nastanka njegove »Zdravljice«. Mesec marec bo posvečen stoletnici Jurčičevega rojstva. Toda tudi sama mladina po svoji pobudi prireja prireditve, na katerih se zaradi pomanjkanja primerne gradiva igrajo vsi mogoči in nemogoči igrokazi. Na teh prireditvah nastopa mladina, ki morda nikoli ni videla kake slovenske igre, deklamirajo naša dekleta, ki morda nikoli niso slišale, kako zvane deklamacije. Ampak, volja je dobra...«

(Tako je o razvoju kulturnega življenja na Primorskem govoril v svoji razpravi France Bevk, ki je sicer našel vrsto težav s slovenskimi učbeniki in drugim gradivom, vendar je vedno znova poudarjal velik zanos in voljo mladine.)

Iz tistega slovesnega zasedanja v Črnomlju me je posebej opozorila na Kidričeve in Kardeljeve besede o slovenski državnosti v svobodni, demokratični federativni Jugoslaviji, o zavesti usodne povezanosti in skupnosti jugoslovanskih narodov.

Pomembna je tista Kidričeva misel, ki jo je nekaj dni po zasedanju zapisal v Uvodu k brošuri sklepov in odlokov SNOS in ki jo je takrat in pozneje še pogosto ponavljal: »Včasih smo Slovenci sami sebe imenovali narod – hlapcev, osvobodilni boj nas je preoblikoval v narod – borcev. V sedanjem razdobju osvobodilnega boja rastemo hkrati kot – državni narod, ki gradi svojo ožjo slovensko in skupno jugoslovansko narodno oblast v nerazdružljivi povezanosti z enako državnimi narodi – federativno, bratsko in prav zato močne Jugoslavije«. Te besede je Vida Tomšičeva odbrala iz spomina na SNOS, ker so ji še danes strnjena zgodovina upora genocidu nad Slovenci in izziv k državiški odgovornosti.

Besede Ivančičeve mame

Že na kočevskem zboru je Marija Ivančič s svojo materinsko besedo požela viharno plaskanje, pa tudi solze. Objokovanje svojih padlih sinov je v sebi zatrila in jim s svojo kleno mislijo ter spodbujanjem k uporabi postavila najboljši spomenik. Na črnomaljskem zasedanju Snosa je med drugim dejala:

»V spominu imam leto 1918, ko se je porajala naša bivša Jugoslavija. V spominu imam tudi govornika, ki je govoril: Nova majka Jugoslavija vam bo rezala pravičen kruh – ali bridko smo se razočarali nad temi besedami, kajti bivša Jugoslavija nam je prodala toliko in toliko naših Slovencev v sužnost tujemu narodu; 25 let so vzdihovali v sužnosti in za to se imamo zahvaliti našim bivšim politikom, ki so zaslužili toliko naših bratov.

A me, slovenske matere, mar me ne bomo zaupale naši novi oblasti? Saj smo jo kupile z lastno krvjo in zato ji tudi v polni meri zaupamo.

Vi Srbi, Hrvati, Črnogorci, Makedonci, vi naši slovenski bratje, vsi pozabimo nekdanje spore in z roko v roki služimo naši novi domovini!...«

leškega okrožja, in sicer pri Pohalu v Podgradu pri Kotljah. Za SNOS je izvedel šele pozneje. Iz Mežiške doline je namreč tovariša Žaucerja vodila pot na Pohorje, kjer so skupaj z Mitjo Ribičičem pripravljali formiranje Pohorskega odreda. »Se se spominjam,« pravi moj sogovornik, »da smo imeli med vračanjem s Pohorja v Kotljah partizanski miting. Bilo je to zadnje nedeljo v oktobru 1943, sredi belega dne, pravzaprav zelo pogumno, če pomislim, da so prav takrat imeli nacisti v sosednjem Guštanju svoje zborovanje.«

Se en pomemben dogodek za Korošce se je takrat odigral na Primorskem, in sicer je tovariš Franc Leskošek-Luka postavil pokrajinski komite KP za Koroško z Dušanom Pirjevcem-Ahacem na čelu. Obenem je bil Ahac imenovan za komisarja Zapadno-koroškega odreda in so ga skupaj s partizani poslali na Koroško.

S tem je bilo postavljeno enotno politično vodstvo za Koroško, ki je takrat obsegala tri okrožja: Rož, Podjunsko okrožje in Mežiško.

»Ko sem se vrnil v Savinjsko dolino,« pripoveduje tovariš Žaucer, »sem sprejel obvestilo, da tedanje Podjunske in Mežiške okrožje ne sodita več k Štajerski, ampak sta samostojni. Očitno je, da v tem času CK ni upošteval predloga štajerskega pokrajinskega komiteja iz aprila 1943, naj se ustanovi enotno politično vod-

je, kjer sem ostal do januarja 1944. Ko sem se vračal v Savinjsko dolino, sem izvedel za vabilo na zasedanje SNOS v Črnomlju. Takoj sem se podal na Dolenjsko...

Prispel sem v Belo krajino, na osvobodeno ozemlje. S polnimi pljuči sem zadihal svobodo. Preletel me je spomin na leto 1941, ko sem kot partizan prvič občutil svobodo v Užicah. V Črnomlju sem srečal tudi stare znance iz Bosne in Hrvatske, ki so prišli na zasedanje SNOS. To mi je pomenilo toliko več, ker sem spet doživel živo povezanost boja jugoslovanskih narodov, bratstvo in enotnost in mi je bil to že v pripravi na zasedanje poseben življenjski doživljaj. Samo zasedanje pa mi je toliko bolj ostalo v spominu, ker sem kot eden prvih aktivistov na Koroškem v imenu koroških partizanov in aktivistov pozdravil zasedanje SNOS, prvega slovenskega parlamenta. Prešinila me je prijetna zavest ponosa, s katero živim še tudi danes. Doživel sem referate Borisa Kidriča, Edvarda Kardelja, dojel sem, da se s tem postavljajo temelji slovenski državnosti. Poseben užitek in duhovno sprostitve pa je gotovo pomenila udeležba na predstavi zamejskega narodnega gledališča, ki je odigralo Kralja na Betajnovi. Občutek, da človek v času, ko je še besnela vojna, sedi v rednem gledališču, skupaj s poslanci slovenskega naroda, je bil edinstven občutek du-

za Koroško, imenoval Karla Prusnika-Gasperja za sekretarja, mene pa za člana, z nalogo, da pripraviva predlog ostalih članov pokrajinskega odbora, ki naj jih potrdi IO OF,« je povedal Pavle in še posebej podčrtal 16. marec 1944, s katerim je potrdilo datirano. Zakaj? »Zato,« pravi, »ker sem tega dne prejel edini pismeni dokument med NOB, dokument, ki je bil pozneje zame življenjskega pomena, in zato ker je bil tega dne imenovan za sekretarja pokrajinskega odbora OF Karel Prusnik-Gasper, ki je prav istega dne leta 1980 umrl. Letos bomo praznovali četrto obletnico njegove smrti in obenem štirideseto obletnico tega pomembnega dogodka za koroško partizanstvo.«

V zimi 1944/45 so bili na Koroškem le trije člani SNOS, poleg Pavleta Žaucerja še Dušan Pirjavec-Ahac ter Tončka Majcen, ki je leta 1943 prišla na Koroško kot aktivistka, sicer pa je bila na kočevskem zboru izvoljena v SNOS kot delegatka novomeškega okrožja.

Kljub temu da je bil na zborovanju v Črnomlju sprejet sklep, da se razširi SNOS od 120 na 180 delegatov, da bi se predstavništvo vseh delov Slovenije bolj pokazalo, s tem da bi izvolili še delegate z Primorske, Štajerske in Koroške, pa na Koroškem ponovnih volitev ni bilo.

Stran pripravili:
B. Ž. J. in Živa Drole

Poti, ki so vodile naravnost

Nedolgo tega so v Celju soborci, prijatelji, znanci in družbenopolitični delavci iskreno čestitali Jožetu Maroltu in Petru Šprajcu ob njuni šestdesetletnici. Slavje je bilo skromno, kakršna sta pač slavljenca, znana revolucionarja. Že v zgodnji mladosti sta se vključila v narodnoosvobodilni boj, pretrpela številne stiske, vendar nista klonila: sledila sta številnim revolucionarjem, ki jih je dala tako Zgornja kot Spodnja Savinjska dolina že pred vojno pa tudi v njenih prvih mesecih. Bila sta tako rekoč otroka, ko sta stopila v vrste odpora – in vztrajala.

Revolucionarno delo se je za Petra Šprajca in Jožeta Marolta nadaljevalo tudi po osvoboditvi. Opravljala sta vrsto pomembnih družbenopolitičnih nalog tako v občini, nekdanjem okraju pa tudi v republiki in naposled federaciji. Vselej sta bila priljubljena med ljudmi, razlog za priljubljenost pa je bila predvsem njuna skromnost, dovzetnost za najneznatnejše skrbi malega človeka in – kar je najvažnejše in sta izpovedovalo ob vsaki priložnosti – vera v človeka. Bila sta revolucionarja na vsakem koraku.

Vse te vrline sta v svojem govoru poudarila tudi Emil Rojc in Edi Stepišnik, slovesnosti pa sta se med drugim udeležila člana predsedstva ZKJ Mitja Ribičič in predsednik slovenskih komunistov Andrej Marinc.

M. S.

Rudarskega sina življenjske poti

So ljudje, ki si za vsako ceno krčevito »delajo« svoje »ime«. Za vsako ceno. Biti spredaj, biti znan, jim prej-

zornosti niti se ni trudil, da bi jo. Vse je prihajalo samo po sebi – in vendarle je bil vselej v samem središču stvari.

V svet boja za pravice delavskega razreda je prišel kot vsi njemu podobni. Iz trpkih rudarskih razmer, ob očetu komunistu, rodoljubi, ki je prerasel domače, migojniške razmere in segel s pogledom še kam drugam od rudnika v Zabukovici v Savinjski dolini, je kaj kmalu stopil v svet, ki je bil namenjen vsem rudarjem. Treba se je bilo spoprijeti z razmerami in jih pre-rasti. Petru je pomagal oče, mu bil vodnik in vzor. Naprej je šlo lahko.

Bil je marsikaj, spogledoval se je s športom, s prene-katere dejavnostjo, ki je vodila naravnost v idejne spopade, v ostrost razrednega boja in socialne revolucije. Postal je skojevac in mladinski aktivist in ko je zaropotalo, sta Šprajčeva dva odšla. Prvi, da bi mnogo prezgodaj za svojo idejo – in sinovo – tudi padel na pohodu Prvega štajerskega bataljona nad Slivnico pri Celju, in drugi, da bi preživel in maščeval očetovo smrt, bojujoč se po Kozjanskem pa tudi bližnjem Hrvaškem. Kar je telo pod pepelom v nemirnih rudarskih naselbinah in je s plamenom zagorelo v prelomnem letu 1941, sta Šprajčeva dva uresničila. Dolg je bil

poravnani, plačilo vzeto.

Poslej je bil za Petra Šprajca en sam velik delovni dan, ki je zahteval ogromno energije, številna odgovorna delovna mesta, od uprave za notranje zadeve, vrnitve med »knape« v Velenje, ne-nehnega študija, ki mu je žrtvoval noči in prostost, ki je bilo že tako malo, tja do Ljubljanske banke, kjer je nemirnata barka Šprajčevega duha naposled pristala, vse to moža ni spremenilo. Hodil je ob robu, prepričan, da je tako najbolje, da bi bil vselej natanko tam, kjer je bilo treba.

Radi rečemo, da so takšne poti sestavljene iz napore in odpovedovanja. To je sestavni del takšnega pisanja. Ni mogoče tega prezreti. Kot ni mogoče prezreti razočaranj v človekovem življenju. Tudi teh ni bilo malo v življenju Petra Šprajca. Koliko volje je bilo navsezadnje potrebno, ko je kot poslanec razlagal ljudem, kam gremo, kam moramo, da nam bo drugače. Kaj vse je bilo treba storiti, da je varno vodil več ko pet let celjsko borbensko organizacijo.

Izraznost ob človekovem žitju in bitju kajkrat naleti na hude ovire.

Peter Šprajc pa seveda tudi danes, ta dan krepko grabi za vsako priložnost, da bi – delal. Po svoje. Z zanj značilno mirnostjo. MST

Peter Šprajc

kone pomeni življenjsko poslanstvo. So tudi takšni, ki jim to uspeva brez krčevitosti, kar tako pač, ker so po naravi takšni. In so, ki si to prislužijo z delom. Med temi in onimi, za vsemi barikadami, so ljudje pridnih rok, vselej zaradi skromnosti naglo korakajoč v senci, ob robu – in vendarle vselej na očeh, v sami sredini, neopazno, a trdno vraščeni v bit in bistvo našega življenjskega utripa.

Mednje spada Peter Šprajc. Pravzaprav ga nikoli nisem slišal veliko govoriti. Nikoli ni zbujal posebne po-

Spopad kurirjev z vlasovci na Zrnčevi domačiji

Sodinci so majhna vas, oddaljeni od Ormoža borih 7 kilometrov. Že leta 1943 so partizani ustanovili postojanko pri Francu Zrnecu. Dne 26. 12. 1944 so v vas pridrveli vlasovci in nenadoma obkolili Zrnčevo domačijo, v kateri so bili partizanski kurirji. V boju je padel partizan, eden se je ranjen prebil, medtem ko so vlasovci zajeli ranjeno partizanko, druga pa se je rešila le po srečnem naključju. Po spopadu so vlasovci aretirali vso Zrnčevo družino.

Narodnoosvobodilno gibanje na ormoškem območju je že leta 1941 doseglo precejšen organizacijski razvoj. K temu so pripomogli idejni nosilci upora na tem območju, predvsem profesor Jože Kerencič, Vinko Megla, inž. Polde Berce, njegova žena Milena in drugi.

Jeseni 1941 je okupatorju uspelo tudi na tem območju prodreti med organizatorje OF in mnoge tudi izslediti. Začele so se tožave. Da bi pospešili delo pri razvoju narodnoosvobodilnega gibanja na območju severovzhodne Slovenije, so aktivisti organizirali pokrajinsko konferenco OF na domu prof. Jožeta Kerenciča na Jastrebcih pri Kogu. Na njej so analizirali politični položaj ter sklenili poživiti delo pri razvoju narodnoosvobodilnega gibanja v severovzhodni Sloveniji. Žal so bili uspehi le kratkotrajni, saj je okupatorju ob koncu leta 1941 uspelo izslediti vse pomembnejše organizatorje OF v severovzhodni Sloveniji. To se je kazalo tudi na ormoškem območju, ki je doživelo še večji udarec, ko so Nemci 26. 1. 1942 izsledili Vinka Meglo.

Leta 1942 je okupator še povečal nasilje. Ljudi je bilo težko pridobiti za sodelovanje, mnogi so bili po zaporih ali v taboriščih. Nov vzpon v narodnoosvobodilnem gibanju na območju Slovenskih goric je opaziti jeseni 1942, ko je prišel Ivan Nemec-Vojko. Leta 1943 so na ormoškem območju ustanovili nove postojanke OF. Domači aktivisti so se povezali celo s partizani na Gorenjskem. Oktobra 1943 pa je zaradi izdaj okupatorju uspelo izslediti več aktivistov OF na ormoškem območju. Mnogo ljudi so zaprli in odvedli v taborišče.

Prav leta 1943 so aktivisti OF z ormoškega območja

ustanovili postojanko OF pri Francu Zrnecu v Sodincih. Prvi se je na njej oglašil Franc Kajnc – Izidor, znan organizator OF na ormoškem območju. Odtlej so se na tej postojanki stalno oglašali kurirji, še posebej poleti 1944, ko je bila osnovana kurirska postaja TV 15 na Kogu. Na domačiji Franca Zrnca so bili kurirji vedno gostoljubno sprejeti.

Narodnoosvobodilno gibanje je jeseni 1944 doseglo v Slovenskih goricah največji organizacijski razvoj. K temu so pripomogli kadri, ki jih je CK KPS pošiljal na to območje zaradi zavarovanja severovzhodne meje in so bili velika pomoč domačim aktivistom. Nemci so na to območje jeseni 1944 poslali zlo-glasne vlasovce, da bi zatrli upor in očistili Slovenske gorice »banditov«, še preden bi se ustalila fronta. Vlasovci so sistematično hajkali po Slovenskih goricah. S hitrimi konji so obkolili številne domačije in odkrili marsikatero postojanko.

Dne 26. 12. 1944 se je na domačiji Franca Zrnca spet oglasilo 12 partizanov. V skupini so bili Jožko Golob, Franc Kajnc in Janez Gašparič-Mihec s skupino kurirjev. Tudi tokrat so bili prijazno sprejeti. Analizirali so politični in vojaški položaj ter se dogovorili za nadaljnje delo. Proti jutru jih je večina zapustila domačijo, ostali so le: Miloš Tušek-Gašpar, Janez Gašparič-Mihec, Jelka Golob-Breda in Helena Praprotnik-Dana. Trije partizani so počivali na seniku, medtem ko je Dana ležala v sobi, saj je bila bolna. Okrog 11. ure je približno 60 vlasovcev, orožnikov in gestapovcev nenadoma obkolilo Zrnčevo domačijo. Partizani so takoj ugotovili, da so izdani. Sklenili so, da se bodo bojevali do zadnjega naboja, in da jih

ne smejo Nemci zajeti žive. Ko so vlasovci pridrveli na dvorišče so takoj aretirali hčerko Marijo Zrnec –Miro. Uporabili so jo za talko. Prisilili so jo, da se je prva pomikala po lestvi na senik, kjer so čakali partizani, pripravljeni za boj. Ko je prišla na senik, se je na znak partizanov umaknila, da so partizani laže napadli sovražnika. Sklenili so, da se prebijejo. Odvrli so ročne bombe in se skušali rešiti z izpadom. Vlasovci so začeli streljati z vseh strani na gospodarsko poslopje, da bi jim preprečili umik. Prvi je jurišal Miloš Tušek-Gašpar, ki si je z ročno bombo utiral pot. Pri preboju je bil ranjen, toda izkoristil je zmelo med vlasovci in se prebil. Za njim se je skušal prebiti iz obroča Janez Gašparič-Mihec. Sovražnik je sedaj usmeril ogenj nanj, zato mu predor ni uspel. Bil je smrtno ranjen in kmalu je umrl. Jelka Golob-Breda je uporabila zvijačo. Zarila se je globoko v seno in se tako rešila. Vlasovci je niso odkrili. Čakala je noči, nato pa se je previdno izkopala iz sena in pobegnila. Še isti dan se je srečala z ranjenim Milošem Tuškom-Gašparjem, in nadaljevala delo. V sobi je ležala bolna Helena Praprotnik-Dana. Da ne bi padla živa v roke sovražniku, je poskušala narediti samomor. Ustrelila se je s pištolo, vendar se je pri tem le ranila. Vlasovci so jo ranjeno zajeli. Odvedli so jo v ptujske zapore, kjer so jo nečloveško mučili, toda junaško je prenašala bolečine in ni ničesar izdala. Po spopadu so Nemci aretirali gospodarja Franca Zrnca, njegovo ženo Marijo ter hčerko Marijo-Miro. Vse so odvedli najprej na orožniško postajo k Veliki Nedelji, nato pa v ptujske zapore. V zaporih so jih nečloveško mučili. Gospodar je zaradi mučenja 13. 3. 1945 umrl. Mater in hčer so Nemci odpeljali v taborišče, odkoder sta se po vojni vrnila domov. Bitka pri Francu Zrnecu je močno odmevala po Slovenskih goricah. Nemci so domačijo izropali. Po bitki so v Ormožu in drugod aretirali več ljudi. Drago Novak

Boter in Botrica iz Prešernove Vrbe

Anton Mulej, po domače Fajdigov ata, je bil prvi Vrbenjan, ki se je povezal s partizani. Do tega je prišlo povsem po naključju. Po bitki v Dražgošah januarja leta 1942. je čez Jelovico iz Selške doline prišla pod Stol skupina partizanov. Tiste dni je Fajdiga od Valvasorjeve koče prevažal drva domov, nekaj pa na žago v Moste. Ob eni izmed teh voženj je srečal skupino partizanov, ki so se vrnili iz dražgoške bitke. Partizani so ga vprašali, od kod je in kaj misli o Osvobodilni fronti, o Nemcih in o partizanih. Fajdiga jim je duhovito odgovoril:

»Sem iz Vrbe in mislim tako, kot je zapisal Prešeren: Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.«

Možate besede so partizanom vlile zaupanje v voznikovo poštenost. Od takrat je Fajdiga še pogostejše hodil s konjem in sanmi do Valvasorjeve koče, s seboj pa je tudi vedno vozil hrano za partizane. Iz svoje domače shrambe in kleti seveda, ker sedaj o teh njegovih zvezah še nikomur ni smel povedati. Do organiziranja sodelovanja med partizani in Fajdigovo kmetijo pa je prišlo poleta leta 1942., ko sta se v Završnici srečala borec Cankarjevega bataljona Tine Dolar-Ciro in Fajdiga, ki je spet prevažal drva. Tine ga je spraševal o Nemcih, ki so tedaj pod Stolum hajkali za partizani.

Ko je Čiro postal sekretar rajonskega komiteja partije in odbora Osvobodilne fronte za rajon Žirovnica – Lesce, je organizacijsko povezal vaščane. Pri Fajdigovih je bil sedež vaške organizacije OF. Anton Mulej, Fajdiga, je

postal vaški sekretar OF z ilegalnim imenom Boter, njegova žena Ivanka pa je vodila žensko organizacijo. Gazvodova Ida je bila sekretarka mladine in SKOJ. Pri Fajdigovih je bil vaški center gospodarske komisije. Pogačarjeva Tončka je kot skojevka skrbela, da partizani niso nikdar odšli lačni iz vasi.

Varno zatočišče in vsestransko pomoč so rajonski in okrožni politični delavci – pa tudi drugi partizani – dobili v Ribčevi hiši poleg rojstne Prešernove, v kateri so živeli mama in osem hčera; pa pri Lenčku, Ropretu in Boštjanu.

Pred petimi leti je TV-15 objavil mojo nadaljevalko z naslovom: Prešernova Vrba med narodnoosvobodilnim bojem. Po tistem me je Fajdigova mama – Botrica spet povabila domov. Rekla mi je, da mi še ni vsega povedala. Tedaj je bila že vdova, medtem je umrla tudi ona, jaz pa šele zdaj objavljam njene spomine, ki mi jih je pripovedovala ob mojem zadnjem obisku pri njej. Do podrobnosti mi je pripovedovala, kako je hodila z vozom in konjem na Jesenice kupovat hrano in druge potrebščine za bratrance Finžgarja, ki je imel trgovino na Breznici. Trgovec je bil brat pisatelja Finžgarja, ki je pred 45 leti preuredil Prešernovo rojstno hišo v muzej, ona pa obema sestricama. Toda kadar je šla zanj (za trgovca Finžgarja) v nakup na Jesenice, je skoraj vsa hrana šla mimo trgovine naravnost k partizanom.

»Nemci so bili zviti, včasih pa tudi neumni,« mi je pripovedovala Botrica. »Nekoč smo bili vsi domači na njivi. Sekretar okrožnega komiteja Ivan Gasperin-Mitja in sekretar rajonske-

ga komiteja Tine Dolar-Ciro sta bila že tri tedne v naši hiši. K njima v našo hišo so prihajali aktivisti iz raznih vasi. Tedaj, ko smo bili vsi na njivi, so imeli v naši hiši sestanek. Pred hišo je bilo enajst koles, s katerimi so se pripeljali aktivisti. Vsak razsoden človek bi v tistim časih in takih okoliščinah moral ugotoviti, da pri naši hiši nimamo toliko koles in da je verjetno v hiši skrit venec.«

Kako sem premotila policiste

»Pozimi 1942/43 leta so v strupenem mrazu prišli trije pod Stolum zelo znani partizani, in sicer Anton Matoh-Štepsl z Dolenske, ki je bil pred vojno frizer na Jesenicah, Franc Dolar-Zdeno iz Zabreznice in Stane Grčar-Stefan iz bližnjih Doslovč. Odložili so težke nahrbtnike, se dobro najedli in pogreli pri peči, potem pa šli spat v sobo v zgornjem prostoru. Rekli so mi, naj jim zbudim ob štirih, ker morajo čez Savo na Jelovico.«

Ob enih ponoči me je zbudila hoja okoli hiše. Kzoki okno sem zagledal oborožene mo-že v belih haljah. Kaj pa bo zdaj, če bo preiskava, sem se zdržnila ob pomisli, da imam zgoraj v sobi partizane. Že sem hotela potihoma po stopnicah, da jih tiho zbudim in obvestim, ko sem zaslišala trkanje po vratih in v nemščini zahtevo, naj odpremo. Če sem prej hotela sama zbuditi partizane, sem se zdaj bala, da jih bodo oni. Prišlo bo do streljanja in konec bo z našo hišo. Že grem, že grem, sem se oglasila in se stresla od strahu.

Počakajte, da se oblečem!

Ivanka, le mirno kri, sem si dopovedovala. In res sem se umirila, odprla vrata in kot da bi bila vesela nepričakovane nočnega obiska, dejala:

– Joj, kaj pa delate tod naokoli po takem mrazu. Pojdite no notri, v sobi je še topla peč, da se ogrejete.

– Najprej nam povejte, če imate v hiši bande-rite? me je vprašal oficir.

– Samo enega, – sem mu zašepetala, – a ni nevaren.

Kje je?

– V sobi, kjer je peč, – odvrnem s skrivnostnim glasom.

Moral se sem iti naprej, prižgati v sobi luč, oni pa so potihoma in z namerjenim orožjem šli za menoj. Pred tistim »banditom« naj bi jim bila nekakšen ščit.

Previdno so se ozirali naokrog, potem pa me eden vpraša: Kje je tisti bandit? Tukaj, odvrnem in odgrnem odejo s postelje, v kateri je ležala moja petletna hčerka Ivanka. Seveda so se vsi smejali, jaz pa sem jim urno postregla z žganjem, zaseko in kruhom, da mi niso brskali po hiši. Dala sem tudi tistemu, ki je bil s strojnico na straži pred hišo. Čez pol ure so odšli, toda nisem mogla zaspati do jutra. Zjutraj zbudim partizane in jim povem, kakšne goste sem imela v hiši. Ker so prišli utrujeni, so tako trdno spali, da niso nič slišali. Kar verjeti niso mogli, kako sem se znašla s tisto šalo o banditu v hiši. Dopoldne so že bili na Jelovici.«

Botrica zaupna kurirka

Botrica, ki je bila v tistih časih stara okoli 45 let, je opravljala tudi izredno zaupne kurirske naloge. Bila je zveza med jeseniškim okrožnim komitejem in pokrajinskim, ki je bil v Selški dolini. Prvo zvezo je organiziral takratni intendant Prešernove brigade Ivan Skoklič-Remi (zdaj upokojeni polkovnik) iz Žirovnice. Vedel je, da Fajdigovi delajo za partizane. Botrica se ni mogla več spomniti, kdo ji je prinesel neko knjigo, roman. Po drugi zvezi pa je dobila navodilo, naj gre po vrsti in si zapisuje vse črke, ki so narahlo zaznamovane. Ko je to storila, je razbrala vsebino sporočila: Iz Železnikov jo bo obiskalo neko dekle. Naj ji brez

Tih je kraj zločina

V prvi polovici februarja 1943. leta je del druge Gornje-vipavske partizanske čete tabobil pri sv. Miklavu. To je na južnem pobočju Nanosa nad cesto, ki pelje iz Vipave proti Postojni. V zračni črti je bilo taborišče oddaljeno od te magistralne ceste le nekaj sto metrov. Okrog petega februarja 1943. leta se nas je v tem taborišču zbralo kar lepo število borcev, predvsem novincev, starih od 16 do 17 let. Le kakih deset borcev je imelo stare avstrijske puške, ki so jih dotlej ljudje skrivali na raznih krajih, s po nekaj zarjavelih nabojev. Nekaterim novincem so razdelili po eno ročno bombo, o katerih pa smo malo ali bolje rečeno nič vedeli. Če bi jih morali uporabiti, bi bilo verjetno več škode kot koristi. Sam sem dobil francosko bombo, tako imenovano »sifonarico«, in že sem se počutil nepremagljiv. Čez dan smo se zavarovali za opazovalcem, ki je bil v zvoniku napol porušene in zapuščene cerkvice. Ponoči pa smo ob edini boljši stezi, ki je vodila do taborišča, postavili stražarja. Morali smo se zelo prikrivati. Če bi nas Italijani opazili, bi bil umik čez strme pečine za taboriščem skoraj nemogoč. V pol ure oddaljeni Vipavi je bil takrat močan italijanski garnizon. Le po nekaj ur na dan je komisar Stric imel prva politična predavanja, a le deloma smo se seznanjali z orožjem. Pri tem nas je najbolj privlačila mavzerica, ki jo je imel Stric. Ta je bil namreč doma iz Vipave, a je že pred vojno emigriral v takratno Jugoslavijo in se po napadu na Jugoslavijo vrnil s skupino organizatorjev NOG za Primorsko.

Dne 12. ali 13. februarja 1943

je Stric določil, naj gre patrolja treh mož skozi Vrhpolje pri Vipavi, Sanabor do Podkrajja in Cola, kjer so bile takrat prav tako italijanske postojanke. Patrolja naj bi ugotovila razmere in kaj so Italijani naredili po našem tako množičnem odhodu v partizane. Na cesti med Colom in Podkrajem naj bi patrolja napadla in razorožila skupino italijanskih vojakov, ki so s Cola oskrbovali enoto v Podkrajju. Razen tega naj bi na tem območju sprejela nekaj novih borcev, starejših letnikov, ki so bili celo oboroženi. Za komandirja patrolje je bil določen Ivan Razpor, doma iz Vrhpolja pri Vipavi. Ta je leta 1942 prišel na dopust iz italijanske vojske in odšel z uniformo in orožjem k partizanom. Sam naj bi si izbral še dva prostovoljca. Vsi bi radi šli, in bili smo razočarani, ko si je izbral dva starejša borca, oborožena s puškami. Zvečer smo se od patrolje poslednjič poslovili. Bil nam je tesno, čeprav nismo niti pomislili, da jih ne bomo več videli. Kasneje smo sicer zvedeli, da je patrolja zelo uspešno opravila vse zaupane naloge in 14. februarja se je že vračala s še petimi novimi borci. Nikdar ne bo pojasnjeno, zakaj so se odločili, da noč s 14. na 15. februar prespijo pod previsno pečino za zadnjo hišo v Beli. Bela niti ni zaselek. V precej strmi rebri severnega pobočja Nanosa, nad izvirom hudournika Bela, ki se pri Vipavi izliva v reko Vipavo, je posejanih nekaj hiš. Kraj za prenočišče je bil dobro izbran in prikrit nezazelenemu pogledu. Toda ko so se ob prvem svitanju začeli prebujati, so opazili, da so njihovo začasno taborišče obkrožili fašisti. Na poziv, naj se vdajo,

ker se rešiti ne morejo, so odgovorili s strelji. S tem se je začela več ur trajajoča bitka med osmerico partizanov in več sto do zob oboroženih fašistov. Kasneje so govorili, da je padlo več fašistov, toda pravega števila ne bomo nikdar zanesljivo izvedeli in najbrž v tem primeru niti ni posebno pomembno. Fašisti so namreč svoje ranjene in padle odpeljali. Padlo pa je vseh osem partizanov. Nesporno je ugotovljeno, da sta si zadnja dva, potem ko sta izstrelila še zadnje naboj, vzela življenje z zadnjo ročno bombo. Fašisti pa so, po pripovedovanju domačinov, še kar naprej divje streljali in obmetavali mrtve borce z ročnimi bombami. Sele okrog pol dne so se odločili za »junaški« naskok. Ko so prišli do mrtvih borcev, so jih divjaško zmaličili,

li, da jih kasneje ni mogel nihče prepoznati, čeprav so Italijani to želeli. Nobenega dvoma ni, da se je ta gnusni zločin zgodil po zaslugi domačega izdajalca. Odgovoren je za osem življenj borcev, zavednih Slovencev, ki so zakrivali zgolj to, da so se hoteli bojevati za svobodo.

V tem neenakem boju so padli: Anton Bajc, Matija Bajc, Jože Bizjak, Franc Mikuz, Ivan Razpor, Andrej Trkman, Janez Petrovčič, Stanislav Ferjančič.

Pred nekaj leti so na kraju zločina krajevne organizacije ZZB s Cola in iz Podkrajja postavile spomenik. Na lepi marmornati plošči so poleg imen padlih zapisani še stih: »Tih je kraj zločina, kjer so vas pobili. Mi in naša domovina, vas ne bomo pozabili.«

Franc Tomažič

Obiskali smo prvoborca Jožeta Koračino

Že velikokrat je moje vozilo obstalo pred ljubko hišo v Rakobčanu pri Murski Soboti, v kateri domuje partizanski prvoborec in nosilec spomenice 1941 Jože Koračin, rojen 1925. leta v Mokronogu. Že vrsto let je vezan na bolniško posteljo, kajti huda bolezen ga daje, bolezni, ki pride z brzovlakom, odhaja s počasnimi koraki ...

Jn v boleznih sta mu v največjo odporo zvesta žena Nelika in vnukinja Mojca.

Ko se je začelo, je bil klepar-

ski pomočnik v rodnem kraju. In živo mu je ostal v spominu

tisti julijski dan v letu 1941, ko so ga sprejeli v Zvezo komunistične mladine (SKOJ). Skupino mokronoških skojevcev je takrat vodil France Zlajpah, ki je kot prvi talec iz tega mesta omahnil v smrt v Radohovi vasi. In skojevci Jože Koračin je bil med najbolj prizadevnimi komunističnimi mladinci. V letu 1942 je nadaljeval svoje delo v bojnih enotah slovenske partizanske vojske. Od maja 1942 pa do avgusta istega leta je pripadal Krškemu odredu, do konca leta 1942 pa je bil obveščevalec in intendent v 2.

četi Zapadnodolenjskega odreda. Potlej je bil do aprila 1943 pripadnik udarne brigade Matije Gubca, do italijanske kapitulacije pa namestnik intendent Zapadnodolenjskega odreda. V boju ga je zadelo, zato je moral na zdravljenje v kočevsko lesovje. Po ozdravitvi je šel spet v bojno enoto, toda ponovno ga je zadelo in spet težavna pot v bolnišnico v Kočevskem Rogu.

Devetnajstega junija 1944 so prvoborca Jožeta Koračino v bolnišnici SVPB-R sprejeli v partijo. Celični sekretar Ivan

Grajš mu je čestital in mu zadel skorajšnjega ozdravljenja. Ko je zapustil kočevsko bolniško postojanko, so ga dodelili odseku Ozne pri štabu 7. korpusa, po osvoboditvi pa je bil okrajni načelnik NM Mokronog. Iz rodnega Mokronoga je odšel v Mursko Sobotu, kjer je kot aktivni častnik UDV vrsto let opravljal zahtevno, odgovorno, pa tudi nevarno delo.

Minevala so desetletja. Jože Koračin je tudi po upokojitvi, dokler je le mogel, nadaljeval svoje delo. Bil je predsednik zveze borcev, udeležil se je borčevskega kongresa in deloval še v drugih organizacijah in društvih.

Jože Janež

Poljuba v partizanski bolnišnici

Nekega jutra, proti koncu decembra 1944, komaj se je zdani, sem že pregledal ranjence, ki so jih ponoči pripeljali s fronte. Prostrana telovadnica jih je bila polna. Ločeval sem hude ranjence, ki smo jim morali takoj pomagati. To je bilo v ruski bolnišnici Rdeče armade v Rumi za sremško fronto. Iz glavne bolnišnice 1. proletarskega korpusa iz Beograda nas je bilo pet zdravnikov dodeljenih v to premočno poljsko kurirsko bolnišnico Sklarjevskega, ki se je po premestitvi rdečearmejscev v predele severno od Donave imenovala kirurška premočno poljska bolnišnica št. 712.

V rusko bolnišnico smo bili poslani zato, da bi kolegom pomagali pri delu, s tolmačenjem in z nasveti, mi pa bi se naj izpopolnili z njihovimi večletnimi izkušnjami v zdravljenju vojaških poškodb. Med pregledom se dvigne ranjenec, me z zdravo roko objame in poljubiva se. Ko se tako živahno pozdravljala z znancom Boškom, se dvigne se ranjeni italijanski podčastnik, stopi k meni in tudi on me poljubi. Ostali ranjenci so začudenj strmeli, kako da se nenadoma kar dva partizanska borca poljubljata z dežurnim zdravnikom. Odkod neki se tako dobro poznajo?

Boško je bil v Valjevu 1943./44. leta moja zveza z okoliškim partizanskim odredom. Kot ilegalni partizanski zdravnik sem takrat živel v Brdjanah, v predmestju Valjeva. Iz Ljige sem moral namreč pobegniti, ko me je nekdo izdal, ker sem zdravil ranjene partizane. Boško me je vodil iz Valjeva na teren k ranjenim partizanom. Kajpak skrajno previdno in strogo zaupno, saj so v mestu in okolici prežali na nas ljotičevci in četniki. Njihovi klavci so v tem času dobesedno zaklali več ilegalcev, med njimi tudi preseljenega Slovence iz moje najbližnje sosesčine.

V valjevski okolici je takrat deloval komisar Andrija Savčič, ki me je 7. septembra 1941 v Belanovici sprejel v šumadijski partizanski odred. Skoraj tri leta je uspešno vodil partizanske akcije v okupirani Srbiji.

Sredi 1944. leta je žal v okolici Valjeva padel, ko so ga izdajalsko zvalili v zasedo.

In kako sva se poznala s partizanom Italijanom? Pri obleganju Valjeva je bil ta mož komandant minometnega partizanskega odreda. Naše enote niso zavzele Valjeva v prvem naskoku. Dva dneva so trajali boji. Italijanski minometalci so bili razmeščeni v bližini hiše ptujškega trgovca Milka Senčarja, kjer sem pri svojem bratu Vladu stanoval v podstrešni sobici. Iz okna je bil imeniten pogled na mesto. Komandant minometalcev si je bil izbral prav moje okno za svoje opazovališče. Iz radovednosti sem v polomljeni francoščini vlekli iz njega zanimivosti. Njegove, po največ italijanske odgovore, sem kar dobro razumel.

Pomagal sem mu pa tudi pri iskanju ciljev, ki so jih z izstrelki napadale njegove enote. V teh urah sva se dobro spoznala.

Ko je bilo Valjevo osvobojeno, sem bil namreč takoj dodeljen v glavno (korpusno) bolnišnico 1. proletarskega korpusa. Po osvoboditvi Beograda smo se brž preselili v glavno mesto in od tam sem bil poslan v sovjetsko bolnišnico v Rumi.

S partizanskim podčastnikom Italijanom sva pogosto govorila, dokler je ležal v naši bolnišnici. Bil je pravnik in že v Italiji levo usmerjen, čeprav je bil sin pridobitniške družine. Ob vdaji Italiji se je takoj priključil našim partizanskim enotam.

V šali sem ga nekoč vprašal, kako bi ga po vojni našel, če bi me po naključju zaneslo v Milan, kjer je bil doma, ker si verjetno ne bom zapomnil ne njegovega imena ne priimka. Rekel je: sin sem edine tovarniške dežnikarske družine v Milanu, pa me ne bo težko najti?

Ob vrnitvi z obiska svetovne razstave v Bruslju sem spotoma v Milanu poskušal v telefonski knjigi najti njegovo »edino dežnikarsko« družino, pa sem se hudo uštel. Takrat je delovalo tam že sedem takšnih tovarn in z mojim obiskom ni bilo nič.

prim. dr. Ciril Pořekar-Humski

skrbni verjame in naj se z njo zmeni za sodelovanje.

Nekega dne je k Fajdigu prišlo tisto skrivnostno dekle. Povedala je, da je Marta Pegam iz Železnikov, pa kako se pride v Železnike in kje je njena hiša, kam naj skrje pošto in vse druge podrobnosti. Marta je po vojni večkrat obiskala Fajdigovo v Vrbi.

Zanimivo je slišati, kako je Botrica potovala do Železnikov. Ko jo je okrožni komite prvič uporabil za izredno kurirko, se je do Škofje Loke odpeljala z vlakom. V Škofji Loki se je oglasila pri Volčičevih. Tam je dobila na posodo kolo, s katerim se je odpeljala do Železnikov. Marti je izročila pošto, ki jo je takoj odnesla na pokrajinski komite. Tako je pošta iz jeseniškega okrožja hitreje prispela v hribe nad Železnike kakor danes. Včasih je pošto nesla do Zalega loga, drugič v Farji potok. Najmanj petkrat je bila na Primorskem. Nekeč je do Čerknega gazila globok sneg. Enkrat je z njo šla vaščanka Gazvodova Ida, drugič Ribčeva Micka. Enkrat je šla peš do Železnikov in skozi Farji potok, pa strmo v hrib proti Črnemu vrhu in navzdol proti Čerknem. Drugič je šla skozi Gorenjo vas in nato peš skozi Leskovco, ki je na bivši jugoslovansko-italijanski meji. Vedno je bila obložena s hrano in raznimi potrebščinami za partizane.

Ob neki taki priložnosti, ko je po globokem snegu prišla v Čerkno, je bila v tamkajšnji gostilni do treh zjutraj v družbi s partizani, med njimi je bil legendarni poveljnik bataljona Prešernove brigade in kasnejši poveljnik Škofjeloškega odreda Oto Vrhunc – Blaž Ostrovrhar.

Srečanje s kamnogoriškimi domobranci

»Veliko moških in ženskih oblek in perila sem dobila v Kranju pri nečaku Vilku Paplerju, Fojčevemu iz Doslovč, ki je bil prodajalec

pri trgovcu Jazbecu, mi je pripovedovala Botrica.« Tudi Marta iz Železnikov je tam dobila več paketov perila za partizane. Intendant Remi mi je večkrat poslal listek z obvestilom, kaj potrebujemo in že sem hitela k Vilku v Kranj. Včasih so bile to drobne stvari: šivanke, sukanec, spodnje žensko perilo za partizanke, vžigalice, kvas, svinčniki, črnilo pa še to in ono. Kar niso prodajali pri Jazbecu, sem z Vilkom pomočjo dobila v drugih trgovinah.

Marca leta 1945. sem doma naložila poln gnojni koš hrane in materiala za partizane v okolici Kroke. Vpregla sem konja, na voz je prisledla še Jelka Kos, Triplatova iz Zirovnice, in sva se odpravili na dolgo nevarno pot. Mimo Lesc, skozi Radovljico, čez most na Savi proti Lancovemu in Kamni gorici.

No, takrat sem ga malo polomila. Niti jaz niti Jelka še nikdar nisva šli po tej poti s konjem v Kropo in nisem vedela, po kateri poti naj grem naprej. Ozirala sem se naokrog in v bližini zagledala starejšega možakarja.

Slišite – sem se zadrila, ker sem mislila, da je mož v teh letih gotovo že naglušen – katera pot

Ivanka Mulej, Fajdigova, kmetica, Botrica iz Vrbe

pa pelje v Kropo. Na srečo sem ustavila v bližnji domobranske postojanke. Slišali so me in pritekli do voza, preden je mož sploh lahko odgovoril.

– Gresta v Kropo k banditom? – me zbode nekdo, drugi pa že brskajo po košu.

– K banditom ne – se hinavsko posmehnem – se jih bolj bojim kot vas. Vse bi mi zaplenili, če bi me srečali. Doma bomo začeli popravljati skedenj in hišo, pa potrebujem precej žbljev. V Kropi so delavnice, ki jih izdelujejo in menda dajejo samo v zameno za hrano in ne za denar. No, zato peljem v Kropo hrano, nazaj bom pa žblje.

– Kaj ste rekli, da v Kropi ne marajo mark! Kdo vam je rekel, da nemški denar ni nič vreden? –

– Saj nisem rekla, da ni nič vreden, rekla sem le, kar sem slišala, da lahko žblje dobim samo v zamenjavo za hrano.

Vozu se je približalo še nekaj nemških orožnikov. Ker so domobranci še kar naprej drezali v naju, da greva k banditom, sem rekla, dobro, da ne bom imela sitnosti, se pa vrneva domov. – Hi – vzkliknem konju in potegnem za vajeti tako, da se je konj začel obračati.

– Počakajte, počakajte – je dejal orožnik – kar pojditu po žblje, tale možakar pa vama bo pokazal pot. In smo se odpeljali naprej. Pravim odpeljali, ker je bil nekaj časa na vozu še tisti prijazni možiček.

Pred Kropo so naju pričakali partizani in kroparski aktivisti, ki so v vrečah in nahrbtnikih odnesli, kar sva pripeljali.

Nazaj greda je skočil v prazen gnojni koš partizan in je vriskal, kakor da je že konec vojne. Takoj sem ga prepoznala, on pa mene. Bil je komandant Škofjeloškega odreda Blaž, s katerim sem bila skupaj v Čerknem. Nekaj časa se je peljal z nama in vriskal, potem je skočil z voza, nama pomahal in že se je izgubil v gozdu. Čez dvajset dni pa sem zvedela, da je

bil v boju z domobranci ranjen in se je sam ustrelil.

Sedeči smuk po strmi grapi

Z Janezom Mulejem, Fajdigovim, sinom Botra in Botrice, ki živi v Mariboru, sva šla skupaj v začetku decembra 1943. leta k partizanom. Bil je mitraljezec v Prešernovi brigadi, bataljonski sekretar SKOJ, sekretar SKOJ v Vojkovi brigadi, politični komisar premočne bolnišnice 31. divizije in nazadnje politični komiser 3. bataljona Vojkove brigade. Bil je trikrat ranjen: v bojih za Železnike v hrbet, pri prevozu in prenosu ranjencev na Dolenjsko avgusta 1944. leta v treh in obe nogi, aprila 1945. leta pa na Pivki v glavo v boju s četniki.

Botrica je takole končala svoje spomine:

»Večkrat sem bila na Jamniku nad Kropo. Tja sem šla, ko je v tisto vas prišla Prešernova brigada, v kateri je bil moj sin Janez. Ob neki priložnosti je bil v vasi na straži Jože Vovk. Mulejev iz Smokuč, ki se je po vojni smrtno ponesrečil kot komandir eskadrile vojnega letalstva. Snidenje s sinom je bilo vedno prisrčno. Nikoli nisem prišla praznih rok, pa še kakšna steklenica je bila v torbici.

Tisti obisk na Jamniku, ko je bil na straži Mulejev Joža, mi je ostal v izredno dobrem spominu. Pihal je mrzel veter in sneg je podelen. Odnekod so prilezli blizu vasi Nemci in začelo je grmeti. Kam sedaj? Zbežala sem proti bližnji grapi in se usedla na aktivno. Že sem drsela po zadnjici in po zmrazjenem snegu navzdol s takšno hitrostjo, da sem se bala, da se bom ubila ob naletu na prvo skalo ali deblo. Sedeči smuk se je srečno končal, potem pa sem zelo previdno šla na železniško postajo v Otoče. Na Jamnik sem šla skozi Kropo, a nazaj nisem upala po isti poti.

Za osvobodilni boj sem delala z zavestjo in mi ni do hvale. Na pravilni poti je bila večina Vrbjanov.«

Jože Vidic

»Ponosen« sem na svojega očeta

V vasi Muretinci v ptujski občini je po novem letu umrl v 85. letu kmet Franc Belšak-Simon, organizator narodno-osvobodilnega boja v ptujskem okraju in prvi predsednik Okrajnega ljudskega odbora Ptuj. Na njegovi zadnji poti so se zbrali njegovi sodelavci in številni občani Ptuja in okolice, da bi se še zadnjič poklonili spominu tega preprostega, pogumnega moža, katerega delež v NOB tega področja je bil izreden.

Ko so se po nadvse kruti zadušitvi upora, ki ga je vodil narodni heroj kmet Jože Lacko s Slovenjgoriško četo, prebivalci tega dela severovzhodne Slovenije opomogli, so jeseni 1943 prišli znova na ta teren politični aktivisti – partizani, da bi nadaljevali delo tam, kjer je smrt prekinila slovenjgoriške heroje. Med temi aktivisti je bil tudi partizan Tone, sin Franca Belšaka. K ilegalnemu delu za organizacijo upora je Tone najprej pritegnil tiste, ki jih je kot domačin poznal, predvsem pa je našel največjo oporo v prvih dneh, pa tudi ves čas pozneje, pri svojem očetu, ki je postal vedno bolj znan v ilegalnem delu kot tovariš Simon.

Tedaj 44-letni napreden kmečki gospodar, zaveden Slovenec, v mladosti Maistrov borec, sicer pa ugleden kmet, se je vključil z vso zagnanostjo v NOG in zanesljivo in množično pritegoval kmete Ptujkega polja ter bajtarje in viničarje Halož v narodnoosvobodilni boj. To, v tistih krutih in krvavih dneh nemške okupacije, ki je uradno imela severovzhodno Slovenijo za nemško deželo, ni bilo lahko. Posledice takega delovanja pa so bile

za vso družino največkrat uničevalne. Toda Simon oče devetih otrok, se je temu boju pridružil z globoko vero, da je to edina, čeprav izredno težka pot. Že v mladosti je imel jasno opredeljene vrednote: delavnost, poštenost, pravičnost, narodna zvestost ter zvestoba domovini, družini in zemlji.

Misliti le nase in čakati na ugodne trenutke, ko lahko potegneš zase boljši kos, je bilo temu bistremu in delovnemu kmetu vedno tuje. Globoko je verjel v svoje delo in žrtvoval je vse, kar je od njega zahtevala partija. V delo OF je vključil tudi člane

ren, smo rekli: gremo k Simonu. In potem je vse steklo.

Pozno v jeseni 1943 je postal član KPS. Vse dneve in noči je žrtvoval narodno-osvobodilnemu gibanju, dokler nekega dne tudi sam ni moral zapustiti doma in oditi v partizane. Tedaj je postal davek njegovega ilegalnega dela še večji. Nemci so zaprli ženo in starejše otroke, mlajši pa so morali zapustiti dom. Najstarejši sin študent Tone je padel v boju z okupatorjem v Gorišnici pri Ptuj. V zadnjem pismu, ki ga je pisal svojemu očetu na teren v Halože, je zapisal: »Dragi oče, saj vidite kako trpiva oba! Včasih mi je tako hudo, da mi tako ni bilo še nikoli v življenju. Od povsod dobivam poročila aktivistov, da je obupno hudo. (op. p. To je čas koncentracije nemške vojske na tem terenu zaradi bližajoče se nemško-ruske fronte in strašnega nasilja Nemcev). Če ne bi imel zavesti, da trpim za ves narod, za tisti narod, za katerega so dali življenje že Matija Gubec in dosti drugih poštenih ljudi... Verjemite, da Vas imam danes rajši kot kdaj koli, saj sem ponosen na svojega očeta, takega, ki ga ni v celem ptujskem okraju in še dalje okoli. Oče, saj bo prišlo boljše, ostanite zdravi in se pazite! Trpiva in se boriva, da bova maščevala trpljenje naše matere, Micke, Verone in Angele in »zidajva hišo« za Ivana, Petra, Hano in Margečko in za ves slovenski narod... » (del pisma, ki je shranjen v ptujskem muzeju.)

Simon je bled in sključen od bolečine hodil med nami partizani in še bolj odločno klical na mitingih in sejah na upor proti okupatorju in še

bolj množično vključeval kmečke ljudi Ptujkega polja, Halož in Slovenskih goric v NOB. Po sinovi smrti je prevzel za njim mesto okrajnega sekretarja KPS Ptuj, ob osvoboditvi pa je postal prvi predsednik okrajnega ljudskega odbora Ptuj.

Po vojni je požrtvovalno delal na vseh področjih, za katerega je bil zadolžen, toda ves čas od maja 1945, ko se mu je znova zbrala družina na kmetiji, je poleg vseh zadolžitvev tudi kmetoval. Ves čas boja, obnove in gradnje naše domovine je bil zelo aktiven v družbenopolitičnih organizacijah občine in z velikim čutom odgovornosti je opravljal postavljene naloge. Najboljše pa se je vedno počutil na svojem kmečkem dvorišču, med njivami in

travniki in v svojem vinogradu. Zelo rad je razmišljal in se pogovarjal o položaju in vlogi kmeta v socialistični družbi ter vrednotenju kmetijske proizvodnje v našem gospodarstvu. Vedno je bil vesel družbenega priznanja kmečkemu delu in vsakega napredka vasi. Za svoje delo in uspehe je prejel številna odlikovanja. Nikdar se ni izločeval iz družbenopolitičnega dogajanja in rad je povedal svoje mišljenje. Bil je vse življenje vdan boju in delu za boljše življenje delovnega kmeta in za napredek vasi. Takšnega se ga spominjamo njegovi sodelavci in sovaščani.

Smrti sina Franca-Toneta pa ni nikoli dokončno prebolel. Ko mi je pred dvema letoma poslal prepis sinovega

zadnjega pisma, mi je še napisal: »Ne zameri, da je bolj slabo prepisano. S težko roko pišem spomin od sina... Ljubil je svoje starše, družino kakor svojo domovino in partijo, za katero je dal tudi življenje. Če ravno smo s časom že oddaljeni od tistih hudih dni, nam zmeraj bolj ostaja žalosten spomin na njega...«

O Simonu je bilo v dneh po novem letu napisanega in povedanega veliko lepega in vse resnično in brez pretiravanja. Vem, da sama tej prelepi oceni nisem mogla dodati še kaj novega. Teh nekaj skromnih vrstic pa naj bo izraz iskrenih, toplih čustev spoštovanja in občudovanja ob slovesu od njegovih soborcev.

Milena Bokša-Boža

Franc Belšak

svoje družine, ženo in starejše otroke, njegova hiša pa je bila ena najbolj zanesljivih partizanskih postojank. Kadarkoli se je pred nas aktiviste, tiste prve mesece ilegalnega dela in tudi kasneje, postavila navidezno nerešljiva naloga: ilegalni prehod čez Dravo, organizacija partizanske tehnike ali sprejetje 20 – ali veččlanske skupine partizanov, ki so prečkali naš te-

Maistrov borec Ivan Lah

Ivan Lah je bil rojen 9. decembra 1897 v Lešnici pri Ormožu. Dne 20. 5. 1915 so ga vpoklicali v vojsko. Tri leta se je bojeval na severnem in drugih bojiščih avstro-ogrske monarhije. Dne 21. novembra 1918. leta se je Ivan Lah pridružil prostovoljcem slovenskega generala in pesnika Rudolfa Maistra-Vojanova. Uvrstili so ga v 2. bataljon 45. mariborskega pešpolka. In že 23. novembra je sodeloval pri razorožitvi »zelene garde« v Mariboru. Nato se je udeležil zasedbe Spilfelda, od tam so maistrovci šli v Dravograd in »Nemci so se pa jokali, ko smo jih čez Dravo gnali...« Da, gnali so jih po Labudski dolini do St. Paula, potem pa

so oni gnali naše... In zgodovinska resnica je, kar so zapisali na spominske svetinje: Če v onem času ne bi bilo nas, še večji kos slovenske zemlje bi odnesel tuji plaz.

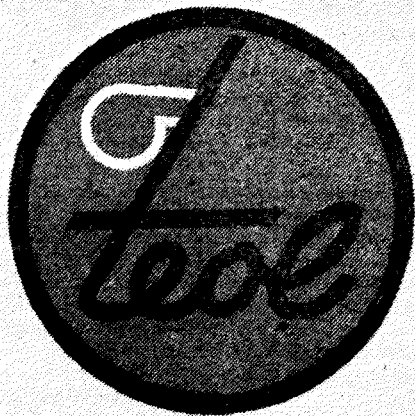
Po demobilizaciji je Lahov Ivan oblekel zeleno uniformo. In ko je bil financer v Prekmurju, se je oženil z domačinko Marijo, rojeno Mekiš, iz Rogaševca (1906–1983). Boleči so spomini na 6. april 1941, ko ga je na meji v Šentilju v Slovenskih goricah zadela nemška krogla. Takrat bi skoraj izkrvel. Med zadnjo vojno je sodeloval z OF.

Stari in zaslužni bojevnik Ivan Lah je že pradedek. Se-

veda ga večkrat vodi pot na soboško tiho domovanje, kjer počiva njegova najdražja.

Tam počivajo tudi njegovi soborci, dr. Josip Dimović in tovariši, ki so se 3. januarja 1919 žrtvovali v boju z Madžari in za osvoboditev Prekmurja, ki so ga 12. avgusta istega leta zasedle jugoslovanske čete pod vrhovnim poveljstvom generala Krste Smiljanića, zmagovalca v bojih na Koroškem. Lepa leta je usoda že namenila Ivanu Lahu. Iz srca mu želimo, da bi v zdravju in zadovoljstvu preživel svojo pozno življenjsko jesen, in naj učaka stoletnico življenja.

Jože Janež

SOZD KEMIJA

DO TEOL – LJUBLJANA

TOVARNA POMOŽNIH
SREDSTEV IN SINTETSKIH
PRALNIH SUROVIN –

BRZOJAV: TEOL LJUBLJANA □ ŽIRO RAČUN 50103-601-15031 □ UPRAVA: ZALOŠKA 54 – 61001 □ POŠTNI
PREDAL 299-VI □ TELEFONI: N. C. (061) 444-162 □
DIREKTOR: 445-800 □ ŠEF RAZVOJNO-RAZISKOVA-
LNE SLUŽBE: 441-979 □ ŠEF KADROVSKE SPLOŠNE
SLUŽBE: 441-357 □ TOVARNIŠKA 48, N. C. 441-304 □
ŠEF TEHNOLOŠKO-INVESTICIJSKE SLUŽBE: 441-704
□ ŠEF NABAVNE SLUŽBE: 441-288 □ ŠEF PRODAJNE
SLUŽBE: 441-321 □ ŠEF FINANČNE SLUŽBE: 441-304
□ SALDAKONTI: 441-529 □ ŠEF PLANSKO-ANALIT-
SKE SLUŽBE: 441-304 □ TELEX 31324

EINSPIELERJEVA 6,
LJUBLJANA

ZASTOPSTVA IZVOZ – UVOZ
SERVISI KONSIGNACIJE
PROIZVODNJA

● ZASTOPAMO TUJE PROIZVAJALCE:
Strojev za obdelavo kovin in lesa, gradbene
mehanizacije, birotehnične opreme, kemikalij,
tekstila, gum, plastičnih mas, agrokemikalij

● PROIZVAJAMO IN KONFEKCIONIRAMO
Pogonska jermena in transportne trakove

61109 LJUBLJANA, EINSPIELERJEVA 6, p. p. 98,
TEL: (061) 322-241

NAGRADNA KRIŽANKA

LESNINA
LJUBLJANA

Razpis nagradne križanke

»Tokrat vam je nagradno križanko pripravila delovna organizacija Lesnina iz Ljubljane. Pri reševanju vam želimo veliko uspeha, rešitve pa pošljite do 1. marca 1984 na naslov: Uredništvo TV-15 Naš tovariš, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana. Na spodnji levi rob pripišite Lesnina.

lesnina

SR SLOVENIJA

CELJE Čepinska 1 (063) 22-166
JESENICE Skladiščna 5 (064) 81-179
KOPER Borisa
 Kidriča 22 (066) 21-022
 Titov trg 5 (064) 21-485
KRAJNJ Primskovo (064) 24-554

LEVEC pri Celju
LJUBLJANA
LJUBLJANA
MARIBOR

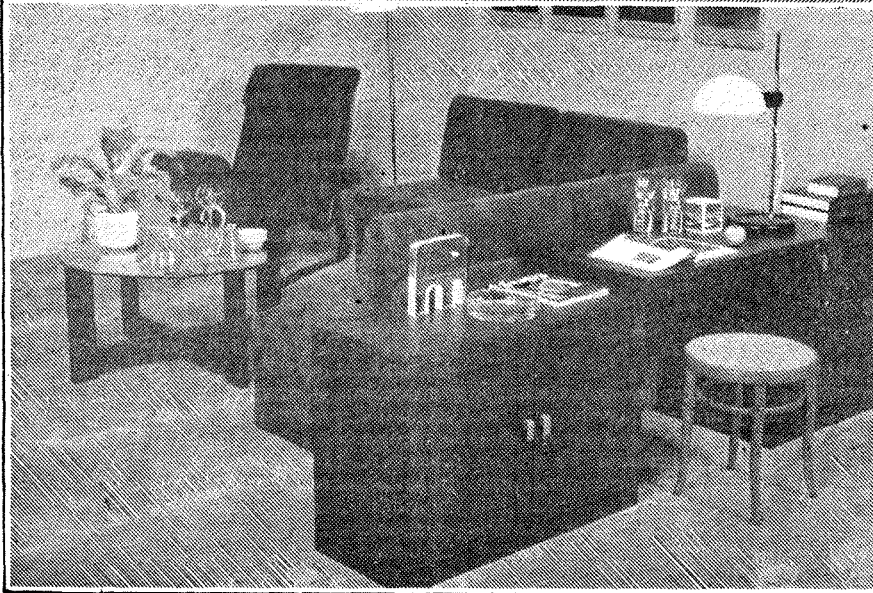
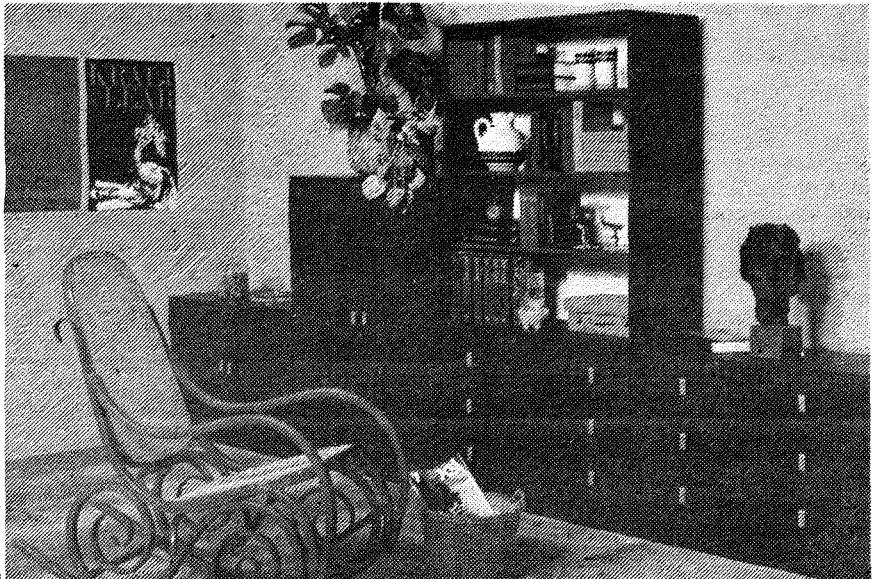
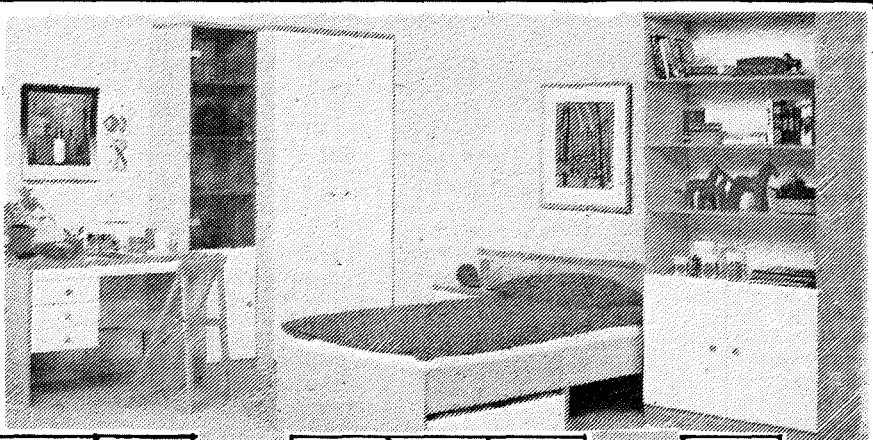
MURSKA
SOBOTA
NOVA GORICA

Titova 97
Titova 51
Partizan-
ska 12
Bakovska
cesta 1
Delpinova 19

(063) 28-931
(061) 313-480
(061) 314-557

(062) 21-574

(069) 21-398
(065) 22-694

TETA	FINSKI ATLET		VRSTA RIBE	RAS	SIGLLI LOCO		SKANDIN. BOG	
						SREDIŠČE VRTENJA OTOKI V HUDSON BAY		
REPUBLIKA								
TUJE Ž. IME					NOVAK			
					TONSKA LESTVICA			
OTOKI V T.OCEANU				ITAL. M. IME KRAJ V ROMUNIJI				
NORD	REDKA KOVINA						RIMSKI HIŠNI BOG	VRSTA PESNITVE
	ŽAREK							
NAŠ OTOK		JAPONSKA IGRA	DAR LOLA NOVAKOVIĆ					
IKT					SADEŽ			
					VRSTA BLAGA			
MOJZESOV BRAT				PRODUKT GORENJA				
					TUJ DVOGLAS.		STERNEN	TV-15
								GROM
					VRSTA PLINA			
PAVLE KOVIČ	GROVJE V BOLGARIJI	SRBSKI REVOLUCIO	VELIKA BRITANIJA	HLOD	VRSTA MINERALA	ZNAK GLASBENI ZRELOSTNI IZPIT		
						AS		
						VRSTA PTICE		
SOLMIZAC. ZLOG			PREČNI DROG					
			REKA V SZ					
MAKEDON. ORO				IZUMRLO GOVEDO				
PLOŠČEK				NADAV				
MLADA KRAVA				ARABSKA DRŽAVA				

Nagradni kupon
Ime in priimek _____

Naslov _____

9. Trnovski maraton

Dren na belih poljanah

V smučine se je podalo okoli 2000 smučarjev tekačev

Lepo sončno vreme je pozdravilo udeležence 9. Trnovskega maratona, borce, pionirje, pripadnike teritorialne obrambe, domačine in precejšnje število gostov, izletnikov s smučmi. Tekočev ni zmotil niti mraz,

Prizadevnim in vedno za šalo razpoloženim borce, ki se niso ustrašili ne tako lahkih smučin Trnovskega maratona na črnovrški planoti, je časopis TV-15 podelil zlate medalje. Nekdanjim borcec jih je izročil predsednik medobčinskega sveta ZZB NOV za severno Primorsko Jožko Krivec.

kaj šele veter, smučine so bile naravnost idealne. Da bi bilo ozračje prireditve kar se da prijetno in slovesno, so mladi prinesli iz Cerknega na črnovrško planoto tudi olimpijski ogenj. Petinsedemdesetletni Venceslav Rupnik, borec 9. korpusa in najstarejši udeleženec maratona, je na začetku prireditve razvil prapor, po eksploziji rudarske mine pa se je v smučino podalo 1581 smu-

čarjev tekačev rekreativcev, ki so se pomerili v teku na 21,42 in 60 kilometrov dolgih progah.

V ciljno ravnino so prvi prispeli tekmovalci SLO in pionirji. Največ prijavljenih je merilo moči na 21 kilometrski progi, kar 711 jih je bilo. Na velikem maratonu jih je bilo nekoliko manj: 457. Zelo zanimiv je bil razplet teka na 60 kilometrov. Na večer pred prireditvijo je bilo za ta tek, ki so ga letos prvič uvedli in je poleg 42 kilometrske proge najdaljši pri nas, prijavljenih 75 tekačev iz vse Slovenije. Na nedeljski prireditvi jih je v cilj prispelo 145, težavno delo pa sta opravili tudi predstavnici nežnejšega spola.

Vsekakor so pomemben delež prispevali tudi borci, ki na prireditvi niso bili v manjšini in so tekli, kolikor so jim pač dopuščale moči. Spet velja omeniti Venceslava Rupnika, ki je že pred vojno sodeloval na tekaških prireditvah na istih smučinah.

Takrat so si smučci naredili sami, tekmovali pa so v skupinah po pet smučarjev tekačev. Kljub razgretemu ozračju olimpijskih iger je marsikdo vendarle zapustil prijetna družinska zatočišča pred televizijskimi ekrani in odšel v belino črnovrške planote. Med njimi je bil tudi naš najstarejši olimpijec Jože Knific, ki se je zapodil po 21-kilometrski progi. Knific je s Črnim vrhom povezan še iz vojnih dni, ko se je v teh krajih bojeval v vrstah borcev Prešernove brigade. Bil je navdušen, le o 60-kilometrski progi je imel pomisleke.

»Maraton je seveda prvi, je dejal, pred leti pa je bilo še najbolj pomembno, ali se ga bodo udeležili naši »stari kanoni« in za seboj potegnili tudi ostale. Vselej smo se odzvali, vselej radi sodelovali. Kaže pa, da bo slejkoprej treba nehati: štart v takšni mno-

iz OŠ Baza 20 Dolenjske Toplice, ki bodo poleg kronološkega pregleda dosedanjih Roških smučarskih tekov na razstavnem panoju in razstave približno petdesetih Jakčevih grafik na temo NOB-Rog postregli udeležencem s priručnim kulturnim programom ob podelitvi nagrad zmagovalcem.

Prisrčno vabljeni!

Uredništvo

ILIRSKA BISTRICA

Mladi so za MDA

Občinska konferenca ZSMS Ilirska Bistrica je skupaj z odborom za štipendiranje in izobraževanje ob podpisovanju štipendijskih pogodb izvedla akcijo obveščanja mladih o življenju in delu na mladinskih delovnih akcijah. Tega srečanja so se udeležili tudi brigadirji iz ilirskobistriške občine, ki so bili na akciji v letu 1983. Pisma so poslali vsem štipendistom iz občine in jih povabili k sodelovanju. Poleg tega so poslali še anketne liste, v katerih naj bi se mladi odločili, kdaj bi se tudi sami udeležili mladinskih delovnih akcij, in predlagali, kaj bi bilo potrebno spremeniti in izboljšati, da bi delovne akcije pritegnile mlade. Rezultati ankete so bili zadovoljivi, ker se je precej mladih že odločilo, da se bo udeležilo MDA v letošnjem in naslednjem letu. Toda večina mladih je menila, da so taka mladinska prostovoljna dela neprimerna v takih oblikah, ki niso primerne za današnji čas. Če želimo, da se bo mladina spet množično vrnila na delovišča, moramo poiskati nove oblike mladinskega prostovoljnega dela.

P. NIKOLIČ

Narava je prispevala lep, sončen in vester dan, borci pa pesem in zvrhan koš dobre volje in spominov na hude dni na planoti.

zici ljubiteljev teka na smučeh ni mačji kašelj za starejšega človeka.

Med čakanjem in spodbujanjem na ciljni ravnini in ob progi se je zbralo precej borcev, ki so, podobno kot že prejšnja leta, vedro razpoloženi zapeli nekaj partizanskih pesmi. Tudi spominov ni manjkalo, največ pa je bilo – dobre volje, ki se je na črnovrški planoti kar iskrla. Dobre volje je bil tudi častni pokrovitelj Trnovskega maratona, eden komandantov 9. korpusa, po katerega poteh je speljano dobršen del kilometrov trnovskih smučin, Stane Potočar-Lazar.

Tekst in foto: Filip Šemrl

Na letošnjem 9. Trnovskem smučarskem maratonu so v teku na 42 in 21 kilometrov dolgi progi tekmovali tile borci: Jože Knific, Ivan Štular-Ciro, Stane Konstantin, Lojze Vodopivec, Ivan Jošt, Dušan Feldin, Stane Bobek, Miloš Bašin, Martin Lisac, Srečko Rupnik, Vincenc Rupnik, Franc Rupnik, Ferdo Kravanja.

Prve zimske igre upokojencev

Upokojenci Slovenije se že deset let ukvarjamo s športno rekreacijo v različnih športnih zvrsteh. Letos bomo prvič organizirali zimske igre na Kobli. Njihov prireditelj je ZDU Slovenije. Potekale bodo pod okriljem DU Radovljica, pokroviteljstvo pa je prevzela skupščina občine Radovljica. Tekmovali bomo v veleslalomu in v teku na smučeh do 3000 metrov.

Na te igre so povabljeni tudi športniki zamejci s Koroške in iz Benečije. Sodelovali bodo upokojenci – smučarji iz sosednje Hratske, sicer pa se tekmovanja lahko udeležijo vsi smučarji.

Beli vlak nas bo odpeljal 25. februarja 1984 v jutranjih urah iz Ljubljane. Okoli devete ure bomo prispeli v Bohinjsko Bistrico. Zamudniki naj prigrasijo čimprej svojo udeležbo na DU Radovljica.

V. Bovcon

Patroljni teki v spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja

n.h. Staneta Žagarja

Krajevna organizacija ZB NOV Podnart, Dobrava, Kropa, Kamna gorica in Otoče bodo tudi letos organizirali že tradicionalne smučarske teke patrolj v spomin na narodnega heroja Staneta Žagarja. Prireditve bo v soboto, 18. februarja, ob 9. uri, start in cilj pa bosta na Srednji Dobravi pri domu krajevnih skupnosti. Letošnji pokrovitelj prireditve bo Kemična tovarna Podnart.

Organizatorji zanimivega športnega dogodka, ki vsako leto pritegne na Srednjo Dobravo precejšnjo množico obiskovalcev in tekmovalcev, še posebej vabijo borce, zlasti še tiste, ki so jim ti kraji znani še iz vojnih dni.

Vabila

Odbor skupnosti partizanskih učiteljev Primorske, Ajdovščina vabi učitelje, ki so med NOB poučevali v partizanskih šolah na Primorskem, na slovesno odkritje spominskega obeležja, ki bo v vasi Gaberje na Vipavskem v nedeljo, 26. februarja 1984, ob 14. uri.

Spominsko obeležje bo postavljeno ob 40-letnici nemškega letalskega napada na vas Gaberje, ki je preprečil prvo konferenco partizanskih učiteljev vipavskega okrožja.

Osebnih vabil ne bomo pošiljali.

★

Ob 40-letnici bitke na Oklem nad Ihanom vabimo vse borce, aktiviste, udeležence bitke, svoje padlih in mladine ter ostale na spominsko slovesnost, ki bo v soboto, 25. februarja 1984, ob 10. uri pri spomeniku na Oklem. Odhod mladine in borcev bo ob 8. uri od Osnovne šole Ihan h grobišču padlih, kjer bomo položili venec, nato pa krenili peš do Dobovelj, kjer bo zbirališče za vse udeležence. Iz Dobovelj bomo odšli ob 9.30 na Oklo na spominsko slovesnost.

Vabimo vse, da se spominske slovesnosti udeležite v čim večjem številu, da bomo skupaj obudili spomin na dogodek pred 40. leti.

Krajevni odbor ZZB NOV Ihan

★

Prešernova brigada je bila v februarju 1944 na Jamniku. Nemci so 27. februarja začeli s topovskimi granatami obstreljevati vas in jo požgali.

V spomin na ta dogodek pred 40. leti in ob krajevnem prazniku organizirajo krajevna skupnost in družbenopolitične organizacije Podbica slovesnost, ki bo v soboto, 25. februarja 1984 ob 11. uri na Jamniku. Dostop z avtomobili do Jamnika je prek Kroke, iz Selske doline prek Dražgoh, iz Kranja prek Besnice pa do Nemilj, od tu naprej pa je pohod udeležencev.

Vabimo borce Prešernove brigade in druge, da se udeležite slovesnosti.

Odbor skupnosti borcev 7. SNOUB France Prešeren

★

Smučarsko društvo Šentjernej prireja smučarsko tekmovanje za memorial padlih borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade, ki bo v nedeljo, 19. februarja, ob 10. uri na Javorovici. Tekmovanje bo v veleslalomu ekipno in posamezno, tekmujejo pa: člani, starejši mladinci, mlajši mladinci, pionirji in cicibami.

Letos ob 40. obletnici padlih borcev 4. bataljona se bodo smučarskega tekmovanja udeležili tudi borci (veterani) cankarjevci in vojniki partizanske brigade Ivan Cankar.

Zmagovalcu tekmovanja bo predstavnik borcev 5. SNOUB Ivan Cankar izročil prehodni pokal, darilo Slovenijašporta Ljubljana.

Vabimo borce – smučarje, da se udeležijo tekmovanja.

Odbor 5. SNOUB Ivan Cankar

Obvestilo

Odbor skupnosti borcev Belokranjskega odreda obvešča vse borce odreda, ki niso ob 40-letnici ustanovitve prejeli spominske medalje odreda, da to lahko dvignejo pri:

- OO ZZB NOV Črnomelj, Kolodvorska 34, tel. (068) 51-525
- v Ljubljani pri Rudiju Ancelju, Kajuhova 42, tel. (061) 448-075
- v Novem mestu pri Francu Škofu, Jerebova 10, tel. (068) 21-146
- v Kostanjevici na Krki pri Ivanu Divjaku, Hmeljska 4, tel. (068) 69-747
- v Metliki pri Jožetu Mihelčiču, Brodaričeva 1, tel. (068) 58-672
- v Kranju pri Branku Pečjaku, Pot na Jošta 55, tel. (064) 23-216
- v Mariboru pri Lovru Fabjanu, Kajuhova 1, tel. (062) 29-439.

Vse informacije lahko dobite po telefonu pri navedenih tovariših.

Odbor skupnosti borcev Belokranjskega odreda

Poizvedba

Do 31. marca 1984 bi radi karkoli vedeli o delovanju, oziroma pripadnosti v NOV ali kaki drugi tuji vojaški enoti padlega, pogrešanega Ivana Vidmarja s Kovka pri Otlici, občina Ajdovščina, rojenega 19. 8. 1916. Podatke pošljite na naslov: ZB NOV Otlica-Kovk, 65272 Ajdovščina

Velika smučarska prireditve

Vse borce Rakovške čete in ostale ljubitelje belih smučin vabimo v soboto, 18. februarja, na veliko smučarsko tekaško prireditve, ki bo na Rakeku. Začela se bo s startom ob 9. uri na koncu Škocjanske ceste. Tekmovanje bo potekalo v vseh kategorijah. Vabljeni so tudi učenci domače in ostalih osnovnih šol v cerkniški občini.

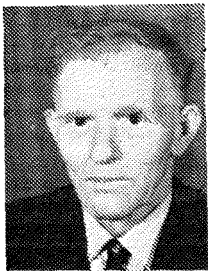
zavarovalna skupnost triglav

NEZGODNO
ZAVAROVANJE
POTNIKOV

Edvard Gregorič

V Ilirski Bistrici smo se oktobra lani poslovili od Edvarda Gregoriča, rezervnega podpolkovnika JLA, medvojnega komandanta petega bataljona prve brigade VDV. Rodil se je v zasluhu Lisjaki 1917. leta. Pri petih letih je ostal brez matere. Teta ga je vzela k sebi v Trst, kjer je odrasel in se zaposlil. Kot vsi primorski fantje je tudi Edvard moral odslužiti obvezni vojaški rok v italijanski vojski. Po odsluženju je bil spet mobiliziran v vojsko. Vojaškim oblastem je postal sumljiv, zato je bil prisilno dodeljen v specialni bataljon v južno Italijo. Ob razpadu Italije je pobegnil iz taborišča in prišel domov. Pridružil se je borcev Kosovelove brigade. Leta 1943 je bil dodeljen za vodjo VOS za Brkinsko. Ob ustanovitvi 5. bataljona VDV, ki je pripadal 1. brigadi VDV, je bil imenovan za namestnika enote in kasneje komandanta. Po vojni je ostal aktivni oficir JLA do 1959. leta, nato je bil demobiliziran in upokojen. Vključil se je v družbenopolitično delo. Za svoj prispevek med NOV in v povojnem času je bil večkrat odlikovan.

Ivan Pirc

Junija lani je umrl Ivan Pirc, rojen 1909. leta. Leta 1944 se je priključil Gubčevi brigadi. Od njega smo se poslovili v Zagorju.

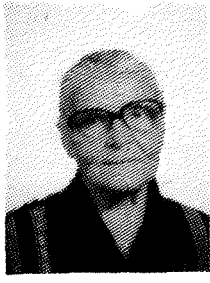
Rajko Kladnik

Novembra lani smo se na pobeškem pokopališču v Mariboru poslovili od profesorja Rajka Kladnika, rojenega pred 61. leti. V težki mladosti, kot udeleženec NOB, v članstvu KP in na mnogih odgovornih delovnih mestih pri vzgoji mladega rodu si je izoblikoval trden značaj. Svoje velike pedagoške izkušnje je razdal na mariborskem učiteljskem in pedagoški akademiji ter v Zvezi prijateljev mladine v Mariboru in republiki. Opravljal je mnoge odgovorne naloge v mestnem, okrajnem in republiškem merilu ZPM. Prejel je zlato značko in spominsko priznanje ob 40-letnici ZPJ in 30-letnici ZPM Slovenije ter prejel plaketo kurirja Jovice. Za zasluge je bil trikrat odlikovan, pedagoška akademija pa ga je nagradila z zlato plaketo in mariborska univerza s srebrno plaketo univerze. Prejel je tudi več drugih priznanj in diplom.

Ivan Brus

Rodil se je 1922. leta v Novem svetu. Kot italijanski vojak je prepotoval od Milana, otoka Samosa v Grčiji, Turčije in Palestine. S pomočjo Angležev in grških partizanov-mornarjev mu je uspelo priti do Titovi vojski. Kot bорец 5. prekomorske brigade je prišel v Split. Bil je odlikovan. Od njega smo se poslovili v Hotedršici novembra lani.

Ivanka Zalaznik

Na ljubljanskih Žalah smo se oktobra lani poslovili od Ivanke Zalaznik, rojene Kveder 1907. leta v Prevojah. Med okupacijo je živel v Ljubljani, kjer je na območju KS Milan Majcen delovala v organizaciji AFŽ in OF. Po vojni je bila aktivna delavka v DPO.

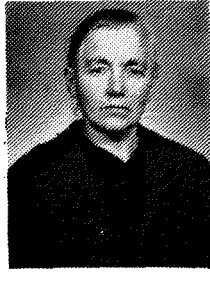

Martin Jakše

Novembra smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od Maistrovega borca in aktivista OF Martina Jakše. Leta 1941 je začel sodelovati z OF. Decembra 1942. leta je bil aretiran in zaprt v belgijski vojašnici. Po izpustitvi je nadaljeval z delom v OF in bil ponovno aretiran in odpeljan v taborišče Dachau. Prejel je več priznanj.

Alojz Klavs

Oktobra lani smo se poslovili od Alojza Klavs iz vasi Prazniki pri Turjaku. Rodil se je pred 76 leti na Malem Osolniku. Leta 1942 je začel z aktivnim delom na terenu in v začetku 1944. leta se je priključil borcev Ljubljanske brigade.

Franciška Grom

V Hotedršici smo se maja lani poslovili od Franciške Grom, rojene 1902. leta. Med vojno je delala na terenu. Leta 1944 je bila aretirana in zaprta v ljubljanskih zaporih in v Nemčiji. Prejela je odlikovanje zaslug za narod.

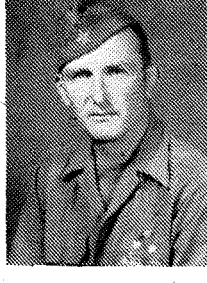

Leopold Ključevšek

Na zagorskem pokopališču smo se novembra lani poslovili od Leopolda Ključevške, rojenega 1897. leta na Lokah. Od 1943. leta je organizirano delal na terenu z OF, sodeloval je tudi v prvi gospodarski komisiji na terenu. Bil je odlikovan z medaljo zaslug za narod.

Korelj Murgelj

V 77. letu je umrl Korelj Murgelj iz Zavrha pod Šmarno goro, rojen pa je bil v Slovenskih goricah. Za OF je začel delati 1943. leta na svojem terenu. Leta 1944 je bil mitraljezec v Vojkovi brigadi. Zaradi bolezni je bil premeščen za bolničarja. Od njega smo se poslovili novembra lani.

Karol Grabnar

Na ljubljanskih Žalah smo se avgusta lani poslovili od 83-letnega Karla Grabnarja. Aktivist OF je postal 1941. leta in naslednje leto borec Belokranjskega bataljona. Kot komandir čete in komandant bataljona v udarni brigadi Ivana Cankarja se je udeležil bojev na Primorskem, v partizanski ofenzivi v Suhi krajini, v Jelenovem žlebu, Zužemberku, na Ilovi gori in drugih krajih Slovenije in sosednje Hrvaške. Bil je komandant mest Vrnica in Zužemberka. Zadnjo dolžnost pred osvoboditvijo je opravljal kot komandant bataljona posebnih enot pri poveljstvu 7. korpusa. Večkrat je bil ranjen in ostal je invalid. Za hrabrost je prejel več odlikovanj.

Mihaela Kodrič

V Framu smo se poslovili od Mihaele Kodrič, rojene 1926. leta. Bila je mladinska aktivistka od 1943. leta vse do aretacije. Poslana je bila v taborišče Ravensbrück. Po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka. Prejela je mnogo priznanj in državnih odlikovanj.

Janez Slovinc-Popaj

Tik pred oddajo gradiva nas je presenetila vest, da smo spet za vedno izgubili enega od revolucionarjev, dolgoletnega frontnega aktivista in neutrudnega družbenopolitičnega delavca, nosilca partijske spomenice 1941 in številnih državnih ter družbenih priznanj Janeza Slovenca-Popaja. Več o njem bomo zapisali v prihodnji številki TV-15.

Tonetu Pircu v slovo

Dne 21. 12. 1983 je množica soborcev, sodelavcev, sosedov in prijateljev pospremila na zadnjo pot nosilca partijske spomenice, rezervnega majorja JLA in uglednega družbenopolitičnega delavca Toneta Pirca iz Velikih Blokov.

Tovariš Tone je bil rojen 1915. leta v Žimaricah. Mladost je preživel pri sorodnikih v Ravnah v Blokah. Ob trdem kmečkem delu je spoznaval krivice predvojne ureditve. Našel je tudi čas za študij in razmišljanje in tako rasel v revolucionarja. Že v prvih mesecih po okupaciji se je vključil v organizirano delo za narodno osvoboditev. V avgustu 1941 je bil že sprejet v komunistično partijo. Februarja 1942 so ga Italijani aretirali in poslali v ljubljanske zapore, od tam pa v taborišče v Italijo.

Tudi v taborišču je organiziral ilegalni upor. Po kapitulaciji Italije je vneto pomagal organizirati Prvo proletarsko brigado. Z njo se je vrnil prek otokov v domovino. Kasneje se je bojeval v Prvi proletarski diviziji ter v brigadi Rade Končar. Sodeloval je v bitkah od Drvarja, Slavonije ter Slovenskega primorja vse do Trsta. V svoji enoti je opravljal številne politične in poveljniške dolžnosti – od komandirja čete do namestnika komisarja brigade. V enotah JLA je ostal do leta 1953, ko se je demobiliziral kot kapetan prvega razreda.

Vrnil se je v Bloke in nadaljeval družbenopolitično delo. Opravljal je številne funkcije: bil je sekretar občinskega komiteja KPS Bloke, član okrajnega partijskega komiteja Postojna, pozneje več mandatov občinskega komiteja v Cerkljici, do smrti je bil član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV in večletni predsednik krajevne organizacije ZZB NOV Bloške planote. Delal je tudi v samoupravi: bil je odbornik, delegat, član poravnalnega sveta, šolskega sveta. Imel je funkcije v odboru za SLO in družbeno samozaščito pri KS Nova vas in še bi lahko naštevali.

Še eno njegovo lastnost moramo omeniti: njegov optimizem, njegovo neuničljivo radoživost in kar prego-

vorno zaupanje v dobro in uspešno rešitev iz vsakega, na videz še tako brezizhodnega položaja. V najtrših dneh ga ni zapustil humor, ki ga je bil zmeraj pripravljen sejati v svojo okolico. S tem je nemalokrat potegnil iz malodušja in nedejavnosti ne le sebe, ampak vse svoje sodelavce, da so navezadnje pritegnili v delo množice.

Tak Pirc nam bo manjkal, ne le tu, v Velikih Blokah, manjkal nam bo v občinskih organih – manjkal bo v občinskem združenju borcev, v občinski organizaciji ZK, v občinski organizaciji SZDL, v skupščini, manjkal bo med mladimi, v katerih je vedno videl smisel svojega življenja in nadaljevanje svojih življenjskih sanj. Manjkal bo povsod tam, kjer je s svojo trezno, vedro, pogosto celo šaljivo mislijo pomiril sprte stranke in izpeljal neplodne skrajne strasti v enoten kanal medsebojnega razumevanja in sodelovanja.

Bil je eden tistih ljudi, ki so našo domovino s puško in revolucionarno toplo človeško besedo napravili takšno, kot je: svobodno, ponosno, samostojno, boljše in pravičnejše, lepše in bogatejšo, kot je kdaj koli bila.

Prvoborca, pravega ljudskega revolucionarja, komunista in plemenitega tovariša smo cenili, ga spoštovali in se ga bomo vedno spominjali.

KO ZZB NOV Bloke

PRAVNI SVETOVALEC

Š. J. K. Kateri invalidi so upravičeni, da se jim zavarovalna doba šteje s povečanjem?

Odgovor: Po 73. členu zveznega zakona o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja se šteje zavarovalna doba s povečanjem, in sicer vsakih 12 mesecev, dejansko prebitih v delovnem razmerju, na podlagi katerega so bili zavarovani, za 15 mesecev zavarovalne dobe: vojaškim invalidom od I. do VI. skupine, civilnim vojnim invalidom od I. do V. skupine, zavarovancem z najmanj 70-odstotno telesno okvaro, slepim, obolelim za distrofijo in sorodnimi mišičnimi in nevrološkimi boleznimi ter za paraplegijo, cerebralno in otroško paralizo, ob pogoju, da so kot taki delali polni delovni čas.

C. Š. L. Kdaj so otroci pokojnega zavarovanca (oziroma upokojenca) upravičeni do družinske pokojnine po njem?

Odgovor: Otroci pridobijo pravico do družinske pokojnine in jo lahko uživajo do dopolnjenega 15. leta starosti. Če pa se redno šolajo, do konca rednega šolanja, praviloma najdalj do 26. leta starosti. Dlje pa največ toliko časa, kolikor so ga zaradi bolezni, nosečnosti ali poroda izgubili pri rednem šolanju, če so šolanje nadaljevali pred dopolnjenim 26. letom starosti. Če pa otrok postane popolnoma in trajno nezmožen za delo po starosti, do katere mu je zagotovljena pravica do družinske pokojnine, oziroma po končanem rednem šolanju, toda pred smrtjo zavarovanca, pridobi pravico do družinske pokojnine pod pogojem, da ga je zavarovalec do svoje smrti preživljal.

K. K. M. Pred več meseci ste se zoper odločbo upravnega organa prve stopnje pritožili, vendar doslej še niste prejeli pritožbene odločbe. Kako bi dosegli, da bo vaša pritožba čimprej rešena?

Odgovor: Ker upravni organ druge stopnje o vaši pritožbi ni izdal v predpisnem roku (v dveh mesecih) odločbe, lahko pri njem zahtevate, da jo izda v nadaljnjih sedmih dneh. Če tega v navedenem roku ne bo storil, se bo štelo, da je vaša pritožba zavrnjena, in lahko zato pri Vrhovnem sodišču SRS sprožite upravni spor z vložitvijo tožbe.

R. O. P. Ste kmet-borec in bi radi vedeli, katere pravice iz invalidskega zavarovanja so zagotovljene zavarovancem-kmetom po novih predpisih o invalidskem zavarovanju?

Odgovor: Združeni kmetje (kmetje-kooperanti), ki se zavarujejo od osnove, ki ni nižja od zneska najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo, so zavarovani kot zavarovanci – delavci. Združenim kmetom, zavarovanim od višje kot navedene osnove in drugim kmetom je zagotovljena samo pravica do invalidske pokojnine, in sicer le ob popolni izgubi delovne zmožnosti. Ne pridobijo pa ti kmetje navedene pravice in drugih pravic o zmanjšani delovni zmožnosti (pravico do poklicne rehabilitacije oziroma dokvalifikacije, pravico do druge ustrezne zaposlitve in pravico do denarnih nadomestil glede navedenih pravic). Nimajo tudi pravice do denarnega nadomestila za telesno okvaro (invalidnine) in pravice do dodatka za pomoč in prehrano. Prav tako pa jim ni zagotovljena pravica do varstvenega dodatka k pokojnini. Niso tudi upravičeni do enkratnega zneska za rekreacijo.

T.K.G. Nameravate biti dalj časa na obisku pri svojem bratu v tujini. Ali ste dolžni svoj odhod v tujino prijaviti pristojnemu organu za notranje zadeve?

Odgovor: Tudi začasni odhod v tujino, in sicer za več kot 3 mesece, je treba po izrecni določbi zakona o evidenci nastanitve občanov in o registru prebivalstva poprej prijaviti pristojnemu občinskemu organu za notranje zadeve.

Sredi mostu v Jasni so ga obkolili

Konrad Müller-Pik je začel delati pri železnici 18. maja 1941, in sicer kot progovni delavec pri nadzorništvu proge v Kranjski gori. S Konradom je bilo takrat sprejetih še več Kranjskogorcev. V začetku so v glavnem pleli ob progi, nato pa so postali kretničarji in nekateri so se pripravljali za prometnike. Največ jih je bilo premeščenih na Jesenice v razne železniške poklice. Konrad je zaprosil za mesto brzojavca na Jesenicah. Sprejet je bil šele junija 1942. S številnimi drugimi je bil dodeljen v železniško prometno šolo. Z njim so bili še Fridel Košir, Miloš Krajnovič, Franc Mošič, Viktor Nachtigal, Ivan Golc, Franc Medja, Stane Ravnik, Boris Žbogar, Karel in Andrej Pretnar in Žvegelj, Bašič ter Vodopivec.

Po opravljenem tečaju in izpitu je bil Konrad dodeljen na Bled. Tu je bil samo dva dni, ko je konec oktobra 1942 prišel ukaz, da jih gre precej od teh v St. Michael na precej veliko železniško križišče na Gornjem Štajerskem. S Konradom so šli še Fridel Košir, Viktor Nachtigal, Andrej in Karel Pretnar, Fric Žerjav in drugi. Od tu so pogosto hodili domov in vsak po svoje so si urejali zadeve, da jim ne bi bilo treba v nemško vojsko. Tudi Konrad si je zamislil svojo pot.

V začetku leta 1943 so bili res klicani na vojaški pregled v Leoben. Tu je bil Konrad potrjen k planinskemu lovčemu v Landek. Nachtigal in Košir sta se nekako izmazala, oba Pretnarja in Konrad pa so pred vpoklicem dobili teden dni dopusta. Doma so se vsak po svoje povezali s partizani. Vsi so se na dan vpoklica sredi decembra 1943, da domači ne bi imeli sitnosti, priglasili v kasarni v Leobnu. Ker so prišli pozno zvečer, jih niso sprejeli. Naročili so jim, naj pridejo drugi dan zjutraj. Šli so na železniško postajo in tam opazovali vlake. Poželjivo so gledali za tistimi, ki so vozili proti domu. Na postajo je pripeljal brzovlak za Jesenice. Konrad se je v trenutku odločil. Pograbil je torbo in skočil na vlak proti domu. Skril se je pri vlakovodji, ki ga je ljubezljivo sprejel, kajti železničarji so se med seboj bolj ali manj poznali. Ko je vlakovodja na postajah odhajal k vratom, je Konrad popravljal svojo železniško osebno izkaznico na ime Alojz Zupan. Ta je bil tudi železničar iz Kranjske gore, ki pa ni bil vpoklican k vojakom. V Kranjsko goro je prišel naslednji dan zvečer z vlakom nekaj po 18. uri. Na predzadnjem cestnem prehodu pri Lizi je skočil z vlaka, kjer ga je čakal Mirko Košir-Smrinjekov, ki ga je od tod peljal k Smolejevi Micki na Produ. Tu ga je čakal Miha Ojznel. Konrad je dobil še nahrbtnik letalca oficirja bivše jugoslovanske vojske Viktorja Bajtovega iz Kranjske gore, nato pa so odšli ob Pišenci in čez mali mostiček Zagmajenco. Poleg Mirka Koširja, Miha Ojzelnovega in Konrada sta z njimi do konca mostu šla še Justinč in Jožica, ki sta pokazala, kje je v bližnji utici spravljeno strelivo.

Med pripravljanjem streliva se je približala nemška

patrulja obmejnih stražarjev. Začeli so streljati proti mostu, ker so tam zaslišali glasove. Zaradi teme niso nikogar zadeli. Vsi so se razbežali. Med begom je Konrad izgubil denarnico in popravljen železniško izkaznico. Na vrhu hriba so se vsi upehani spet dobili. Miha in Mirko sta se napotila proti Mali Pišenci, kjer so imeli takrat terenci zimovališče.

»Ko smo prispeli na rob, tako da se je videlo na cesto v Jasni,« je nadaljeval Konrad, »sem skozi daljnogled, ki mi ga je posodil Miha, ob svitu lune dobro videl, da se po cesti premikajo oboroženi Nemci. Stopili smo v kritje, vsak za svojo debelo smreko, oziroma bor. Ker sem vedel, da pridemo lahko čez Pišenco samo po mostu nad elektrarno, smo se po gozdu previdno premaknili v tisto smer. Nad betonskimi rakami, po katerih teče voda na tribuno, sem za nekim drevesom odložil nahrbtnik in se z vso previdnostjo napotil proti visokemu mostu, ki je tu postavljen s skale na skalo čez širok bel hudourniški prod. Na cesti nisem videl nikogar. Sneg je bil splužen. Ko sem mislil, da je že vse varno in da bom šel še po ostala dva, sem nenadoma zaslišal: Halt! Halt!, nato pa me je obstopilo najmanj deset »colarjev«. Sredi visokega mostu mi ni kazalo drugo, kot da sem se ustavil. Ko so me Nemci zagledali v železniški uniformi, so bili prvi hip celo presenečeni. Spraševali so me, kje sem bil in kaj tu delam. Dejal sem jim, da sem ravnar prišel domov, kjer pa ni bilo elektrike, zato sem šel to sporočiti elektrikarju-monterju Francu Pintarju v elektrarni. Verjeli so mi, da sem Alojz Zupan in da delam v St. Mihaelu. Rekli so mi, naj grem in naj drugič ne hodim več okoli ob tako pozni uri. Bilo je namreč samo še deset minut do 20., ko se je začela policijska ura. Vesel, da sem tako uspešno nalagal Nemce, sem pospešil korak proti Kranjski gori. Za menoj sem nato še enkrat zaslišal: Halt! Halt! Ustrašil sem se, da so me morda spoznali! Toda oglasila sta se Nemca, da gremo skupaj v Kranjsko goro. Šli smo skupaj do prvih hiš, kjer sta onadva zavila na desno, jaz pa hitro za hotel Razor.

Tam sem se skril v letno utico in čakal, če bo kdo prišel, ki bi poklical dobro znanko Jožico Črtalič. Ni

sem imel sreče. Ponoči sem šel do Franca Mošiča, nato pa v poslopje današnje krajevne skupnosti, in sicer v podstrešno sobo Justinča Vandota, ki pa ga ni bilo doma. Za seboj sem potegnil lestev, po kateri je bilo treba zlesti v ta podstrešni prostor. Od tu sem opazoval, kako se po vasi mimo Lukca premikajo Nemci, na cesto pred cerkvijo pa sem gledal, kdaj bo prišel Justinč. Kot nalašč ga ni bilo tri dni. Ves ta čas nisem zaužil niti grizljaja. Po treh dneh je prišel Justinč in me odpeljal k njegovi mami, ki mi je najprej dala malo čaja, nato pa so me tri dni postopoma hranili, da so se mi spet vrnila moči. Justinč me je nato odpeljal k Dragi Pristavcovi in Karlici. Dogovorili smo se, da me bosta spravili do Hlebanjevega Orena, odkoder bom prišel v partizane. Dali sta mi civilno obleko in plašč ter v roko kanglico, kakor da grem po mleko. V temi ob približno 19. uri smo stopali po Kranjski gori, tako da sta šli Draga in Karlica pred menoj. Stopali smo počasi, onidve pa sta vlekli sani za seboj. Kmalu za starim mostom čez Pišenco je že bil stražar, ki je hotel vedeti, kam gremo. Mleko gremo iskat, sta mu pojasnili. Malo ju je gledal. mene ki sem imel kapo globoko čez ušesa, pa še posebno. Nekaj je zamrmral, pa smo šli naprej. Oren me je nato skril in mi teden dni nosil hrano. Ko je dobil zvezo, me je peljal na javko za Tarnom v Logu. Tu me je zopet čakal Miha Ojznelov, ki me je peljal k terencem v Malo Pišenco. Tu sem bil do konca vojne kurir.

Ko so Nemci ujeli Konrada na mostu pred Jasno, so šli poizvedovat v elektrarno, kjer je bil monter Franc Pintar iz Loga. Ta seveda ni nič vedel o tem, kar je Konrad povedal Nemcem. Kmalu so obkolili Toncelj-novo hišo v Kranjski gori, kjer je bil doma Alojz Zupan. Preiskali in premetali so vso hišo. Domačim so rekli, da so sina ujeli, da pa jim je ušel. Ko so potem poizvedeli po telefonu v St. Michael, kjer je delal Alojz Zupan, pa so ugotovili, da jih je nekdo nalagal.

»To pa se jim je posvetilo, ko so pri nekem obhodu našli mojo izgubljeno izkaznico,« je povedal Konrad, in ko so jim iz Leobna sporočili, da me ni k vojakom. V silni jezi je nato prišel k moji teti Pavli oborožen Nemec in jo vprašal po meni. Seveda mu ni mogla nič povedati. Večkrat jo je močno udaril po glavi, nato pa odšel.

Konrad je bil vse do konca vojne kurir pri tej tereški enoti. Hodil je od Planice do Belce in na Koroško. Po demobilizaciji po vojni pa je zopet šel k železnici, kjer je bil brzojavec in pomočnik ekonoma na železniški postaji Jesenice.

Branko Blenkus

Nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža

Naj bo za tiste mlade bralce, ki so morda v prejšnji številki TV-15 prezrli naš razpis letos že petega nagradnega natečaja Bogo Flander-Klusov Joža. Tam smo tudi več napisali o samem Bogu Flandru, zato tega danes ne bi ponavljali. Ne bo vam težko pobrsniti nazaj, kajne? Napišimo le to, da nagradni natečaj nosi naslov »Življenje – kako lepo zveni ta beseda« in da bomo vaše prispevke zbirali vse do 1. maja, ko bo komisija izbrala najboljših pet in mednje razdelila lepe knjižne nagrade. Ko smo premišljevali o naslovu, nam je na misel prišla Flandrova črtica Meja, v kateri študent France, ki stoji z orožjem v roki v jasni poletni noči na straži pred zlom, tudi razmišlja o življenju. Če nikakor ne veste, kaj bi pisali pod tem naslovom, kar je pa skoraj težko verjeti, vzemite v roke Flandrovo Mejo, preberite, zamislite se v čas narodnoosvobodilnega boja, primerjajte s svojim življenjem pa s sedanjim življenjem tisočev drugih ljudi po svetu – in že bo navdih tu. Veliko sreče vam želimo!

Živa

Vse temelji na izročilih NOB

Vse temelji na izročilih NOB. Morda se zdi komu na prvi pogled naslov prenapihnen, morda bo kdo dejal, da delo Zveze prijateljev mladine in njene pobude niso le ohranjanje revolucionarnih izročil. Niso, če mislimo zgolj na ohranjanje revolucionarnih izročil v ožjem smislu, kot je na primer pripovedovanje dogodkov iz NOB, obiskovanje partizanskih oboležij in skrb zanje, pohodi po partizanskih poteh pa še kakšna partizanska pesem in kviz, ki zahteva poznavanje našega narodnoosvobodilnega boja. Izročila so veliko več; na njih je zgrajen naš vsakdan, vsakdan vsakega našega državljana, od najmlajšega do najstarejšega. Včasih za hip pozabimo na izročila in živimo dalje, tovarštvo, bratstvo in enotnost, pripravljenost pomagati, prizadevanje za mirom, svobodo in enakostjo vseh ljudi, za človečnost, za srečno otroštvo pa živijo z nami. Da, tudi to so izročila, tudi to je tisto, kar je naše borce gnalo v boj vse do končne zmage, kar je navdihovalo ljudi v zaledju, da so bila vrata domačij vedno odprta, da se je iz dobrih rok našla skorijca kruha, da so se rodile žrtve.

Zveza prijateljev mladine Slovenije je organizacija, ki v okviru SZDL skrbi za dobro otrok. Vsako leto v začetku izdela svoj program, ki ga uresničuje sama in s pomočjo drugih družbenopolitičnih organizacij. Letos so še posebej poudarili, da je skrb za otroke v naši družbi ena od prednostnih nalog stabilizacije. Otroci ne morejo in ne smejo biti tisti, ki bodo nosili breme stabilizacije, so zapisali. Med prednostne naloge so postavili vsebinsko in organizacijsko krepitev ZPMS v občinah ter DPM v krajevnih skupnostih, posodabljanje in nadaljnje razvijanje pionirske organizacije, sodelovanje z Zvezo socialistične mladine Slovenije, večjo povezanost s celodnevno šolo in tudi nadaljnja gradnja Doma pionirjev pod partizanskim Rogom bo zahtevala precejšnjo pozornost in angažiranost. Potrebno je razviti sodelovanje med strokovnimi in društvenimi organizacijami, prizadevanja ZPM in pionirskih odredov ter odraslih pa usmeriti v nadaljnje zbiranje sredstev za dokončanje prvega dela gradnje Doma pionirjev.

Na ZPM se zavedajo, da bodo nalogam kos le, če bo-

do delovali kot sestavni del konference SZDL, fronte organiziranih socialističnih sil, ki s svojo celotno aktivnostjo vpliva na ustvarjanje možnosti za razvoj mlade generacije. In tudi brez stalne povezanosti družine, šole, družbe, družbenopolitičnih in družbenih organizacij ZPM ne bo lahko delala. Njeno prizadevanje, da je treba v krajevnih skupnostih krepiti posluh in odgovornost za potrebe mladih, za medsebojno povezovalje ljudi in spodbujati ustvarjalno delo na vseh področjih, je znano že iz prejšnjih let in tudi letos ni nič manj pomembno in aktualno. Kakor odpiranje okolja za probleme mladih, za organizacijo pionirjev, tako je pomembno tudi odpiranje Zveze pionirjev navzven, za vse novo, napredno v družbi. Vsak pionir pa mora biti subjekt pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti v organizaciji. Pionirji, povezani v pionirske odrede, bodo svojo aktivnost v letu 1984 usmerili v vsebinsko popestritev dela pionirskih odredov, ustanavljanje novih interesnih oblik, povezovanje vseh aktivnosti v pionirskem odredu ter predvsem v razvoj samoupravnih

socialističnih odnosov v vseh pionirskih kolektivih.

Poglejmo še, kaj so v programskih smernicah RK ZPM Slovenije za leto 1984 zapisali o izročilih v tistem ožjem pomenu besede: »Ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil bo eno izmed pomembnih področij dela vseh pionirskih odredov. Odredi bodo za izpeljavo teh nalog animirali vse interesne oblike dela PO ter se povezali v DPO v KS, predvsem z mladino in borci NOV. Organizirali bodo mesec kurirčkove pošte, pohode, pridobivanje znakov partizanskih enot, pionirji zgozdinarji bodo sodelovali v raziskovalni nalogi, sodelovali v tekmovalstvu TITO-REVOLUCIJA-MIR, delegati se bodo udeležili zbora pionirjev v Trbovljah, ki bo posvečen 60-letnici spopada delavcev z Orjuno, organizirali pa bodo še vrsto drugih oblik ohranjanja in razvijanja revolucionarnih izročil.

Med prvimi je zdaj na vrsti kurirčkova pošta. Organizacijske priprave že tečejo, tudi je že okvirno določena trasa vseh petih prog. S proge G-Gorenjska bo kurirčkova torbica krenila na pot 12. marca iz Kranja proti Trzinu, s proge P-Primorska jo bodo tega dne ponesli pionirji kurirji iz Nove Gorice proti Ajdovščini, na Ravnah na Koroškem se bo začela pot kurirčkove pošte na progi K-Koroška, ptujski pionirji bodo 12. marca startali s torbico na progi Š-Štajerska, proga TV-Dolenjska pa se bo začela v Brežicah. Vse poti se bodo 2. junija 1984 stekle na zboru pionirjev Jugoslavije v Trbovljah.

Pričakujemo, da nas bodo pionirji sproti obveščali tako o vsebini meseca kurirčkove pošte pri njih kakor o sami kurirčkovi torbici in njenih dogodivščinah ob predajah iz rok v roke.

Živa Drole

Velikokrat je ZSMS le manifestativna organizacija

Kaj pravi o tem Silvo Jaš?

Ko govorimo o OO ZSMS, ne moremo tudi mimo mladega človeka. Ta je veliko bolj občutljiv kot starejši, kajti veliko težje se prebijemo. To se kaže že v mladinski organizaciji. Tudi z našimi kongresnimi dokumenti smo se veliko težje prebijali kot ostale družbenopolitične organizacije. Pač zato, ker smo prišli do nekaj novega, bolj revolucionarnega odkritja. Tega pa nismo navajeni. Veliko je namreč tudi takšnih mladinskih funkcij, ki si upajo odkrito povedati, ob koncu mandata pa

se postavi vprašanje, kako takega mladega človeka zaposliti. Ponavadi ga skušamo zaposliti tam, kjer ni več tako »navaren«. Mlad človek si mora često postaviti tudi etično vprašanje o sebi, o družini, če jo ima. So tudi takšni, ki se v trenutku, ko bi morali najbolj udariti, umaknejo, odnehajo. Vendar jim tega ne gre vedno zameriti.

Velikokrat smo pričali raznim pogovorom, pa tudi očitkom, da se mladinska organizacija še ni začela resno ukvarjati z naraščajočim mladinskim prestopništvom, nar-

komanijo, alkoholizmom. Koliko so resnične te ugotovitve?

Darja Colarič: »Strinjam se s tem. Menim pa tudi, da je mladinska organizacija premalo naredila tudi zato, ker tudi mi, ki delamo v osnovnih organizacijah ZSMS, nismo še dovolj usposobljeni za vse to.

Teh problemov pa tudi kot družba nismo še dovolj dobro uredili. Samo primer nasilništva. Zelo veliko ga je med mladimi, in to bi morali mladi skupaj urejati s psihologi in drugimi strokovnjaki.

Adolf Ankon

Dopisniki iz Stranic so k sestavku Spominski dan priložili dve fotografiji grobov 100 talcev; prva je iz časa takoj po vojni in ponazarja skromne lesene križe, na drugi pa so grobovi iz granitne skale, skale z domačega Pohorja, trdne kot naša ljubezen – so zatrdili straniški pionirji.

Po poteh prednikov Vztrajnost, ljubezen in ponos

Štirinajsta in mladi

Že enajstič so se tokrat odpravili na pot pohodniki prek Kozjanskega, Drameljskega in Konjiškega vse tja do Mozirskih planin in obronkov Pohorja. Kot je že običajno, so se po poteh Štirinajste udarne divizije najprej odpravili na sneženo pot, v bučanje vetra in viharo noč (današnji scenarij je zelo ustrezen resničnim razmeram pred štiridesetimi leti!) laški mladinci, med pohodom pa so se zvrstili, menjajoč divizijski prapor, mladi iz občin, kjer se je divizija prebivala na svoji poti skozi sovražne obroke in zanke. Slovenskim mladincem so se pridružili še pohodniki iz Čazme in Klanjca ter še nekaterih drugih krajev naše širše domovine in pa, kot je že v navadi, pripadniki Jugoslovanske ljudske armade in teritorialne obrambe.

Na svoji ne ravno kratki poti so pohodniki obiskali najpomembnejše kraje, povezane z zgodovino te legendarne partizanske enote. Ustavili so se v Sedlarjevem, na Bučah, skusili težave nočnega pohoda prek Bohorja, se za hip ustavili v dolini Gračnice, premislili vso težo odpovedi in žrtvovanja v Dolici, kraju enega najhujših prebojev divizije, se zagrizli v strmine Paškega Kozjaka in Graške gore – »Gore jurišev«, in se ustavili v snežnih zametih Smrekovca in Mozirskih planin: pohod po poteh slavne Štirinajste udarne divizije je bil za letos končan.

Med najpomembnejše dogodke na dolgi poti vsekakor šteje nekoliko daljši postanek v dolini Gračnice minuli teden. Med pomembnejše zato, ker so se občani laške občine, ob podpori domačega združenega dela, odločili, da postavijo legendarnemu »živemu zidu« trajen pomnik.

Mladi pohodniki so v ozki dolini Gračnice, ki je v februarjskih dneh leta 1944 od-

kiparja Rudija Stoparja, se dviga iz brega ponižanega potoka Gračnice, tik ob grobu naro-

Na dni pohoda se je v krajšem govoru spomnila nekdanja borka Nada Majcen. Prvi z desne stoji avtor spomenika »živemu zidu« Rudij Stopar, ki je za svoje delo dobil posebno priznanje laških borcev. V ozadju Stoparjev spomenik, simboličnih štirinajst cvetov. V spodnjem desnem kotu slike je videti cvet, ki leži, kar v prenesenem pomenu predstavlja edino žrtev med otroki v spopadu med Nemci in partizani.

mevala od rafalov in pretresljivih krikov iz ust šolske mladine, ki so jih vodili pred sabo ljudje, ki so sebi namenili vlogo »nadčloveka« in se tako utopili v svoji nečloveški neobglednosti, imeli kaj videti. Štirinajst jeklenih cvetov, ki simbolizira štirinajst otrok pred nemškimi puškami, delo

dnega heroja Ilije Badovinca, ki je v tistem dnevu groze in joka padel, da bi prestrašenim otrokom omogočil življenje, da bi generaciji za njim izbojeval prihodnost!

V pogovoru, ko so se besede slavnostnih govornikov, predsednika občinskega odbora

Dvajsetletnica Ustavnega sodišča SRS

V sredo je bila v veliki dvorani predsedstva SRS slovesna seja Ustavnega sodišča SR Slovenije ob dvajsetletnici delovanja tega sodišča.

Zvezna in republiške ustave so leta 1963 uveljavile novo institucijo, ustavno sodstvo, ki je izjemno v krogu socialističnih držav in neposredno nadzoruje ustavnost zakonov, predpisov in splošnih aktov.

Obisk na seji

Na zadnji seji komisije za mednarodno sodelovanje pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije sta v razpravi sodelovala tudi predsednik jugoslovanske borbovske organizacije Bojan Polak-Stjenka ter predsednik komisije zveznega borbovskega odbora Zvonko Grahek. Povedala sta nekaj nadrobnosti iz decembrskega obiska pri predsedstvu Anpija v Rimu ter poudarila pomen letošnjih štiridesetletnic ustanovitve enot NOV in POS, v katerih so se bojevali tuji državljani: Italijani, Rusi, Avstrijci, Francozi in Madžari. Hkrati je Zvonko Grahek opozoril, da bo leto hitro naokoli in, da je treba že začeti priprave na meddržavno borbovsko (delegacije) srečanje za mir, ki bo, kot smo že poročali, na jesen v Beogradu, ravno v času letošnjega tedna za razorožitev.

B. Ž. J

Poklonitev Prešernu

Tudi letos so se nekdanji borci Prešernove brigade, ki žive v Ljubljani, združeni v Aktiv borcev skupnosti Prešernove brigade, ob slovenskem kulturnem prazniku poklonili pesnikovemu spomniku. Ob tej priložnosti so pred spomenik na Tromostovju položili venec in izvedli krajši kulturni program.

Delegaciji, ki vsako leto opravi to častno dolžnost, se pridružuje iz leta v leto več borcev brigade, ki nosi pesnikovo ime.

Foto: M. Ciglič

Še dve novi knjigi

Pred štirinajstimi dnevi sta založbi Borec in Partizanska knjiga predstavili na ljubljanskem Magistratu knjigi, ki sta najožje povezani z zgodovino Štirinajste divizije: Milana Gučka »Pekoči sneg« in Zvoneta Kržišnika »Patroljo zvestobe«. O slednji smo že posredovali osnovne podatke.

Ob predstavitvi knjig so bili navzoči poleg Rudija Avblja, Lidije Sentjurčeve in predstavnikov odbora Štirinajste tudi recenzente, nekateri udeleženci dogodkov, o katerih je beseda v knjigah, novinarji in seveda, založniki. Delo Zvoneta Kržišnika je hvalnica slovenski

partizanski kulturi, prisrčna, berljiva, tekoča. Gučkova knjiga pa je v bistvu drugi del obsežne kronike Serčerjeve brigade, ki je nastajala celih petnajst let in je poleg dogodkov, krajev in ljudi zajela vrsto spremeljajočega, vse, kar je bilo neposredno povezano s to brigado. Besedilo spremljajo številne zgodovinske fotografije, ki so nastale v brigadi, poleg teh pa tudi avtorjeve fotografije krajev in ljudi, kjer je Serčerjeva hodila. Zemljevidi, grafiki in zlasti panoramska predstavitev pokrajine, kjer je delovala Serčerjeva, so tudi neudeleženci in nepoznavalci dobro vodilo za boljše predstavo in razumevanje. Sicer pa bo o Gučkovi knjigi v eni prihodnjih številok zapisano nekaj več.

ZZB NOV Laško Jožeta Krežeta in borke divizije Nade Majcen, še prepletale v nemirnem vrvežu v dolini Gračnice med nekajstoglavo množico, se je brez oklevanja izkristalizirala ugotovitev, da bosta oba spomenika združena v spominski park, pričo dogodkov pred štiridesetimi leti. Odgovornost, da bo okolje zares urejeno, nikomur v sramoto in vsakomur v spomin, so prevzele laške delovne organizacije.

Le malo zatem so v vasi Orešje odkrili spominsko obeležje Štirinajsti udarni diviziji, natančneje povedano, Serčerjevi brigadi, ki je v popolnoma neenakem spopadu dobila eno svojih ne ravno skromnih bitk. Pohodniki, ki so se odkritja udeležili, so položili še venec pred spomenikom padlega borca divizije.

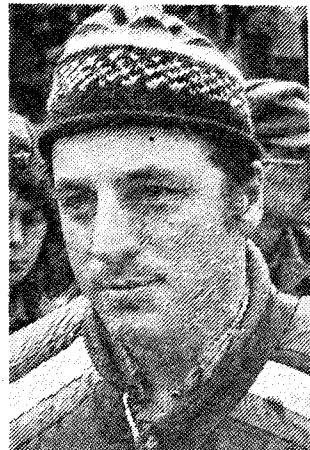
Med vrvežem, ki je bil te dni značilen za kraje med Sotlo in Savinjskimi Alpami, so se seveda kresale številne ugotovitve, mnenja, ugovori pa tudi predlogi. Kot da bi vsi, ki so kakorkoli prispevali k pohodu po poteh slavne slovenske divizije, hoteli sredi naletavajočega snega in zoprnega vetra najti nove poti, možnosti, sodobnejše oblike in izpovedi. Skoraj vsi pa so si bili enotni, da je pohod že zdavnaj prerasel občinske razmere, tu in tam pa tudi republiške. Z malo več posluha – in sodelovanja – občin, kjer je divizija popotovala, tik preden je prišla na Stajerško (z izjemo nekaterih), bi pohod po poteh Štirinajste udarne divizije že zdavnaj lahko prerasel v medrepubliško prireditve.

V gručah pohodnikov se je zelo skromno, nekako na robu, skrival Koširjev Tone, stari znanec pohoda. Časa za pogovor ni bilo na pretek. Laščan Tone tudi sicer ni gostobeseden. Besede je treba puliti iz njega.

»Bil sem na vseh enajstih po-

hodi. Včasih zadovoljen, včasih ne. Zdi se mi, da nekaj še manjka. Manjka celotnost pohoda. Morali bi začeti pač tam, kjer je divizija odšla na pot, nadaljevati pohod po Podravini in Moslavini vse tja do Sedlarjevega. Navsezadnje: pohoda, kakršen je bil, ne bi bilo, če ne bi vključili vseh okoliščin. Na te okoliščine pa seveda tudi mi, pohodniki, ne smemo pozabiti. Prvenstvena okoliščina pa sta – bratstvo in enotnost...«

Zadnjo besedo bi mu skoraj morali potegniti iz ust: pohodniki so se v dolgi vrsti razegnili po dolini Gračnice, mimo

Tone Košir: »Prav bi bilo, da bi možnost udeležbe na pohodu ponudili vsakemu mlademu človeku. Letos so se prireditve udeležili prvič zelo mladi ljudje: to je brez dvoma koristno, saj bodo prav kmalu dobili organizacijo in pobudo v svoje roke.«

spomenika nedolžnim otrokom, Iliji Badovincu, v tesno sotesko...

Natanko tako bo tudi prihodnje leto. Morda pa le malo drugače? Vprašajte pohodnike.

Milenko Strašek

Z zimskih olimpijskih iger v Sarajevu

Zmagovalci brez medalje

Črna in zakleta planina Bjelašnica ni mogla iz svoje kože in se je olimpijadi na vse kriplice upirala, da ji ne bi bilo treba izpolniti svoje obveznosti. Hotela je ostati takšna, kakršna je že od nekdaj: z neusmiljeno burjo, nepredirno meglo in snežnimi zameti se je hotela osamiti od ostalih prijaznejših prizorišč, ki so bila precej bolj naklonjena olimpijskim dogajanjem. Navsezadnje, pod vplivom neuklonljive človeške volje, je toliko popustila, da je bil rešen njen delež.

Prejšnji petek, na tak, za Bjelašnico značilno nevzdržan dan, je polkovnik Srečko Tušar pripovedoval: »Od sredine januarja sem tu z večjo skupino vojakov za vzdrževanje in urejanje tekmovalnih prog. Marsikaj hudega smo preživeli, kaj takega kot minulo noč pa že zlepa nismo doživeli. Vajeni vseh mogočih vremenskih presenečenj nismo mogli zdržati dalj kot uro na progi.«

Srečko Tušarju smemo verjeti, da je bilo hudo in da vojakom ni preostalo drugo, kot da za to noč popuste. Srečko Tušar namreč ni vaju porazov. Le spomnimo se vsaj dveh izmed njegovih junaških partizanskih noči: tiste s 5. na 6. februar 1944, ko je pomagal razdejati pred nosom nacistov idrijski rudnik, pa še tiste z 22. na 23. april 1944 v Postojnski jami, ko so pogнали v zrak nemško skladišče goriva. »Od Idrije mineva prav te dni 40 let in če bi bil doma, bi skušal bolj poskrbeti, da ne bi pozabili te obletnice,« pravi polkovnik Tušar. »Moram pa priznati, da sem tudi tu zelo rad in da sem kot tedaj pripravljen na vse napore, da bi se vse srečno izteklo.«

Če bi utegnili, bi se Srečko še bolj razgovoril o partizanskih časih, ker pa ga delo priganja, pove le še to, da sta njegova partizanska soborca Janez Lušina in Veko Ravnikar tudi prišla pomagat sarajevskim organizatorjem. Prvi dela na Jahorini, drugi na Velikem polju pod Igmanom. »Mi trije smo bili skupaj na znanem partizanskem smučarskem tekmovanju na Cerkljanskem 12. in 13. marca 1945. Skupaj se udeležujemo vsako leto tudi spominskega tekmovanja,« je še rekel Srečko, preden se je vrnil k svoji skupini vojakov, ki so se po nekajurnem počitku znova zagrizli v novo zapadli sneg.

Kar se je v petek zdelo nemogoče, se je kasneje srečno razpletlo. Tako kot marsikje nastopajo tudi tu znani in neznani junaki, slavljani in manj slavljani zmagovalci. Med temi poslednjimi so Srečko, Janez in Veko.

-dš-

Krka obvešča

Ni še dolgo tega, ko smo objavili nove cene, popuste za borce in druge podatke o zdraviliščih Strunjan, Dolenjske Toplice in Šmarjske Toplice. Vsa tri zdravilišča vas še vedno vabijo, vendar sedaj, vsaj do ponovne odmrznitve cen – se ceneje kakor prej, se pravi po lanskih decembrskih (novembrskih) cenah. Izkoristite priložnost, privoščite si cenejši oddih, zdravljenje.

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurtirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SETNIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 500 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Roka roko umije

To pa tudi pomeni, da roka roko namaže, (podmaže), kajpak po potrebi. Z drugo besedo: ljudje si vzajemno pomagajo po prastarem načelu: Uslugo za uslugo! – ali: Daj – dam! Menda pa ni nobenega načela, ki bi ga kdo ne žigosal, blatil ali celo prepovedoval in razglašal za nekakšno hudodelstvo. Tako smo tudi to ganljivo lastnost našega sožitja – umivanje rok – postavili na sramotni stebel, češ da gre za umazano, sebično podkupljivost, za sramotno prepletanje, povezovanje ali celo zapletništvo, znano kot »zveze in poznanstva« (ZIP). To zaveznitvo je baje najmočnejše, neuničljivo, vsemogočno, tako da mu ne moreta do živga ne bog ne hudič, kaj šele katerakoli vlada ali oblast. Potemtakem je ZIP celo nad ZIS, kakor so pač nekateri ali vse mafije, ne glede na to, kako se imenujejo, nad vse mi človeškimi zakoni in načeli. Človek obrača, mafija (ZIP) pa obrne. ZIS pripravlja vsemogoče ukrepe, odloke, zakone, prepovedi, zapovedi, rešuje naše venomer tako ali drugače ogroženo občestvo (menda se temu pravi »zajedništvo«), ZIP pa tiho in vselej učinkovito ukrepa, še predne ZIS utegne kaj ukreniti.

ZIP je vseveden, obdarjen z vsemi prerokskimi darovi, predvsem, kar zadeva gospodarske zakonitosti, ki se kažejo zlasti v gibanju cen ali v neugnanju divji inflaciji. Nihče ne bo ugnal cen in zamrznil ne bodo niti pri tisti doslej še nedosežni absolutni ničli ali v vesoljskem mrazu, zakaj tega vendar ne bo dovolil ZIP. Če že tam okrog tistih v ZIS mislijo, da bodo s kakšnim zaupništvom (menda se pravi: konspiracija) hudiču s presenetljivim naskokom polomili roge in mu izpulili rep, se pač bridko motijo. Zaka ZIP ve še danes teden dni vnaprej, kaj ZIS pripravlja strogo zaupno, česar bi nihče ne smel izdati niti med spanjem. Cene je torej treba »popraviti«, naviti, lepo čisto pravilno, zakonito vsaj nekaj dni pred izdajo skrivaj pripravljene vladnega odloka o zamrznitvi cen. ZIP to doseže ne s tiskom, ne potrebuje radijskih valov, saj uporablja mnogo bolj učinkovito telepatrijo od televizije – kako, to je pač ena tistih skrivnosti, ki omogočajo nadoblast mafije.

Če torej zdaj že precej tednov skušamo dognati, kdo in kako je izdal namene in sklepe pripravilalcev odloka o zamrznitvi cen, nam menda kaže napraviti le še zadnji poskus – sklicati kakšno spiritistično seanso (sejo), če mislimo, da nam je vsaj kakšen duh naklonjen (če imamo namreč kakšne zveze in poznanstva). Sicer pa bi bolje kazalo, da bi se ukvarjali rajši s trdno gmotno (materialno) resničnostjo kakor pa s skrivnostnimi duhovi, saj se vendar zakonitosti gmotnega sveta potrjujejo dan za dnem na naši, lastni koži: gonja z lastnimi koristmi ali vsak zase proti vsem drugim (»kdo bo koga«) sili na vse luknje in razpore na dan – vselej in povsod. Lahko bi rekli, da živimo vsi v svojih »interesnih skupnostih«, ki niso tiste samoupravne, a so toliko bolj »interesne«. Najmočnejša SIS pa je seveda ZIP.

efes